

İSKENDERUN TEKNİK
ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**ENERJİ KAYNAKLARI KULLANIMI
AÇISINDAN TÜRKİYE’NİN DOĞU
AKDENİZ POLİTİKASI VE
DOĞU AKDENİZ’DEKİ
KÜRESEL REKABET**

Yahya KILIÇ

**EKONOMİ VE FİNANS
ANABİLİM DALI**

AĞUSTOS 2022

ENERJİ KAYNAKLARI KULLANIMI AÇISINDAN TÜRKİYE'NİN DOĞU AKDENİZ POLİTİKASI VE DOĞU AKDENİZ'DEKİ KÜRESEL REKABET

(Yüksek Lisans Tezi)

Yahya Kılıç

İSKENDERUN TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ağustos 2022

ÖZET

Son yıllarda Doğu Akdeniz bölgesinde keşfedilmiş hidrokarbon rezervleri, bölgedeki ülkeler arasında ekonomi politik açıdan bir mücadeleyi de beraberinde getirmiştir. Bölgedeki kıyıdaş devletler, izledikleri politikalar ile enerji-politik çerçevesinde yeni stratejiler ortaya koyarak bölgedeki nüfuz alanını arttırmak istemektedirler.

Bu çerçevede bölgede keşfedilen enerji kaynaklarında da görüldüğü gibi keşiflerin gerçekleştiği bölge ülkelerinin, bölgenin ve küresel güçlerin bölgeye ilişkin ekonomi-politik yapılarını değiştirmektedir. Doğu Akdeniz bölgesinde meydana gelen hidrokarbon rezerv keşiflerinin bölge ülkelerine, bölgesel ve küresel dinamiklere yaptığı ekonomik, politik, hukuki ve diplomatik etkileri inceleyerek, gerçekleştireceği potansiyel değişimlere ilişkin değerlendirmelerde bulunmaktadır. Çalışmada ekonomi-politik eksen bakışı ile Münhasır Ekonomik Bölge antlaşmaları incelenerek bölgedeki siyasi dinamiklere ne tür etkide bulunduğu ortaya konulacaktır. Gerçekleşen keşiflerin bölgesel ve küresel alanda diplomatik ilişkileri üzerinde ne gibi etkisinin olacağı ve Türkiye'nin bu değişimlerdeki potansiyel konumu değerlendirilecektir.

Doğu Akdeniz hidrokarbon keşiflerinin gelişimine ilişkin engeller ile keşiflerin gelişimi halinde ortaya çıkacak ekonomik, politik, hukuki ve diplomatik imkânlar ile potansiyel bloklaşma ve işbirlikleri ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler : Enerji, Doğu Akdeniz, Ekonomi Politik, Münhasır Ekonomik Bölge, Enerji Ekonomisi.

Sayfa Adedi : 82

Danışman : Prof. Dr. Nazif Çalış

GLOBAL COMPETITION IN THE EAST MEDITERRANEAN IN TERMS OF ENERGY
RESOURCES AND EAST MEDITERRANEAN POLICY OF THE TURKEY

(M. Sc. Thesis)

Yahya KILIÇ

İSKENDERUN TECHNICAL UNIVERSITY
INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

August 2022

ABSTRACT

The hydrocarbon reserves discovered in the Eastern Mediterranean region in recent years have brought along a political economic struggle between the countries in the region. The riparian states in the region want to increase their sphere of influence in the region by introducing new strategies within the framework of energy-politics with the policies they follow.

In this context, as can be seen in the energy resources discovered in the region, it changes the economic-political structures of the regional countries, the region and the global powers where the discoveries take place. It examines the economic, political, legal and diplomatic effects of the discovery of hydrocarbon reserves in the Eastern Mediterranean region on the countries of the region, regional and global dynamics, and makes evaluations about the potential changes that will be realized. On the economic-political axis Exclusive Economic Zone agreements will be examined and it will be revealed what kind of effect it has on the political dynamics in the region. The impact of the discoveries on regional and global diplomatic relations and Turkey's potential position in these changes will be evaluated.

The obstacles to the development of the Eastern Mediterranean hydrocarbon discoveries, the economic, political, legal and diplomatic opportunities that will arise in the event of the development of the discoveries, as well as potential blocking and cooperation will be revealed.

Key Words : Energy, Eastern Mediterranean, Political Economy, Exclusive
Economic Zone, Energy Economy.
Page Number : 82
Supervisor : Prof. Dr. Nazif Çalış

TEŞEKKÜR

Enerji kaynakları kullanımı açısından Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikası ve Doğu Akdeniz'deki küresel rekabet konusunda yapmış olduğum bu çalışmada; yüksek lisans eğitimim boyunca görüő ve nerileri ile bana her zaman destek olan, akademik bilgi ve birikimiyle bana yol gösteren danıőmanım Prof. Dr. Nazif ÇALIŞ hocama teşekkür ediyorum.

Hayatım boyunca sevgisini ve merhametini esirgemeyen, yaőamıma değer katan, yanımda olmasalar bile dualarıyla her zaman yanımda hissettiğim annem Fatma KILIÇ ve babam Dursun KILIÇ'a; her an her konuda yanımda olan eőim Aydan KILIÇ'a teşekkür ediyorum, sonsuz sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	x
1. GİRİŞ.....	1
2. EKONOMİ POLİTİĞİNDE ENERJİNİN ÖNEMİ.....	5
2.1. Enerjinin Tanımlanması	5
2.2. Enerji Kaynaklarının Çeşitliliği.....	6
2.3. Enerji Ekonomisi.....	7
2.4. Enerji Politikası	8
2.5. Enerji'nin Transfer ve Ticareti	10
2.6. Dünya Petrol ve Doğalgaz Piyasası.....	11
2.7. Enerji Kaynaklarının Transfer Edilme Yöntemleri.....	14
3. DOĞU AKDENİZ BÖLGESİNDE ENERJİ ARAMA ÇALIŞMALARI VE DENİZ YETKİ SINIRLANDIRILMASININ İNCELENMESİ.....	17
3.1. Jeopolitik Ve Stratejik Açıdan Akdeniz Havzası	18
3.2. Doğu Akdeniz Bölgesindeki Enerji Keşifleri	21
3.3. Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşmaları.....	23
3.4. Doğu Akdeniz Bölgesi'ne Kıyıdaş Devletlerin İzledikleri Politikalar.....	29
3.5. İsrail'in Bölgede İzlediği Politikalar	30
3.6. Yunanistan'ın Bölge Üzerinde İzlediği Politikalar	32

	Sayfa
3.7. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Bölgedeki Politikaları	34
3.8. Mısır'ın Bölge Üzerinde İzlediği Politikalar.....	37
3.9. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Bölgede İzlediği Politikalar.....	38
3.10. Lübnan'ın Bölgede İzlediği Politikalar.....	39
3.11. Libya'nın Bölgede İzlediği Politikalar	40
3.12. Suriye'nin Bölgede İzlediği Politikalar	42
3.13. Küresel Güçlerin Doğu Akdeniz Bölgesinde İzlediği Politikalar	43
3.14. Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Avrupa Birliği.....	43
3.15. Rusya Federasyon'un Doğu Akdeniz Üzerinde İzlediği Politikalar	46
3.16. Amerika Birleşik Devletleri'nin Doğu Akdeniz Bölgesinde İzlediği Politikalar....	48
3.17. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Bölge Üzerindeki Politikaları	50
4. TÜRKİYE'NİN ENERJİ POLİTİKALARI AÇISINDAN DOĞU AKDENİZ BÖLGESİNDE İZLEDİĞİ STRATEJİLER	53
4.1. Fosil ve Yenilenebilir Enerjinin Türkiye'deki Dağılımı	53
4.2. Tarihsel Açıdan Türkiye'nin Enerji Politikası	57
4.3. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikası	60
4.4. Türkiye'nin Akdeniz üzerinde Askeri ve Siyasi Olarak Yapılanması	65
4.5. Hukuki ve Siyasi Çözüm Arayışı.....	66
4.6. Doğu Akdeniz Bölgesinde Yaşanan Krizler Çerçevesinde Askeri Çözüm Arayışı.....	68
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	70
KAYNAKLAR	74

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2. 1. Elektrik Kurulu Gücünün Kaynaklara Göre Dağılımı-2020 Yılı	10
Şekil 2. 2. Dünyadaki Petrol Rezervlerinin Bölgelere Göre Dağılışı	12
Şekil 2. 3. LNG İhracatı ve Pazar Bazında Pazar Payı 2020 yılı.....	13
Şekil 2. 4. LNG Taşımacılığında Kullanılan Özel Tanker Gemisi	15
Şekil 3. 1. Doğu Akdeniz Coğrafyası	19
Şekil 3. 2. Kıbrıs Etrafındaki Gaz Rezerv Alanları	22
Şekil 3. 3. Kıta Sahaneliği ve MEB'in Farkları.....	25
Şekil 3. 4. Münhasır Ekonomik Bölge, Kıta Sahaneliği ve Açık Deniz.....	27
Şekil 3. 5. Libya-Türkiye Deniz Sınırları	29
Şekil 3. 6. İsrail Hidrokarbon Sahaları.....	31
Şekil 3. 7. Yunanistan'ın Sözde Münhasır Ekonomik Bölge Sınırları ve Türkiye'nin Kıta Sahaneliği	33
Şekil 3. 8. GKRY'nin İlan Ettiği MEB Sınırlarının KKTC'nin MEB Sınırları İle Çakıştığı Bölgeler.	35
Şekil 3. 9. Havzaya İlişkin Coğrafi Konum ve Anlaşma Bilgileri.....	39
Şekil 3. 10. İsrail ve Lübnan'ın Bölgede İzlediği Politikalar	40
Şekil 3. 11. Libya ve Türkiye'nin Karşılıklı Münhasır Ekonomik Bölgeleri	42
Şekil 3. 12. Avrupa'ya Götürülmesi Planlanan Hidrokarbon Rezervlerinin Güzergâhı.	46
Şekil 3. 13. Rusya Federasyonu'nun Avrupa İle Enerji Ticaretine Konu Olan Boru Hatları.....	47
Şekil 3. 14. Çin'in Kuşak ve Yol Projesinin Güzergâhı	51
Şekil 4. 1. Türkiye Kıta Sahaneliği.....	62
Şekil 4. 2. Türkiye - Libya Münhasır Ekonomik Bölge Sınırları	63

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
BM:	Birleşmiş Milletler
BOTAŞ:	Boru Hatları İle Petrol Taşıma Anonim Şirketi
BP:	İngiliz Petrol Şirketi
BTU:	İngiliz Isı Birimi
DİTAŞ:	Deniz İşletmeciliği ve Tankerciliği A.Ş.
E.O.K.A. :	Kıbrıslı Rumların Milli Mücadele Örgütü
EİA:	ABD Enerji Enformasyon Birimi
EPDK:	Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu
GKRY:	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSYH:	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
İHA:	İnsansız Hava Aracı
KKTC:	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KYG:	Kuşak ve Yol Girişimi
LNG:	Sıvılaştırılmış Doğal gaz
MEB:	Münhasır Ekonomik Bölge
MTA:	Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
NATO:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NBP:	İngiltere Ulusal Dengeleme Noktası
ÖSO:	Özgür Suriye Ordusu
OECD:	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OAPEC:	Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü
OPEC:	Petrol İhraç Eden Ülkeleri Örgütü
PETKİM:	Petro Kimya Endüstrisi Genel Müdürlüğü
RES:	Rüzgâr Enerji Santrali
SİHA:	Silahlı İnsansız Hava Aracı
SOCAR:	Azerbaycan Devlet Petrolleri Şirketi
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TANAP:	Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı

TEP:	Ton Eşdeğer Petrol
TÜPRAŞ:	Türkiye Petrolleri Rafinerileri Anonim Şirketi
TUİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
TSK:	Türk Silahlı Kuvvetleri
IMF:	Uluslararası Para Fonu
UAD:	Uluslararası Adalet Divanı

1. GİRİŞ

Tarihsel olarak süreç içinde insanlığın varoluşundan itibaren enerji her zaman ihtiyaç duyulan bir durumu teşkil etmiştir. Temel ihtiyaçlardan başlayarak insanlık kademe kademe enerjinin dönüşümü ve kullanımında ilerleme sağlamıştır. Özellikle sanayi devrimiyle birlikte enerji kaynakları ülkeler için daha fazla önem arz etmeye başlamıştır. Ham maddeye duyulan ihtiyaç ile dünya artık yeni enerji mücadelelerine şahitlik etmiştir. Özellikle 1800'lü yıllarda başlayan hammadde ve enerji mücadelesi I. Dünya Savaşı'nın da belirleyicisi konumunda olmuş, günümüze gelen kadar ki süreç içerisinde de enerjinin devletler için daha elzem olduğunu mevcut koşullar içinde açıkça ifade edilmiştir. Bu minvalde devletlerin politikalarında enerji ve ekonomi-politik denklem önemli bir kısmı ihtiva etmektedir. Enerjinin bu çerçevede önemli bir noktayı teşkil etmesinin temel sebepleri sanayileşmenin hızla yükselmesi, nüfusun artması ve var olan ihtiyaçların karşılanması noktasında enerjinin hayatın bir bütününe kapsamasından kaynaklanmaktadır.

Küresel açıdan baktığımızda ise enerji açısından bir rekabet ortamı olmasının temel sebebi devletlerin enerjiye olan gereksinimlerinin artması ve politikalarını da bu minvalde ilerletmelerinden kaynaklanmaktadır. Enerji kaynakları bakımından zengin olan ülkeler bu enerjilerinin bir kısmını da ihraç ederek ekonomilerine ciddi bir kazanç sağlamaktadırlar. Bu çerçevede enerji kaynakları bakımından dışarıya bağımlı olan ülkeler, ihracat ve ithalat dengesini korumak adına güvenilir bir enerjiyi keşfetmeyi, üretmeyi ve tüketmeyi temel politikaları olarak görmektedirler. Yeni politikalar izleyerek enerji kaynakları açısından bir çeşitlilik sağlamak amacıyla enerji açısından ekonomik olarak bağımsız olmayı temel hedef olarak görmüşlerdir.

Özellikle bölgesel enerji keşifleri noktasında son dönem önemli bir bölgeyi ihtiva eden Doğu Akdeniz bölgesi jeopolitik olarak Asya, Afrika ve Ortadoğu bölgesini kapsamaktadır. Bölgeyi önemli kılan bir diğer nokta ise bölge, siyasi, askeri ve ekonomik açıdan stratejik bir kavşak olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Jeopolitik modellerin birçoğu tarafından Doğu Akdeniz bölgesi bölgesel ve küresel güçlerin dış politikasının oluşturulması adına önemli bir bölgeyi de ayrıca teşkil etmektedir. Doğu Akdeniz bölgesini jeopolitik açıdan önemli kılan nedenlerin başında tarihin ilk dönemlerinden itibaren bölgenin ana ticaret yollarının kavşağında yer almasından kaynaklanmaktadır.

Günümüzde ise keşfedilen enerji rezervleri ile bölgenin önemi gittikçe artmıştır. Bu nedenle bölgede yer alan enerji rezervleri küresel ve bölgesel mücadeleleri ve işbirliklerini de beraberinde getirmektedir. Doğu Akdeniz bölgesi hem küresel güçlerin hem de bölgesel güçlerin enerji ve ekonomi-politik alanda bölgede aktif politika izledikleri bir alanı kapsamaktadır. Enerji kaynaklarının keşfedilmesiyle beraber bölge ülkeleri arasında Münhasır Ekonomik Bölge antlaşmaları imzalanmış ve deniz yetki alanlarının paylaşılması sorunu ortaya çıkmıştır. Ayrıca kıyıdaş ülkelerin bölgede yer alan enerji rezervlerini çıkarma konusunda yeterli bir teknoloji ve sermayeye sahip olmaması kıyıdaş olmayan diğer güçleri de bölgeye gelmesine sebebiyet vermektedir. Bölgede politik bir mücadelenin yaşanması bu bakımdan kaçınılmaz olmaktadır. Bölgede yer alan kıyıdaş devletlerin farklı politikalar sürdürmesi anlaşmazlıkları beraberinde getirmektedir.

Tezin ilk bölümünde enerji açısından genel bir teorik çerçeve ele alınacaktır. Enerjinin ekonomi-politik açısından önemi ortaya konulacaktır. Enerji politikası ve enerji piyasaları hakkında temel argümanlar incelenecek ve enerji ihracatı konusunda taşıma yöntemleri incelenecektir.

Tezin ikinci bölümünde ise Doğu Akdeniz bölgesinin tarihi arka planı ve jeopolitik açıdan önemi irdelenecektir. Bölge üzerinde yapılan enerji kaynaklarının keşfi ve bu rezervlerin ekonomik boyutları incelenecektir. Bu rezervler üzerinde bölgesel ve küresel ölçekte var olan güç mücadeleleri de ayrıca masaya yatırılacaktır.

Tezin üçüncü bölümünde ise Doğu Akdeniz bölgesine en uzun kıyısı olan Türkiye'nin enerjiden ekonomiye uzanan süreci incelenecektir. Doğu Akdeniz bölgesinde izlediği politikalar analiz edilecektir. Enerji-politiği, askeri ve siyasi alanlarda yürüttüğü stratejiler ortaya konulacaktır.

Problem durumu / Konunun tanımı:

Araştırmamızın temel hipotezi olarak Doğu Akdeniz bölgesinde var olan enerji kaynaklarının bölgedeki kıyıdaş devletler arasında yer alan mücadeleleri ne ölçüde etkilediğini incelenmesini içermektedir. Türkiye'ye olan muhtemel etkileri de ayrıca incelenecektir. Bununla beraber önemli diğer problem başlıklarını şu şekildedir:

- Bölgede çıkarılan hidrokarbon rezervlerinin bölgesel ve küresel ölçekteki etkileri incelenecektir.
- Türkiye'ye savunma sanayi ve teknoloji noktasında ne gibi katkıları olacağı ifade edilecektir.
- Yenilenemez enerji (fossil yakıt) kaynakları arasında yer alan Petrol ve Doğalgaz taşımacılığında enerji koridoru olarak yer alıp alamayacağımız incelenecektir.
- Bölgedeki kıyıdaş devletler arasında yapılacak olan münhasır ekonomik bölge antlaşmalarının bölge üzerindeki etkisi incelenecektir.
- İsrail, Mısır ve Türkiye'nin bölge üzerinde belirleyici rolü incelenecektir.
- Bölgedeki rekabetin uluslararası alanda küresel açıdan hangi sorunları tetikleyeceği ayrıca incelenecektir.

Araştırmanın amacı:

Araştırmanın temel amacı Doğu Akdeniz bölgesinin enerji, ekonomik ve siyasi önemini ortaya koyarak bölgeye kıyıdaş olan devletlerin politikalarını incelemek ve özellikle Türkiye'nin bölgede izlemesi gereken politikaya ışık tutmayı amaçlamaktadır. Doğu Akdeniz bölgesinde yer alan enerji kaynaklarının bölgenin güvenliğine olan etkileri de ayrıca incelenmesi amaçlanmaktadır. Diğer çalışmalardan ayrı olarak bölgesel krizin küresel ölçekte Türkiye'nin politikalarını ne ölçüde etkilediğinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Doğu Akdeniz bölgesine en uzun kıyıdaş olan bir devletin bölgede dışlanmasının ve haklarının görmezden gelinmesinin hukuka ve uluslararası ilişkiler düzenine uymadığını göstermek amaçlanmaktadır.

Araştırmanın önemi:

Bu çalışmanın önemi, bölgedeki enerji kaynaklarının miktarı ile ilgili olarak yer alan çeşitli spekülasyonlara açıklık getirmek ve Türkiye'nin bölgedeki dış siyaseti ve ekonomisini ne ölçüde etkileyebileceğini ortaya koyarak, bu olası etkilerin kıyıdaş devletlerden olan ülkemiz üzerindeki siyasi etkilerini gösterecek bir çalışma olması amaçlanmaktadır. Bu amaçla mavi vatan olarak adlandırdığımız Doğu Akdeniz bölgesinde yer alan enerji kaynaklarının bölgede siyasi ve askeri mücadeleleri perçinlediğini ancak buradaki çözümlerin son noktada diplomasi ile çözüleceğini ortaya koymaktadır.

Sınırlılıklar:

Çalışmamızda Doğu Akdeniz bölgesindeki enerji kaynakları üzerinden bir mücadelenin olduğunu ifade etmek çalışmanın sınırlarını oluşturmaktadır. Mücadelenin farklı boyutları olduğunu düşünürsek sadece enerji açısından bir inceleme sınırlı olmaktadır. Sosyal bilimlerde araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemlerinin kullanılması araştırma noktasında belirli sınırlar çevresinde kalındığını göstermektedir.

Tanımlar:

Araştırma önerisinin bu bölümünde belirsiz ya da açık olmayan ifadeler açıklığa kavuşturulmalıdır. Araştırmada fikirlerin doğru ifade edilmesinde terimlerin anlaşılır olmasının büyük faydası vardır. Bu bölüm sözlük tanımının yanı sıra araştırmacının araştırmaya özgü kullandığı tanımları da içermelidir. Araştırma raporunda sıkça tekrarlanacak bazı ifadeler kısaltılarak kullanılmalıdır. Tez içerisindeki sembol ve kısaltmalar, ayrı sayfalarda olmak şartı ile liste hâlinde ve alfabetik sıra ile verilir. Bu gibi durumlarda kısaltmaların ne anlama geldiği açıkça belirtilmelidir.

2. EKONOMİ POLİTİĞİNDE ENERJİNİN ÖNEMİ

Ekonomi-politik açılarından enerji kaynaklarının günümüzde ekonomi, siyasi ve askeri mücadelelerde çok önemli bir yeri teşkil ettiğini ifade edebiliriz. Tarihsel süreç açısından incelediğimizde I. Dünya Savaşı'ndan önceki dönemlerden günümüze kadar enerjinin politika yapıcılar tarafından çok güçlü bir argüman olarak kullanıldığı görülmektedir. Sanayi devrimi ile beraber ham madde açısından güç mücadelelerinin yaşandığı savaş öncesi dönem II. Dünya Savaşı ile beraber daha farklı bir boyut almış ve enerji güvenliği, enerji ticareti açısından uluslararası toplumun farkındalığı daha fazla artmış ve çok önemli bir pozisyona gelmiştir. Ham maddenin dünya üzerinde kısıtlı ve belirli bir seviyede olması kaynakların paylaşımı konusunda ciddi mücadeleleri de beraberinde getirmiştir. Enerjiye yönelim arttıkça ortaya konulan politikalarda daha keskin bir hal almıştır (Adaçay,2014).

Enerji bakımından güçlü alanları içeren Afrika ve Orta Doğu ülkelerinde istikrarsız bir ortamın oluşmasının temel sebebi güçlü sanayisi ve üretimi olan ülkelerin bölgede izlemiş olduğu post-kolonyal politikalarıdır. Enerjinin ekonomi-politik içinde iktisadi değeri birey, şirket ve ülkeler arasında enerji maddelerinin belirli bir karşılık ile alınıp satılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle farklı dönemlerde ortaya çıkan enerjinin arzı ve talebinde yaşanan dalgalanmalar ülkeleri ciddi bir krizle yüz yüze getirmektedir. Enerji nedenli yaşanan krizlere baktığımızda, 1973 yılında petrol maddesini ihraç eden ülkelerin birlikte almış olduğu karar ile petrol fiyatlarında yüksek bir artış yapmasından kaynaklanmıştır (Adaçay,2014).

Sanayide alanında üretimi petrole dayanan ülkeler ithal ettikleri petrolün fiyatının bu kadar artması karşısında ekonomik olarak ciddi bir zararla karşılaşmışlardır. Enerjinin dağılımı konusunda yaşanan bu kriz ülkeleri yeni enerji kaynakları aramasına sebebiyet vermiştir. Enerjideki talep ve arz denklemi içerisinde yeni krizler yaşamak istemeyen devletler alternatif kaynak arayışında olmuş, ülkelerinin yeni bir krizle karşılaşmasını minimize etmek istemişlerdir. Bu politikalar coğrafya olarak ham maddeye yakın olan ülkelerinde yeni stratejiler üretmesini elzem kılmaktadır.

2.1. Enerjinin Tanımlanması

Tezin ana konusu Doğu Akdeniz bölgesinde yer alan enerji kaynaklarının neden olduğu uluslararası alanda ekonomi-politik çerçevesinde yaşanan mücadeleleri kapsadığı için öncelikle enerjinin tanımlanması gerekmektedir. Enerjinin keşfi, enerjide dışa bağımlılığın

bölge ülkeleri için ne anlam ifade ettiğini anlamamız için ilk olarak enerji nedir ve ne amaçla kullanılmaktadır gibi sorulara cevap verilmelidir. Enerji ülkelerin ekonomik açıdan ayakta kalabilmeleri için temel etkenlerin başında gelmektedir. En basit ifadeyle enerjiyi, fiziki bir tanım olarak bir maddenin hareketsiz durumdan hareketli bir duruma geçmesi olarak ifade edilmektedir. Enerji ile ilgili olarak yaptığımız tanımlamalar temel olarak fiziki olsa da enerjiye politik olarak yüklenen anlam daha farklı olmaktadır (Küçükkaya, 2018).

Enerjinin sanayi ve teknoloji alanında artan önemi devletler arasında yeni mücadeleleri de beraberinde getirmektedir. Dünyada sanayi alanında var olan rekabetlerin gittikçe çeşitlilik kazandığı belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır. Sürdürülebilir bir toplumun temel dinamikleri için enerji elzem olarak görülmektedir. Hayatın her noktasında enerjinin bu kadar yer alması ve medeniyetlerin tarih boyunca yükselmesinde de enerji önemli bir rol oynamıştır. Enerjinin etkin bir şekilde kullanılmasına paralel olarak devletlerin gelişim düzeyleri de aynı düzeyde olmaktadır (Küçükkaya, 2018).

2.2. Enerji Kaynaklarının Çeşitliliği

Enerji kaynaklarının farklılığı enerjinin türleri ile doğru orantılı olarak görülmektedir. Enerji kaynaklarını büyük ölçekte sınıflandırsak yenilenebilir enerji kaynakları ve yenilenemez enerji (fosil yakıtlar) kaynakları olarak sınıflandırabiliriz. Yenilenemez enerji kaynaklarının literatürde birçok yerde konvansiyonel enerji veya geleneksel enerji olarak ifade edildiğini görebiliriz. Yenilenemez kaynaklar içerisinde yer alan petrol, doğalgaz ve kömür tüketilebilen kaynaklar içinde yer almaktadır. Günümüzde yenilenemez enerji (fosil yakıtlar) kaynaklarının dünyadaki rezerv miktarlarının gün geçtikçe daha çok azalması bölgesel ve küresel ölçekte yeni krizleri de beraberinde getirmektedir (Erdoğan, 2016).

Yenilenemez enerji (fosil yakıtlar) kaynaklarının belirli ülkelerin tekelinde olması ve zaman içinde fiyat değişiklikleri ve çevreye verdikleri zararlar küresel alanda devletlerin alternatif kaynaklara yönelmesini sağlamıştır. Yenilenebilir enerji kaynakları ise tükenme riski olmayan güneş, rüzgâr, su, jeotermal gibi kaynaklardır. Tükenme riskinin olmaması ve çevreye daha az zarar vermeleri sebebiyle daha çok tercih edilmektedir. Tedarik imkânının daha rahat olması da seçilmesinin en önemli sebeplerindedir. Yenilenemez enerji (fosil yakıtlar) kaynaklarının günümüzde daha fazla tercih edilmesinin en önemli sebeplerinden biri de süreç içinde sanayi ve üretim sistemlerinin daha çok bu kaynaklara bağlı olmasından kaynaklanmaktadır. Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin petrol ve doğalgaz ihtiyaçları sanayileşmenin ve nüfusa bağlı üretimin artmasından dolayı zaman içinde artan bir ivme

görüntüsü vermektedir. Dışa bağımlılığını azaltmak isteyen ülkeler yeni rezerv keşifleri için petrol ve doğalgaz aramalarını artırarak devam ettirmektedir. Bu durum özellikle Doğu Akdeniz bölgesi de kıyıdaş ülkeler için önem arz etmektedir. Hidrokarbon rezervleri açısından zengin olan bölge, kıyıdaş ülkeler arasında ciddi mücadeleleri de beraberinde getirecektir (Erdoğan, 2016).

Yenilenemez enerji (fosil yakıtlar) kaynakları dünya üzerinde sınırlı bir alanı teşkil etmekte ve bir gün tükeneceği artık yapılan çalışmalar ile kabul görmektedir. Tükenmemesi için belirli önlemler alınmaya çalışılsa da Uluslararası Para Fonu'na (IMF) göre küresel ölçekte 4.84 Trilyon Euro Yenilenemez enerji (fosil yakıtlar) kaynaklarına ayrılmaktadır. Bu miktar küresel ölçekte devletlerin sağlık alanına yaptığı yatırımdan çok daha fazlasını ihtiva etmektedir. Yenilenemez enerji (fosil yakıtlar) kaynaklarının kullanımı çevresel olarak da çok fazla zarar veren bir durumu da ayrıca teşkil etmektedir. Devletleri canlı bir organizmaya benzeten Lebensraum teoremi bir noktada, yaşam mücadelesi veren devletler için enerji kaynaklarının da elzem olduğunu ayrıca ifade etmektedir. Yenilenemez enerji (fosil yakıtlar) kaynakları bir diğer ifadeyle fosil yakıtlara yönelik yapılan yatırımlar geleceğimizi ve çevremizi tehlikeye atıyor olsa da devletlerin son minvalde sanayi, üretim ve teknoloji için elzem olduğundan vazgeçilmezdir (Heal, 2016).

2.3. Enerji Ekonomisi

Enerjideki çeşitliliğin artmasıyla beraber sanayideki farklı sektörlerde ve bireysel enerji tüketiminde de ciddi bir artış söz konusudur. Çeşitliliğin bu minvalde yükselmesi ile birlikte süreç içinde yeni bir kavram olarak enerji-ekonomik kavramı iktisadi literatürde yer almıştır. 1973 yılında yaşanan OAPEC (Arap ülkeleri Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü) petrol krizi sonrasında enerji ekonomisi küresel ölçekte önemli bir farkındalık oluşturmuştur. Enerji ekonomisi yalnızca enerjinin ihracat ve ithalat denklemini göstermemekte ayrıca enerjinin üretilme maliyeti, işlenmesi ve taşımacılığı ile depolanmasını da ayrıca ihtiva etmektedir. Enerjiye bireyden devlete kadar duyulan ihtiyaç gün geçtikçe daha da artmaktadır. Enerji ekonomisi sınırsız enerji ihtiyacını karşılayabilmek için var olan sınırlı enerji kaynaklarının en optimum seviyede kullanılmasını ifade etmektedir.

Enerji ekonomisinin klasik bilimlerden farklı olarak uygulamakta olduğu yöntemlerin farklılığı nedeniyle bir bilim dalından ziyade uygulamalı bir disiplin olarak adlandırılması daha doğru olmaktadır. İçerik olarak enerji ekonomisinin mikro iktisat, makro iktisat, finans,

çevre ekonomisi vb. alanlarla ilişkisi bulunmaktadır. Enerjinin üretim ve tüketim aşaması ekonomik olarak kar-zarar ilişkisini de beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede enerji iktisadı denilen kavramın ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Enerji ekonomisi mikro olarak düşündüğümüzde esnek olmayan mallar ile tüketici arasındaki ilişkiye benzemektedir. Devletler petrol ve doğalgaz artışı olsa da talep miktarında bir azalışa gidememektedir. Enerji kaynakları açısından devletler arasındaki karşılıklı bağımlılık siyasi açıdan da bir işbirliğini kaçınılmaz kılmaktadır. Diğer bir taraftan enerji ekonomisinde kullanılan teknoloji ve lojistik arasında da önemli bir bağ bulunmakta teknolojideki ilerlemeler daha az enerji ile maksimum verim elde etmemizi ayrıca mümkün kılmaktadır (Erdal ve Karakaya, 2012).

2.4. Enerji Politikası

Enerji politikası kısaca enerji ve ekonomik kararların sonuca bağlandığı kurumsal bir yapıyı teşkil etmektedir. Kısa vade olarak arz-talep denklemini uzun dönemde ise planlama ve uygulama faaliyetlerini kapsamaktadır. Uzun dönem boyunca devam etmekte olan enerji politikası planlama süreçleri geniş bir alanı içerirken; enerjinin tedariki, arz güvenliği, fiyat yükümlülüğünün dışında çevresel faktörleri de işin içine dâhil ederek uluslararası toplumun değerleri göz önünde bulundurulmuş projeleri kapsamaktadır. Politika içerisinde arz ve talep eksenli ilişki farklı açılardan oluşmaktadır. Talep eksenli faktörler analiz edildiğinde ekonomik büyüme, teknolojik büyüme, sanayide gelişme gibi farklı örneklerden faydalanabiliriz. Enerji politikasındaki arz temelli yaklaşımlar ise rezerv miktarı, üretim yatırımları ve devletler arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkiler örnek teşkil etmektedir (Aydın, 2014).

OAPEC Petrol krizinden sonra dünyada yaşanan petrolün arz sorunu sanayi bakımından zengin olan ülkeler için bir ders niteliğinde olmuş ve yaşanmış olan krizden sonra uluslararası arenada gelişmiş olan devletler yeni enerji politikaları üretmeye çalışmıştır. Enerjideki arz konusu devletlerin sanayisi için elzem olduğundan sürdürülebilir, güvenli bir enerji politikası için yeni proje arayışı içerisinde olmuşlardır. Ayrıca fosil enerji kaynakları dışında yeni kaynaklara yönelim teşvik edilmiştir. Yenilenebilir enerji kaynakları sürdürülebilir olma noktasında daha efektif bir rol oynaması devletlerin enerji politikalarında kısmen de olsa dönüşümü sağlamıştır. Ancak ağır sanayi ve hammaddenin işlenmesi noktasında fosil yakıtlara doğalgaz ve petrole gereksinim fazlasıyla devam etmektedir.

Ülkelerin kendi arasında fosil yakıtlara yönelik üretim imkânları noktasında kendi çıkar ve menfaatlerini önde tutması enerji politikası açısından güç mücadelelerini de beraberinde getirmektedir. Fosil enerji kaynaklarına yönelik ortaya konulan siyasi mücadeleler devletler arasında diğer ciddi politik sorunları da beraberinde getirmektedir. Doğu Akdeniz bölgesi de barındırdığı hidrokarbon rezervlerinden dolayı kıyıdaş ülkeler arasında bölgesel ve küresel bir enerji politikası mücadelesine şahit olduğumuz yeri teşkil etmektedir (Aydın, 2014).

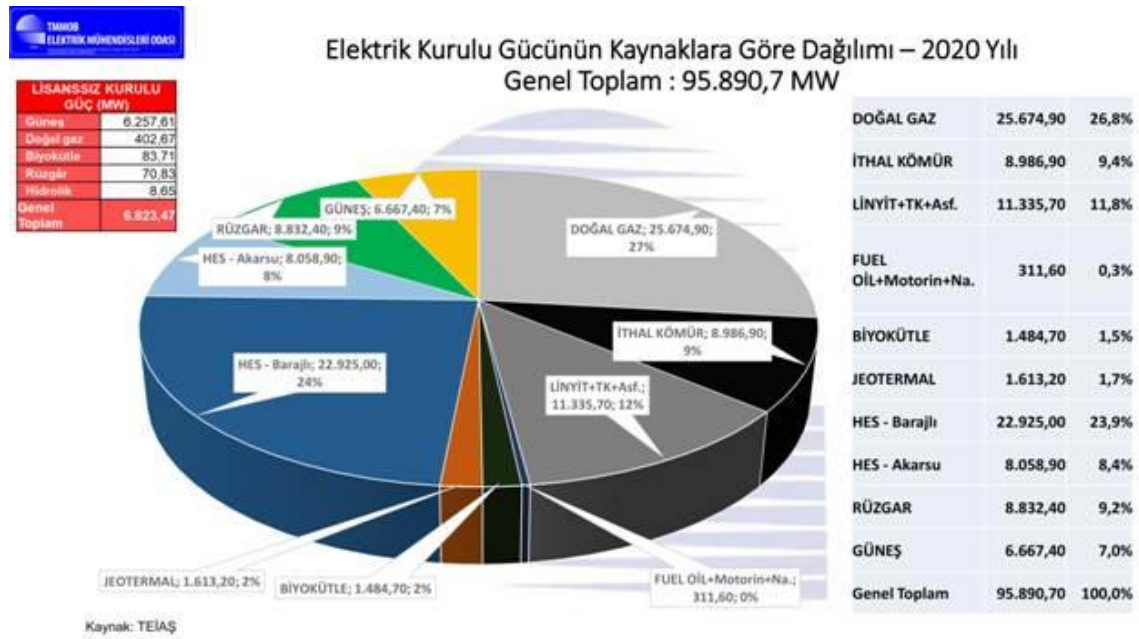
Enerji arzı noktasında dünyada temel ülkelerden biri olan Rusya ve karşılıklı bağımlılık çerçevesinde Avrupa'nın enerji tedariki Ukrayna-Rusya savaşında bile ne kadar önemli olduğu görülmüştür. Avrupa Birliği'nin üye devletlere sürekli yenilenebilir enerji kaynaklarını teşvik etmesi ülkelerin emisyon oranını azaltması ile ilgili olduğunu ifade etmek gerekir. Fosil yakıtların ağır sanayide kullanılması çevre üzerinde ciddi tahribatlara yol açsa da ısınma amaçlı doğalgaza olan talep ve ağır sanayide fosil yakıtlarına olan gereksinim yeni politikalar olsa da bitmeyecektir. Avrupa Birliği gibi küresel ölçekte etkin rol oynayan örgütler gibi özellikle 20.yüzyılda Arap ülkeleri arasında yaşanan krizler yeni oluşumları da beraberinde getirmiştir. Dünyadaki ihraç edilen petrolün yarısından fazlasını üreten Arap ülkeleri Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütünü (OAPEC) kurmuşlardır. Karşılıklı bağımlılık ve enerji politikaları uluslararası örgütlerin kurulmasında etkin rol oynamıştır (Bahgat, 2005).

Diğer bir taraftan enerjinin üreticisi konumunda olan ülkeler kendi iç ekonomik dengelerini oluştururken farklı politikalar üzerinden de ilerlemektedir. Teknolojik ve ekonomik gelişimi belirli bir noktada sınırlı kalan ülkeler daha çok dışa bağımlıdırlar. Ülkelerin kendi petrol ve doğalgaz rezervlerini işleyebilme noktasında yeterli altyapısı olmadığı için uluslararası enerji şirketleri ile yapılan antlaşmalar kapsamında teknik olarak destek almaktadırlar. Nitekim Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz bölgesinde hidrokarbon rezervlerini çıkarma konusunda Amerikan Noble Şirketi ile antlaşması bu konuda ayrıca bir örnek teşkil etmektedir. Özetle devletlerin uluslararası arenada ortaya koyduğu politikalarda, ekonomi temelli enerji politikaları dışa bağımlılığını azaltmak üzerine şekillenmektedir. Yeni enerji kaynaklarının keşfi bu çerçevede daha önemli olmaktadır. Nitekim dünyamız fosil yakıtlar bakımından sınırlı kaynaklara sahip olduğu için paylaşım noktasında da bir mücadeleyi de beraberinde getirmektedir. Devletlerin sanayi ve üretim denklemi

kapsamında kullandıkları enerji rezervleri ve bu çerçevede ortaya koydukları politikaları tamamen ulusal çıkarları ile bağlantılı olmaktadır (Ceyhun, 2014).

2.5. Enerji'nin Transfer ve Ticareti

Yenilenemez enerji (fosil yakıtlar) kaynakları gün geçtikçe azalmakta, insan nüfusu da tam ters bir ivmeyle hızla artmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler sanayi sektörü çerçevesinde daha fazla üretim için yeni yatırım girişimlerinde bulunmaktadır. 19 yy. ile beraber hızla artan sanayileşme ile enerjinin kullanımı daha çok Avrupa kıtasında ve Amerika'da olmuştur. Ancak süreç içinde 20.yy ilk dönemlerinden sonra enerjinin kullanımı daha çok Asya kıtasına kaymıştır. Bölgesel olarak Çin ve Hindistan üretim noktasında ucuz işgücünden dolayı ana merkez haline gelmiş ve bundan dolayı da enerji talebi çok fazla artış göstermiştir. Avrupa'ya enerji ihracatında Rusya ve Amerika gibi ülkelerin tekellerinde yer alan enerjinin rezervleri yavaş yavaş Asya ve Afrika kıtalarına da yayılmaktadır. Çin'in dünyanın en büyük 6 elektrik şirketine sahip olması bunun en güzel örneği olmaktadır. Enerjideki talep ve arz denklemi ülkelerin ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir. Birincil enerji kaynakları ülkelerin ham madde ihtiyacını daha çok karşılasa da ikincil kaynakların asıl temelini elektrik almaktadır. Teknolojinin temeli elektrik akımlarının işlevine dayanmaktadır (Alodalı ve Usta, 2017).

Şekil 2. 1. Elektrik Kurulu Gücünün Kaynaklara Göre Dağılımı-2020 Yılı Türkiye

Grafiği incelediğimizde gördüğümüz temel nokta Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu kaynakların başını yenilenemeyen enerji kaynakları çekmektedir. G-20 ülkelerinden Türkiye'nin elektrik enerjisinin yaklaşık %60'ı dışa bağımlı şekilde üretilmektedir. Enerji üretiminin birçoğu fosil yakıtlar tarafından yapıldığı için çevre kirliliğini de ayrıca tetiklemektedir. Yenilenemeyen enerji kaynaklarına üretim ve sanayi noktasında gelişmekte olan ülkelerin yüksek ölçüde bağımlı olması bölgesel ve küresel ölçekte yeni enerji keşifleri noktasında da rekabeti beraberinde getirmektedir. Dünya üzerinde temel fosil enerji kaynaklarından olan doğalgaz ve petrolün bir ölçüde dağılımı dengeli olmadığı için ve enerjiyi ithal eden ülkeler içinde temel olarak ekonomik bir yük olduğundan devletler yeni enerji keşiflerine yönelmek zorunda kalmaktadırlar.

2.6. Dünya Petrol ve Doğalgaz Piyasası

19.yy ile başlayan sanayileşme ve üretim devletlerin daha fazla hammadde ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede en çok ihtiyaç duyulan temel enerji rezervleri petrol ve doğalgaz olarak ifade edebilmektedir. Kullanım alanı olarak sanayide geniş bir alanı teşkil eden petrol ve doğalgaz fiyatlarında kısmi dalgalanmalar bile devlet için yüksek bir masrafı ihtiva edebilmektedir. Petrolü ve doğalgazı ihraç eden devletler için güçlü bir ekonomi kaynağı olduğu kadar ithal eden devletler içinde ekonomik bir yük olduğunu ifade etmek gerekmektedir (Özekin, 2020).

Petrol rezervleri bakımından en güçlü bölge olan Ortadoğu bölgesi dünyadaki var olan tüm petrolün %47.6'sını elinde tutmaktadır. Petrol rezervleri içindeki en büyük pay %71.4 oranında OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) ülkeleri oluşturmaktadır. 1973 petrol krizinden sonra dünyanın tümünü saran kriz ile birlikte enerji devletlerin politikalarında kullandıkları bir silah haline gelmiştir. Krizden sonra birliğe üye olan ülkeler kendi çıkarttıkları rezervlerin tüm aşamalarında kendilerinin üstlenmesi ve yatırımların sadece kendi topraklarında yapılması noktasında ortak karara varmışlardır. Avrupa ve Amerika kıtasında yer alan ülkelerin ellerindeki kıt rezervleri daha efektif kullanmak için yeterli düzeyde yüksek teknolojiye sahip olması üretim maliyetlerini daha aşağıya indirmekte ve yüksek verim almayı sağlamaktadır (Gözügüzelli, 2019).

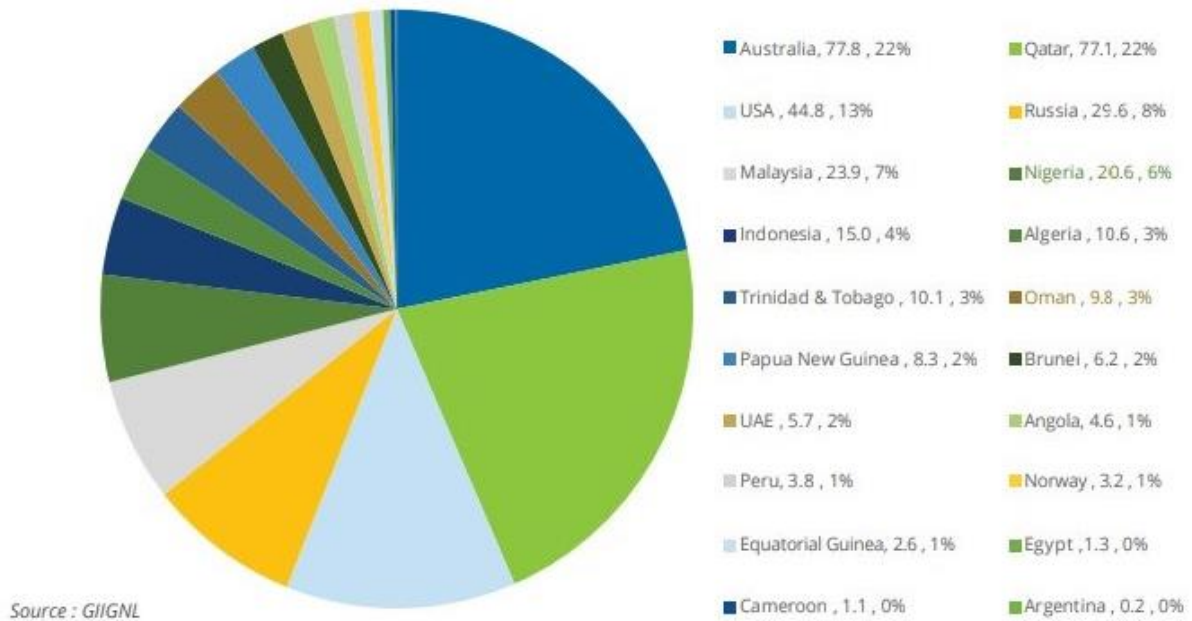

Şekil 2. 2. Dünyadaki Petrol Rezervlerinin Bölgelere Göre Dağılışı

Dönemsel olarak baktığımızda dünyadaki siyasi krizler petrol fiyatlarını yüksek oranda etkilemiştir. 1970 petrol krizi, Yom Kippur savaşı ile ABD'ye uygulanan ambargo ve İran-İrak savaşı neticesinde petrol fiyatları ortalama 95 dolar seviyelerine ulaşmıştır. Petrolü ihraç eden ülkeler dış ticaret dengeleri bakımından ihracat fazlası verdikleri için yüksek oranda büyüme yaşamıştır. Kuveyt'in işgali ile petrol fiyatlarında dalgalanmalar ayrıca meydana gelmiştir. Örneklerinde de gördüğümüz üzere dünya üzerinde yaşanan siyasi krizler enerji fiyatlarını doğrudan etkilemekte petrol fiyatlarındaki artış devletler arasında rekabeti de beraberinde getirmektedir (Gürel ve Tzimitras, 2013).

Doğalgaz açısından düşündüğümüzde ise diğer mal ve piyasalarda yer alan arz ve talep eksenli bir piyasadan bahsetmek mümkündür. Talep noktasında meydana gelen bir artış arz eden devletlerin fiyatlarda artışa gitmesine sebebiyet vermektedir. Üretim miktarı da bir noktada bundan etkilenecektir. Ancak doğalgazın üretim ve araştırma maliyetleri yüksek olduğundan üretim kapasitesinin artması da zorlaşmaktadır. Enerjinin arz noktasında fiyatlardaki yüksek artışlar piyasanın kendince bir dengeye oturmasından sonra sabitlenmektedir. Birincil kaynaklardan olan doğalgaz tüketilme miktarı olarak da petrole beraber yüksek miktarda ihtiyaç duyulan kaynaklardandır. Diğer enerji kaynakları ile karşılaştığımız da doğalgaz fiyatlandırması bölgelere göre farklılık göstermektedir.

Doğalgaz fiyatlarını en çok etkileyen kaynaklardan biri petrol fiyatlarındaki azalış ve artış mekanizmasıdır. Petrole endeksli olan doğalgaz fiyatları volatile (oynaklık) değişiminden de ayrıca etkilenmektedir. Doğalgaz fiyatlarını belirleyen diğer bir önemli ölçüde ihrac eden ülke ile ithal eden ülke arasında ticaret hacmi ve karşılıklı bağımlı olmalarıdır. Doğalgaz rezervlerinin belirli ülkelerde daha çok bulunması başka ülkelere ihracatında maliyetleri arttırmakta ve bu da doğalgaz fiyatlarını etkilemektedir. Teknolojik ilerlemeler ile beraber Liqified Natural Gas (LNG) taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı geliştirilmiştir. Likit Doğalgaz gaz maddesinin sıvılaştırılarak taşınma işlemi tankerler ile sağlanmaktadır. Diğer bir taraftan doğalgazın taşınma işlemleri diğer bir şekilde boru hatları aracılığıyla yapılmaktadır. Doğalgaz sevkiyat açısından aktarma işlemleri de ayrıca önem taşımaktadır. Kuzey Amerika'da Henry Hub, İngiltere'de ise Ulusal Dengeleme Noktası (NBP) Avrupa Kıtası'nın aktarma merkezi olarak bilinmektedir (Gürdeniz, 2009).

Şekil 2. 3. LNG İhracatı ve Pazar Bazında Pazar Payı 2020 yılı

International Gas Union (IGU) 2021 raporuna göre en fazla pazar payı olan ülkeler Avustralya ve Amerika olarak görülmektedir. Bu çerçevede en çok ithal eden ülkeler ise Japonya, Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri gelmektedir.

2.7. Enerji Kaynaklarının Transfer Edilme Yöntemleri

Enerji kaynaklarının transfer edilme süreçleri geçmişten günümüze kadar farklı şekillerde vuku bulmuştur. Taşıma ve ulaştırma işlemleri tarihin ilk dönemlerinden günümüze kadar

çok önemli bir alanı teşkil etmektedir. Jeopolitik açıdan önemli bir konuma haiz olan ülkeler aktarma noktasında ve transfer süreçlerinde önemli rol oynamakta ve ticari ilişkilerini geliştirerek ekonomik açıdan gelişim sağlamaktadır. Tarihin ilk dönemlerinden beri devam eden ticari mal ve sermaye akışı iç ekonomiye ve uluslararası ekonomiye büyük fayda sağlamıştır. 18.yy dan sonra gelişen sanayileşme ile beraber hammaddenin bir yerden başka bir yere taşınması noktasında lojistik ve taşımacılık ülkeler için daha elzem olmuştur. Yenilenemeyen enerji kaynaklarından petrol ve doğalgaza sanayide olan talep bu kaynaklarını transfer çeşitliliğini de ayrı bir boyuta taşımıştır (Demiryol, 2016).

Sanayideki ilerlemeler ve hane halkının bireysel enerji ihtiyacı noktasında ihtiyaçların zaman içinde hızla artması enerjideki arz güvenliğini önemli kılmıştır. 19.yy'dan itibaren enerjiye yüksek oranda ihtiyaç duyulması deniz, kara ve hava yoluyla taşınan enerji için yeni kanalların arayışını da gerektirmiştir. Boru hatları da bu yeni sistemde öncelikle kısa mesafeler için kullanılıp test edilmiş ve de güvenli ve daha ekonomik taşıma olduğu görülmüştür. İlerleyen teknoloji ile daha büyük ve geniş boru hatları enerjinin ihraç edilmesinde en çok tercih edilen yöntem haline gelmiştir (Çalışkan, 2009).

Boru hat sistemi için ayrıca bir maliyet ülkeler için caydırıcı bir unsur olarak görülse de uzun dönemde kendini amorti eden bir yatırım olmaktadır. Boru hattı taşımacılığı noktasında ülkeler taşıdıkları doğalgaza ayrıca maliyet giderlerini eklemeleri enerjinin satın alma fiyatını da ayrıca etkilemektedir. Denizaşırı bölgelere enerjinin taşınması ise maliyet olarak artmakta bu noktada doğalgaz sıvılaştırarak özel tankere sahip olan gemiler ile taşınmaktadır. Günümüz realitesinden baktığımızda ise doğalgaz rezervleri bakımından zengin olan ülkeler siyasi olarak belirli krizlerle ve istikrarsızlıklarla karşı karşıya kaldığından arz güvenliği açısından boru taşımacılığı yerine sıvılaştırılmış doğalgazın tankerle taşınma yöntemi daha çok tercih edilmektedir.

Şekil 2. 4. LNG Taşımacılığında Kullanılan Özel Tanker Gemisi

LNG'yi ihraç eden ülkeler doğalgazın sıvılaştırılarak gemi ile taşınması ile yükümlü iken ithal eden ülkeler ise teslim almış oldukları gazın tekrar tüketim boyutuna geçilebilmesi için yeniden bir işleme tabi tutmak için tesisler kurmaktadır. LNG kullanımı noktasında incelediğimizde sırasıyla Avrupa ve Uzak Doğu ülkeleri en çok kullanan ülkelerin başında gelmektedir. Avrupa devletlerinin Rusya'dan bağımsız bir enerji transferi için Kuzey Afrika ülkeleri ile LNG ilişkisi ayrıca kurmaktadır. Uzak doğu ülkelerinden Japonya, Çin ve Hindistan coğrafi konumları gereği boru taşımacılığı için uygun olmadığından enerji ihtiyacını karşılamak için LNG ticaretine ağırlık vermektedir (Karagöl ve Kaya, 2016).

Özetle enerji 19.yy dan beri devletlerin politikalarında ve ekonomilerinde ciddi bir yeri teşkil etmiştir. Enerjideki talep ve arz denklemini devletler arasında bir rekabet ortamını da beraberinde getirmiştir. Yenilenebilir enerji kaynaklarına günümüzde her ne kadar yenilenemeyen enerji kaynaklarından daha çok önem atfedilse de fosil yakıtlardan olan petrol ve doğalgaz rezervlerine ihtiyaç halen aynı ölçüde yerini korumaktadır. Yeni enerji keşifleri devletler için bağımlılığı azaltma noktasında çok önemli olmaktadır.

Bu minvalde son dönemde enerji arama çalışmaları noktasında güçlü rezervlerin bulunduğu Doğu Akdeniz bölgesi bölge devletleri arasında enerji arama çalışmaları noktasında bir

rekabet ortamı oluşturmuş ve bölgesel bir güç mücadelesi yerini kimi zaman küresel bir rekabete de bırakmıştır (Karagöl ve Kaya, 2016).

3. DOĞU AKDENİZ BÖLGESİNDE ENERJİ ARAMA ÇALIŞMALARI VE DENİZ YETKİ SINIRLANDIRILMASININ İNCELENMESİ

Akdeniz havzası okyanuslar benzeri bir yapıdan yani kara parçalarını ayıran bir su kütesinin aksine bölge ülkelerinin birbiriyle bağlantısını sağlayan jeopolitik açıdan güçlü bir alanı ihtiva etmektedir. Tarih boyunca birbirinden farklı medeniyetlere ev sahipliği yapan bu coğrafya Ege denizinden Adriyatik bölgesine, Tiren sınırından Karadeniz'e kadar büyük bir alanı ayrıca kapsamaktadır. Akdeniz bölgesindeki ticaret ağı tarihin ilk dönemlerinden günümüze kadar teknolojinin de gelişmesiyle ilerlemiştir. Akdeniz havzasında güçlü bir medeniyeti ayrıca iştilal eden Mısır medeniyeti denizcilik alanında gelişmiş ve bölgede ciddi bir güç elde ederek yayılmacı bir politikanın içinde kendini bulmuştur. Daha sonraki süreçlerde Mısır medeniyetinin yerini kısmen de olsa Venedik ve Cenevizliler almaya çalışmıştır (Braudel, 2015).

Jeopolitik açıdan güçlü bir konumda olan Doğu Akdeniz bölgesi Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Asya arasında bir alanda geçiş noktası üzerindedir. Bölgesi itibariyle enerji kaynakları açısından zengin olan ülkelere yakın olması bölgeyi enerjinin taşınması açısından da önemli kılmaktadır. Ekonomik, askeri ve politik anlamda Akdeniz bölgesi kıyıdaş ülkeler için önem arz etmekte tarihte baktığımızda da güç mücadelelerinin yaşandığını görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin bölgede denizler üzerinde bir hâkimiyet mücadelesi vermesi ve Akdeniz'i Türk gölü haline getirmesi dönemin şartlarında ticari ve ekonomik üstünlüğü de ayrıca etki etmiştir. I. ve II. Dünya Savaşlarında yayılmaya çalışan devletlerin Akdeniz bölgesinde ayrıca üstünlük kurması da realite içinde yer almaktadır (Cankara, 2016).

Türkiye Cumhuriyeti açısından da önemi büyük olan Doğu Akdeniz bölgesi tarihi bir öneme sahip olmasının yanında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile de denizden sınır olması bir köprü görevi olmasını sağlamaktadır. Doğu Akdeniz bölgesi son dönemde özellikle enerji kaynakları açısından siyasi, ekonomi ve hukuki tartışmaların odak noktası haline gelmiştir. Bölge özellikle enerji kaynakları açısından güçlü bir rezerve sahip olduğu için, Akdeniz'e kıyıdaş olan devletleri bölgesel güç olma adına karşı karşıya getirmiştir. Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Lübnan, İsrail ve Mısır bölgede enerji kaynaklarını çıkarma ve kullanma konusunda hak iddia eden ülkeler arasında yer almaktadır. Bölgedeki ülkelerin durumları göz önüne alındığında havza açısından Doğu Akdeniz bölgesine en fazla sınırı bulunan ülkelerden Türkiye ile bölgede süreç içinde kriz eşiğinde olduğu Yunanistan ve

GKRY, Suriye ve Mısır ile yaşanan siyasi sorunlar, İsrail'in Filistin konusu üzerinde Türkiye ile ilgili yaşadığı siyasi meseleler bölgede gerginliğin iyice artmasına neden olmaktadır (Girgin, 2018).

Bölgede böyle bir siyasi hava hâkimken, enerji kaynaklarının paylaşımı konusunda hakça ilkelere riayet eden bir deniz yetki alanlarının paylaşılması konusu da devletlerarasında sorunlara sebep olmaktadır. Kıyıdaş devletlerin ekonomik açıdan enerjiye bağımlı olması ve petrol, doğalgaz çerçevesinde ilerleyen teknolojileri Doğu Akdeniz'i bölgede kıyıdaş devletler açısından daha cazip bir alan haline getirmektedir. Bu minvalde bölgede havza devletleri açısından deniz yetki alanları konusunda egemenliği tesis etme açısından uluslararası hukuka riayet eden bir düzenin esas alınması gerekmektedir. Hakça bir paylaşım yapılmadığı takdirde kuvvet kullanmak zorunda kalınabilecek bu da bölgede ciddi gerilimleri beraberinde getirecektir (Kaya, 2007).

3.1. Jeopolitik Ve Stratejik Açıdan Akdeniz Havzası

Akdeniz bölgesinin stratejik önemi Ortadoğu ve Kuzey Afrika başta olmak üzere ekonomik bir ticaretin sürdürülmesi çerçevesinde enerji kaynaklarına bağımlı olan Avrupa Birliği açısından da önem teşkil etmektedir. Geçmiş süreçte bölge, kıyıdaş devletler arasında ekonomik ve askeri mücadelelere şahitlik etmiştir. Bölgenin haiz olduğu doğal kaynaklar ve bu kaynakların ulaşım güzergahları yarı kapalı bir deniz konumunda olan Akdeniz'i enerji jeopolitiği açısından da öne çıkarmaktadır. Bölgenin Avrupa ve Ortadoğu bölgelerini bağlayan yasadışı göç trafiği, terörizm ve uyuşturucu kaçakçılığı bakımından stratejik bir konumda olması ve kıtalar arasında önemli bir geçiş güzergâhı olması, güvenlik açısından Avrupa ve kıyıdaş devletler içinde önem teşkil etmektedir. (Keser, 2012).

Çalışmanın merkezinde yer alan Doğu Akdeniz havzası, Türkiye ve Suriye üzerinden Mezopotamya ve Orta Asya bölgesine, Süveyş Kanalı ve Basra Körfezi'nden de Arap Yarımadası'na kadar olan bölgeyi kapsamaktadır. Bölgenin önemini arttıran en önemli hamle Süveyş Kanalı'nın açılması olmuştur. Ayrıca Doğu Akdeniz havzası içinde yer alan adalar da bölgenin stratejik konumuna değer katmaktadır. Bu adalar içinde özellikle Kıbrıs Adası, Sicilya, Malta ve Meis adaları da bölgenin stratejik açıdan önemli bölgeleri arasında yer almaktadır. Özellikle Kıbrıs Adası bölgede Ortadoğu ve Afrika'ya yakın bir konumda olması adanın stratejik önemini arttıran bir diğer faktörü teşkil etmektedir. Doğu Akdeniz havzası, Orta Doğu coğrafyasından Avrupa'ya yönelik enerji ve ticari malların ve Hint

Okyanusu'ndan Avrupa ve diğer kıyıdaş bölgelere akan ticaret açısından da önemli bir konumu içermektedir. Özellikle Süveyş Kanalı'ndan ilerleyen deniz taşımacılığı ve İskenderun Körfezi'nden yürütülmekte olan deniz taşımacılığının kontrolü açısından Doğu Akdeniz havzası stratejik bir konumda yer almaktadır (Yıldız, 2011).

Şekil 3. 1. Doğu Akdeniz Coğrafyası

Uluslararası ilişkiler disiplininde yer alan jeopolitik teoriler bakımından bölgeyi analiz ettiğimizde ise özellikle Deniz Hâkimiyet Teorisi'ne de dayanarak ifade edileceği üzere Kıbrıs Adası üzerinde bölgede hâkimiyet kurabilen devletlerin Doğu Akdeniz havzası üzerinden Orta Doğu bölgesini de kontrol etmesi olasılık içindedir. Alfred Mahan tarafından şekillendirilen Deniz Hâkimiyet Teorisi açısından bölgenin jeopolitik konumu analiz edildiğinde Süveyş Kanalı bağlantısıyla Pasifik ve Hint okyanusuna açılan bir konumu ihtiva eden Doğu Akdeniz bölgesi deniz yollarının kontrolü çerçevesinde önemli bir bölgeyi teşkil etmektedir. Enerji taşımacılığı açısından da 2012-2013 yılında ortalama olarak beş milyar varil ham petrolü Süveyş Kanalı ve bölgedeki boru hatları ile batılı pazarlara ulaştırmaktadır (Kaya, 2016).

Diğer bir taraftan bölgede Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının kullanıma açılması ve Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattı ile de Kuzey Irak bölgesindeki petrolün taşınması bölgenin stratejik önemini daha çok arttırmıştır. Son olarak bölgedeki deniz taşımacılığı ve enerji kaynaklarının iletilmesi çerçevesinde yapılan transit ticaretin ötesinde, Doğu Akdeniz

bölgesinde yer alan petrol ve doğalgaz rezervleri bölgeye ayrıca önem kazandırmaktadır. Bölgedeki enerji havzaları farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Doğu Akdeniz bölgesindeki enerji havzasının merkezinde yer alan Kıbrıs Adası'nın güneyinde yer alan saha *Afrodite*, Kıbrıs adası ile İsrail arasında yer alan bölge *Leviathan*, Kıbrıs Adası ve Mısır arasında yer alan bölge ise *Nil* bölgesi, Kıbrıs adası ve Girit adası arasında yer alan bölge ise *Heredot* olarak ifade edilmektedir. Bölgedeki bir diğer önemli kıyıdaş devlet olan İsrail ve Kıbrıs Adası arasında kalan deniz sahasında Amerika merkezli araştırma şirketi (USGS) ortalama olarak 1.7 milyon varil petrol ve 122 trilyon metre küp gaz rezervi olduğunu ifade etmişlerdir (Kırsacık, 2013).

Diğer bir çerçevede Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin izin vermesiyle deniz sahası üzerinde araştırma yapan bir diğer şirket Noble Energy şirketi de ortalama 33 trilyon metreküp doğalgaz varlığını tahmin etmektedir. Kıbrıs Adası'nın yıllık kullandığı doğalgaz rezervinin toplam miktarı ortalama olarak 1 milyar metreküp doğalgaz rezervine eşdeğer olduğu düşünülürse, bölgedeki rezerv miktarının Kıbrıs Adası'na 100 yıl kadar yetebileceği düşünülmektedir. Bölgede önemli bir konuma haiz olan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, bölgenin temsilcisi olarak hareket ederek Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) antlaşmalarına imza atmıştır. Kıta sahanlığı alanları üzerinde egemenlik tesis ederek ve bu egemenlikte de bölgede ki komşu devletlerle yaptığı antlaşmalarla uluslararası hukuka uygun hareket ettiğini ifade etmektedir. Bölgede Kıbrıs Adası'nın deniz altında bulunan kıta sahanlığının ve MEB'in gerek ada üzerindeki iki siyasi otorite arasında ve komşu devletlerle uluslararası hukuka göre hakça ilkeler çerçevesinde yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir (Keser ve Akgün 2015).

Bölgede etkin rol oynayan örgütlerin başında gelen NATO, askeri amaçlarla kullanılmakta olan malzemelerin kontrolünü sağlamak amacıyla bölgede bulunarak uluslararası barış ve güvenliği tesis etme çabası içinde olmuştur. Bu çerçevede bölgede 2000'den beri aktif bir şekilde hareket ederek Etkin Çaba Harekatı'nı (Active Endeavour) sürdürmektedir. NATO'nun bölgede etkin rol oynamasının yanında 2004 yılından itibaren Akdeniz Kalkanı Harekatı'nı icra ederek sahada yer aldığını göstermektedir. Doğu Akdeniz bölgesinde ulaşımın güvenliğini sağlamak için başlatılan bu harekat aynı zamanda bölgede deniz yetki alanlarındaki varlığını da göstermekten çekinmemektedir. Avrupa Birliği'nin 2000'li yıllardan önce yaşamış olduğu dönüşüm çerçevesinde yarı kapalı bir deniz olan Akdeniz'e sınırı olan kıyıdaş devletlerle ilişkilerini geliştirerek bölgede güvenliğin tesis edilmesine

katkıda bulunmayı amaçladığını ifade etmiştir. Akdeniz bölgesinde nüfuzunu arttırmak isteyen Avrupa Birliği bölgede Kıbrıs Adası'nın tümünü birliğe üye yapmaya çalışarak bölgede stratejik bir üstünlük kurmayı amaçlamıştır (Yaycı, 2012).

Son olarak bölgede önemli bir güce sahip olan diğer bir devlet ise İngiltere'dir. Kıbrıs Adası'nda sahip olduğu askeri üsleri bölgede etkin olmasına sebep olmaktadır. İngiltere Dışişleri Bakanlığı da bölgedeki durumlarından memnun olduğunu ifade ederek, kendi üslerinin jeopolitik konumunun önemine vurgu yapmıştır. Ayrıca İngiltere, Ortadoğu petrollerine ihtiyaçları olduğunu ifade ederek geçiş güzergâhı olan Akdeniz'in güvenliğini tesis etmek gerektiğini ifade etmiştir. Kıbrıs bölgesi sadece bölgedeki kıyıdaş devletler için değil, bölgenin stratejik ve jeopolitik konumundan dolayı bölgede yer almayan diğer devlet ve örgütler içinde cezbedici bir duruma gelmiştir. Dolayısıyla bölgenin giderek artan önemine binaen kıyıdaş devletlerin birbirlerine karşı gerçekleştirdikleri siyasi ve ekonomik adımlar, yarı kapalı bir deniz olan Akdeniz'de karşı karşıya gelmelerine neden olmaktadır (Çakır, 2011).

3.2. Doğu Akdeniz Bölgesindeki Enerji Keşifleri

Enerji alanında yapılan keşifler son dönemlerde yüksek bir ivme kazanmış özellikle Doğu Akdeniz bölgesi de enerji rezervleri noktasında ekonomi, askeri ve politik alanlarda bölge ülkeleri için önemli bir alan olmuştur. Enerji arama şirketleri tarafından ortaya koyulan veriler bölgenin yakın zamanda küresel olarak da bir enerji merkezine dönüşeceğini sinyallerini vermektedir. Toplam rezerv oranının miktarı açıklanmasa da tahmini olarak trilyon dolar olarak ifade edilmektedir. Enerji kaynakları konusunda güvenilir araştırmalar yapan Amerika Birleşik Devletleri Jeolojik Araştırmalar Merkezi yayınlamış olduğu raporla Levant Havzası civarında yaptığı araştırmada 1.7 milyar varil petrol ve 122 trilyon m³ civarında gaz tespit etmiştir (Karbuz, 2015).

Bu minvalde düşünüldüğünde bölge ülkelerinden İsrail petrol ve doğalgaz arama çalışmalarına 1960-1970 yılları arasında başlamış ve halende devam etmektedir. İtalya'nın ünlü petrol şirketi EN, 1961 yılında Belayim sahasında petrol rezervi bulunduğunu ifade etmiştir. Doğu Akdeniz bölgesine sınırı bulunan diğer bir devlet ise Mısır'dır. Mısır' da İsrail gibi 1965'lerden itibaren bölge üzerinde petrol ve doğal gaz arama çalışmalarını ayrıca sürdürmektedir. Hidrokarbon rezervleri açısından da yüksek bir potansiyele sahip olması bölge ülkelerinin ve küresel olarak diğer devletlerin dikkatini ayrıca çekmektedir. Bölgedeki

arama faaliyetleri ayrıca ruhsat alma yarışını da beraberinde getirmekte özel şirketlerin de devletlerin talebiyle çalışmalar yaptığını görülmektedir.

İsrail devleti 1960- 2009 arasında yaptığı çalışmalarda yüksek oranda bir rezerv keşfedememiştir. Ancak 2009 yılında Amerikan Noble Şirketi, İsrail doğalgaz arama sahasında yüksek miktarda rezerv bulduklarını ifade etmişlerdir. Benzer zamanlarda İsrail şirketlerinden olan Dalit-1 kendi münhasır ekonomik bölgesinde rezerv bulunduğunu açıklamıştır. Söz konusu rezerv oranının yaklaşık olarak 260 milyar m³ olduğu söylenmiştir. Bu rezerv oranının bölge devletlerinden İsrail'in ortalama olarak 20 yıllık gaz ihtiyacını kapsayacak bir büyüklüğe sahip olduğu ifade edilmiştir (Karbuz, 2019).

Şekil 3. 2. Kıbrıs Etrafındaki Gaz Rezerv Alanları

Doğu Akdeniz bölgesi üzerinde yapılan araştırmaların artmasıyla beraber, bölge üzerinde yer alan enerji rezerv miktarının kesinleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu minvalde 2010 yılından itibaren ABD Jeoloji Araştırmaları Merkezi'nin belirlediğine göre Leviathan ve Nil Deltası bölgede en güçlü rezerv oranına sahiptir. Nil Deltası civarında 1.763 milyar petrol ve 64 trilyon m³ doğalgaz olduğu açıklanmıştır. Doğu Akdeniz Bölgesi'ni politik olarak Orta Doğu bölgesinde meydana gelen olaylardan ayrı tutmak reel politik açısından doğru olmayacaktır. Çünkü bölgeye kıyıdaş devletlerden olan Suriye ve Lübnan bölge açısından

önemli bir alanı teşkil etmektedir. Suriye'nin hidrokarbon rezerv aramaları 2007 yılında başlasa da Arap Baharı ile başlayan süreç Suriye'yi de etkilemiş ve iç savaşın çıkması Suriye'nin çalışmalarını durdurmasına sebebiyet vermiştir Diğer bir Orta Doğu ülkesi olan Lübnan, Arap Bahar'ından etkilenmiş ve oluşan siyasi boşluktan dolayı yapmış olduğu enerji faaliyetlerini sonuçlandıramamıştır. İlerleyen dönemlerde arama faaliyetlerini tekrar başlatan Lübnan'ın Münhasır Ekonomik Bölge'si üzerinde yapmış olduğu çalışmalarla beraber 700 milyar m³ doğalgaz rezervi bulunduğu belirtilmiştir (Kedikli ve Deniz, 2015).

Bölgede diğer bir etkin rol oynayan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ise, 2004 yılında resen MEB ilanında bulunarak 2007 yılı itibariyle de 13 parselde hidrokarbon rezervi arama çalışmalarına başlamıştır. Enerjinin ortaya çıkarılması konusunda yeterli teknolojiye sahip olamayan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, ihale usulü ile uluslararası alanda petrol şirketleriyle ruhsat usulü yöntemi çerçevesinde çalışmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda 200 milyar m³ doğalgaz rezervi bulunduğunu ifade etmiştir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile Türkiye Cumhuriyeti arasında bölge üzerinde siyasi ve hukuki problemler yaşanmış ve Deniz Hukuku Sözleşmesi noktasında çözüm üretilmek istenmiş, ancak ilan edilen Münhasır Ekonomik Bölge alanlarının ortak gözükmesi problem yaratmış ve yaratmaya da devam etmektedir.

3.3. Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşmaları

Doğu Akdeniz Bölgesi'nde bölgesel olarak rekabet ortamı haline gelmesinde en önemli konulardan biri de devletler arasında yapılmış olan Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) anlaşmalarıdır. Deniz yetki sınırlandırılması ile alakalı olarak devletler kendi bölgeleri üzerinde hak iddia etmekte ve bölgede yapılacak enerji keşiflerinin uluslararası hukuka uygun olarak yapılması ve hakça ilkeler temel alınarak yapılması bölge ülkeleri tarafından elzem görülmektedir. Doğu Akdeniz bölgesinin kıtalar arası bir geçiş noktasında bulunması, ticaret ağının üzerinde bulunması bölgenin değerini daha da arttırmakta bu sebeple de rekabet ortamını da ayrıca arttırmaktadır. Enerji kaynaklarını arama ve çıkarma faaliyetleri bölgede ayrıca sorun teşkil etmekte, kıyıdaş olan devletler hakça ilkelere uyma noktasında sorun teşkil etmektedirler (Acer, 2005).

Dünya, sanayi devrimi ile beraber gelişen teknolojik imkânlar çerçevesinde gelişen sondaj faaliyetlerini ilerletmiş ve deniz altında arama çalışmalarını hızla arttırmıştır. Açık denizlerde operasyonel olarak ortaya konulan çalışmalar devletler arasında siyasi sorunların

önüne geçmek adına sınırlandırmaları da elzem kılmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1958 yılında İsviçre'nin Cenevre kentinde toplanan bir konferans deniz yetki alanlarının paylaşılması noktasından ziyade deniz hukukunun gelişim sürecine etki edecek düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Cenevre Konferansı'nda imzalanmış olan Kıta Sahanelığı Sözleşmesi ile devletlere kendi sınırları içerisinde kalan geniş yetkiler vermiştir. Bu çerçevede ilerleyen dönemlerde yapılan konferans ile ilgili verilmiş olan haklar genişletilerek Münhasır Ekonomik Bölge kavramı hukuki olarak eklenmiştir. Bu kavramlar devletler arasında yapılan sözleşmeler aracılığıyla kendileri için bir hukuki dayanağı ayrıca oluşturmuştur. MEB'in temel amacı devletler arasındaki rekabete dayalı hukuki sorunlarının önüne geçebilmektir (Aksar, 2013).

Deniz hukuku denilen kavram deniz üzerinde hareket halinde olan gemilerin seyrüsefer haklarını düzenleyen ve yaptırımı bulunan bir hukuk dalını teşkil etmektedir. Hukuki açıdan deniz yetki alanlarını belirlemek için bir devletin kıyısından itibaren sırasıyla iç sular, bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı ve son olarak açık denizler olarak ifade edilmektedir. MEB'in alanı ile ilgili esas olarak bilinmesi gereken temel argüman bölgede bulunmakta olan rezervlerin ve diğer hakların MEB alanına sahip devlete ait olma durumudur.

MUKAYESE	KITA SAHANLIĞI	MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGE
LİMİT	200 deniz mili (350 dm)	200 deniz mili
EGEMEN HAKLAR	Deniz tabanı ve altındaki doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesine yönelik egemen haklar.	Deniz tabanı ve altındaki doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesine yönelik egemen haklar + Su kütleindeki doğal kaynakların korunması ve işletilmesi + Enerji Üretimi (Rüzgar, Akıntı, Su)
İLAN İHTİYACI	HAYIR (ab initio-ipso facto)	EVET
SUNİ ADALAR, TESİSLER VE YAPILAR	✓	✓
SEYRÜSEFER VE ÜST UÇUŞ SERBESTİSİ	✓ (Araştırma ve Sondaj gemileri hariç)	✓ (Araştırma ve Sondaj gemileri hariç) + Balıkçı Tekneleri hariç
SAHİLİ BULUNMAYAN VE COĞRAFI BAKIMDAN ELVERİŞSİZ DEVLETLERİN HAKLARI	X	✓

**MEB OLMAYAN BİR DENİZ ALANINDA KITA SAHANLIĞI OLABİLİR.
ANCAK KITA SAHANLIĞI OLMAYAN BİR DENİZ ALANINDA MEB OLAMAZ.**

Şekil 3. 3. Kıta Sahaneliği ve MEB'in Farkları

İsviçre'nin Cenevre kentinde yapılan konferanslarda alınmış olan kararlar çerçevesinde Kıta Sahaneliği ve Münhasır Ekonomik Bölge kavramları, denizlerin hakça ilkeler çerçevesinde kullanılması konusunda devletlerin doğal alanları olarak ifade edilmiştir. Münhasır Ekonomik Bölge tanımı 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 5. kısmında aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir;

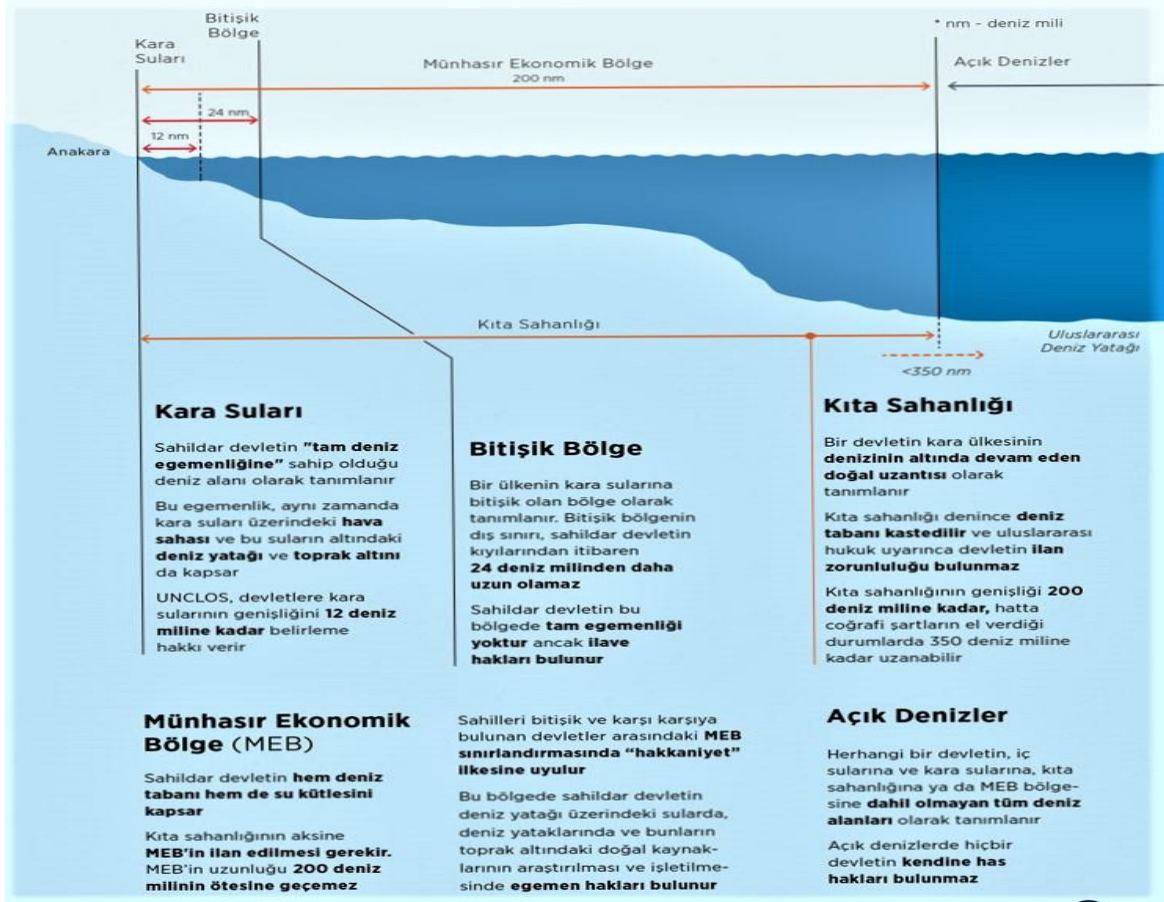
“Deniz yatağı üzerindeki sulara, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynaklarını araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklar...” (Deniz Hukuku, 2019).

Münhasır Ekonomik Bölge kısaca devletlerin kara sularının esas hattan sonra kıyı devlete, 200 mile kadar olan deniz üzerindeki suları, deniz yataklarını ve bunların toprak altındaki alanlarında bazı hak ve yetkileri tanıyan deniz alanına denilmektedir. Münhasır Ekonomik Bölgenin belirlenmesi noktasında farklı çeşitlemeler bulunmaktadır. Bunlar ilan ve antlaşma şeklinde iki ayrı yöntem veya üçüncü olarak bütünler yöntemidir. Bu şekilde yer alan farklı

yöntemlerin geçerli olabilmesi için 1982 yılında imzalanmış olan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 75. Maddesi gereğince kıyıdaş devletin Münhasır Ekonomik Bölge ilan edebilmesi için bölgeyi gösterecek harita yayımlayarak ve coğrafi koordinatlara yönelik listelerin bir örneğini de Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne göndermesi gerekmektedir (Kaya, 2014).

Münhasır Ekonomik Bölge'yi değerli kılan temel etkenler ekonomik değeri yüksek olan ürünlerin avlanma ve yetiştirilme faaliyeti ve daha da önemlisi yenilenemeyen enerji kaynaklarından olan fosil ürünlerin deniz yatağı altında olma ihtimali de bu alanları değerli kılmaktadır. Hukuki açıdan incelediğimizde kıyıdaş devletin kendi kıta sahanlığı alanında araştırmada bulunmazsa ve buradaki enerji kaynaklarını işlemese bile kıyıdaş devletin hukuki açıdan rıza göstermezse başka bir devlet böyle faaliyetlere girişmemektedir. Kıta Sahanlığı ise MEB'den farklı olarak kıyı ülkesinin kara parçasının deniz altında devam eden uzantısını içermektedir. Açık denizlerin başladığı alana kadar ki bölgeyi teşkil etmekte bir diğer adlandırmayla kara platformu olarak da bilinmektedir. Kıta sahanlığının uluslararası alanda ortaya konulduğu ilk antlaşma, İngiltere ile Venezuela arasında imzalanan 26 Şubat 1942 tarihli "Paria Körfezi" anlaşmasıdır. Kıta sahanlığı tanıma uluslararası hukuka 1958'de girmiştir. Daha sonra 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ile düzenleme yapılmıştır (Güneş, 2007).

"Sahildar bir devletin kıta sahanlığı, kara sularının ötesinde kıta kenarının dış eşiğine kadar veya bu eşik daha az bir mesafede ise, kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye olan kısımda, bu devletin kara ülkesinin doğal uzantısının bütünündeki denizaltı alanlarının deniz yatağı ve toprak altlarını içerir."

Şekil 3. 4. Münhasır Ekonomik Bölge, Kıta Sahaneliği ve Açık Deniz

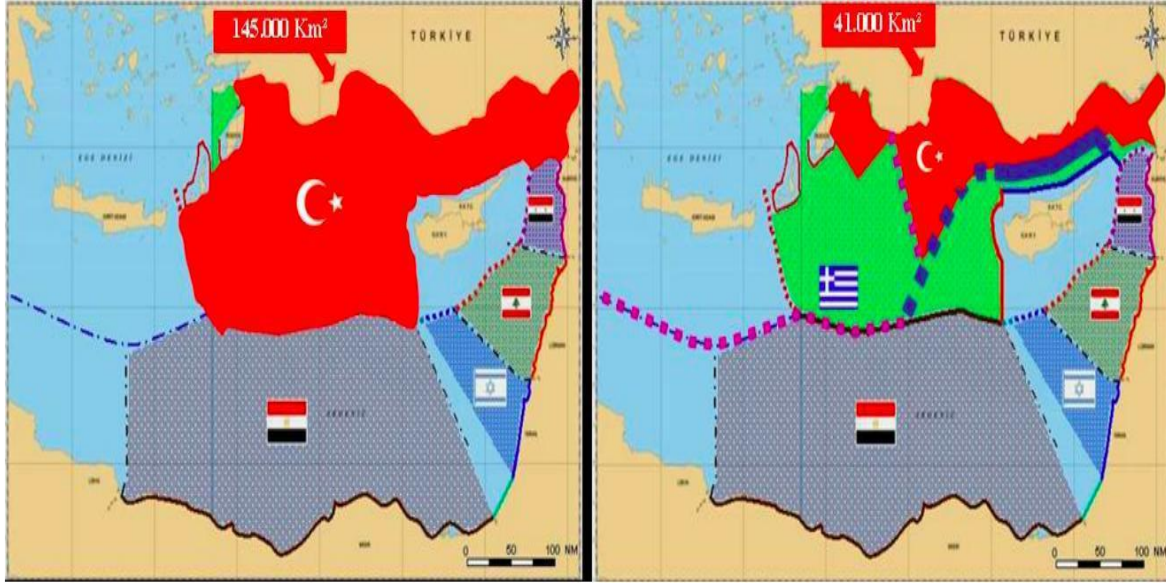
Kıta Sahaneliği ve Münhasır Ekonomik Bölge kavramları bölgedeki enerji politikaları çerçevesinde ortaya çıkan uyuşmazlıkları anlayabilmemiz için önem teşkil etmektedir. Kıta sahanlığı devletlerin ilan zorunluluğu taşımadığı derinlik hususuna dayanan bir kuralı içermektedir. Diğer bir yandan 200 mil uzaklığa kadar deniz altında ve üstünde bulunmakta olan tüm imkânlardan faydalanmayı sağlayan hukuki bir yetki alanıdır. MEB ise kıta sahanlığından farklı olarak yerin altındaki ve üstündeki doğal kaynakların kullanılmasının yanında bu alanlarda var olan fosil kaynakların işletilmesi ve kullanılması konusunda ekonomik faaliyetleri sürdürmeyi ihtiva etmektedir. Denizlerin kullanımı ilgili olarak 1958 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi 73 ve 74. Maddelerde kıyı olarak bitişik ve karşı karşıya olan devletlerin kendi arasında ilan ettikleri MEB prensiplerine, anlaşma gereği uygulamalarını kapsamaktadır (Ece, 2017).

Doğu Akdeniz bölgesine kıyıdaş olan devletler MEB ilanları sonrasında ayrıca kendi aralarında da imzalamış oldukları antlaşmalar mevcuttur. Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası hukuka göre sahip olduğu haklarının başka devletlerin kendi aralarında yaptığı

antlaşmalar çerçevesinde sınırlanması, bölgede siyasi krizleri de beraberinde getirmektedir. Bölgede kıyıdaş olan devletler kendi üzerinde çeşitli anlaşmalara bağlı olarak bölge üzerinde hakimiyet alanını genişletmek istemektedirler. Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Mısır arasında imzalanan antlaşmalar Türkiye'nin bölgedeki deniz yetki alanını sınırlandırmaktadır. Diğer bir taraftan bölgede ikili antlaşmalar çerçevesinde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve İsrail arasında imzalanan MEB antlaşması ayrıca Türkiye'nin kendi alanını işgal etmekte ve bölgede yer alan hidrokarbon rezervlerinin eşit kullanımı noktasında yeni ihlallere yol açmaktadır (Yaycı, 2012).

İsrail bölgede resen MEB ilanında bulunmuş ve bölgede hidrokarbon rezervleri noktasında faaliyetlerini gerçekleştirerek ekonomik kazançlar sağlamıştır. Bölgede diğer bir kıyıdaş devlet olan Lübnan ise sınırları bakımından İsrail'le çatışmaktadır. Bölgedeki bu krizlerin yanında küresel alanda devletlerin sessiz kaldığı Filistin'in işgal probleminin yanı sıra Gazze kıyı şeridinde de izin almaksızın hidrokarbon rezervi aramaya devam etmiştir. Bölgede kıyıdaş devletler arasındaki bu sorunun bu kadar büyük olmasının sebebini anlamamız için yalnızca şu istatistik yeteli olmaktadır. Azerbaycan'ın kanıtlanmış olan rezervlerinden daha fazlasını İsrail bölgede keşfetmiştir. Bu çerçevede İsrail'in bölgede sürdürmekte olduğu enerji politikaları kapsamına benzer olarak Yunanistan'da Girit, Kerpe, Rodos ve Meis hattı çizgisinde deniz yetki alanı kurmak istemektedir. Bölgede diğer bir antlaşma ise İsrail ve Mısır'ın yaptıkları antlaşmalardır. Bu antlaşma ile beraber Türkiye'nin Doğu Akdeniz bölgesinde yaklaşık olarak 40.000 km'lik bir alanda sınırlandırılması amaçlanmaktadır. Enerji arz güvenliği çerçevesinde hukuki olarak bir üstünlük düşüncesi hesaplanmaya çalışılmış, enerjinin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi aracılığıyla Yunanistan'a oradan da Avrupa'ya iletilmesi amaçlanmaktadır (Kazancı, 2015).

Bölgede Türkiye'yi saf dışı bırakma çabaları Türkiye'nin bölgede Libya ve Mısır ile yürüttüğü güçlü diplomasi ile tam netleşmemiştir. Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin uluslararası arenada Doğu Akdeniz'deki Türkiye'nin haklarının sadece Antalya bölgesi havzası ile sınırlandırılması gerektiğini ifade etse de bu isteği Türkiye'nin kabul etmediği aşikârdır. Türkiye bölge üzerindeki deniz yetki sınırlandırılmasının hakça ilkeler ile sağlanmasının uluslararası hukuk açısından daha doğru olacağını her platformda dile getirmektedir.

Şekil 3. 5. Libya-Türkiye Deniz Sınırları

Türkiye, kendi egemenlik haklarının ihlali noktasında da bölge üzerinde güvenliği tehdit edildiği anda karşılık vereceğini mütekabiliyet esasına göre yerine getireceğini ifade etmiştir. Uluslararası Adalet Divanı'nın bu olaya benzer şekilde örnek gösterilecek benzer davaları bulunmaktadır. Adalet divanı verdiği kararlarda önemli olan konunun coğrafi olarak üstün olma teorisini savunmakta ve bu noktada karar alınmasının elzem olduğunu ifade etmektedir. Doğu Akdeniz bölgesinde MEB çerçevesinde ortaya çıkan anlaşmazlıklarının çözülmesinde diğer bir temel unsur ise kıyı şeridinin uzunluğu noktasında bir çözüm üretmektir. Bu açıdan da bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti bölgeye kıyıdaş devletlerin çoğundan daha uzun sınırlara sahiptir. Kısacası Türkiye'nin bölgedeki ülkelerin kendi aralarında yaptıkları sözde antlaşmalara uyma yükümlülüğü bulunmamaktadır.

3.4. Doğu Akdeniz Bölgesi'ne Kıyıdaş Devletlerin İzledikleri Politikalar

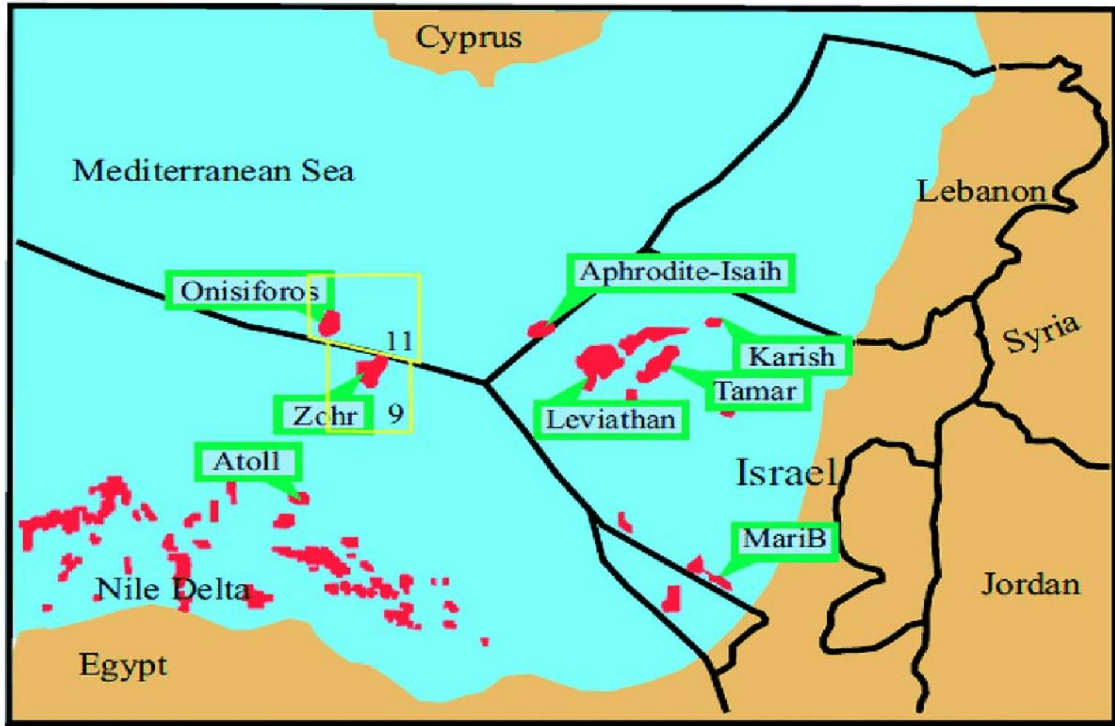
Doğu Akdeniz bölgesine kıyıdaş olan devletlerin izledikleri politikalar temel olarak devletlerin ekonomilerini sürdürülebilir kılmak ve bağımlılığı azaltmak için ortaya koydukları politikaları teşkil etmektedir. Enerji rezervlerine sahip olma açısından devletlerin izlediği politikalar kendi ulusal çıkarlarının önde tutulmasıyla şekillenmektedir. Devletlerin bölgesel ve küresel stratejileri kendi ekonomik çıkarlarını önde tutarak gerçekleşmektedir. Doğu Akdeniz bölgesine kıyıdaş olan devletlerin ortaya koyduğu enerji politikaları birbirinden farklı olsa bile ana hedef rezervlere daha fazla hâkim olma şeklinde ifade edilebilmektedir. Örneğin bölgede Türkiye ve Yunanistan'ın izlediği politikalar petrol ve

doğalgaz rezervlerini Avrupa kıtasına iletilme noktasında bir rekabeti beraberinde getirmektedir (Duman, 2019).

Bu bağlamda Doğu Akdeniz bölgesinde yer alan ülkelerin enerji politikaları noktasında ortaya koyduğu ekonomi politikalarını daha iyi anlamak için devletleri kendi özelinde incelemek bölge üzerindeki rekabeti anlamamız için daha faydalı olacaktır. Bu doğrultuda bölge ülkelerinden İsrail, Mısır, Lübnan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Yunanistan, Suriye, Libya ve son olarak bölgesel ve siyasi yakınlığımız noktasında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ortaya koyduğu politikalar incelenecektir.

3.5. İsrail'in Bölgede İzlediği Politikalar

Orta Doğu bölgesinde 1948 yılında kurulmuş bir devlet olan İsrail, Filistin işgalinden sonra topraklarını genişletmeye devam etmiştir. Doğu Akdeniz bölgesinde de uzun yıllar boyunca enerji arama faaliyetlerini sürdürmüştür. İsrail'in devletinin tam anlamda bir devlet olarak tanınmasından önce bölgede Orta Doğu ve Arap coğrafyasında enerjinin arzı noktasında aracı bir devlet olmuş ve bu bölgelerden temin ettiği petrolü Hayfa limanına getirip buradan uluslararası piyasaya arzını sağlamıştır. Sonraki yıllarda bölgede yaşanan savaş ve krizlerden dolayı Hayfa limanı kullanıma kapatılmıştır. İsrail devlet olarak kurulup tanındıktan sonra bölgede ekonomik, siyasi ve askeri açıdan büyük gelişimler göstermiştir. Ağır sanayi açısından da ayrıca güçlü atılımlar sağladığı için gereksinim duyduğu enerji ihtiyacını karşılamak için Orta Doğu bölgesinden karşılamış olduğu petrolün yanında Sovyetler Birliği'nden de ayrıca petrolü ihraç etmiştir. SSCB dağıldıktan sonra petrol ihtiyacını karşılamak için İran ile ticari ilişkiler kurmuş ve buradan petrol ihtiyacını karşılamıştır. İran'da yaşanmış olan karışıklık sonrasında 1980'den itibaren sırasıyla Mısır, Norveç ve Meksika gibi petrol rezervi bulunan ülkelere ihraç etmiştir (Dural, 2015).

Şekil 3. 6. İsrail Hidrokarbon Sahaları

Enerji kaynakları noktasında dışa bağımlılığını azaltmak için bölgede Yenilenemez enerji (fosil yakıtlar) kaynaklarına duyduğu ihtiyaç sonrası İsrail Doğu Akdeniz bölgesinde kademeli olarak hidrokarbon rezervleri arama çalışmalarına başlamıştır. 2010 yılına gelindiğinde bölgede yapılan araştırmalar çerçevesinde Leviathan ve Tamar enerji sahalarında doğalgaz rezervleri tespit etmişlerdir. Bu keşiflerle beraber İsrail'in bölgede enerji politikası daha üretken bir duruma gelmiştir. Bölgede, Filistin sorununun çözüme kavuşmaması, uzun yıllardır Suriye krizinden dolayı devam eden siyasi karmaşa, İsrail'in bölgede MEB antlaşmaları yapmasını elzem kılmıştır. GKRY ile resen MEB ilanında bulunarak hidrokarbon arama faaliyetlerini genişletmek istemiştir (Kandilli, 2012).

Bölgede izlediği politikalarla enerjiyi ithal eden ülke konumu pozisyonundan çıkarak enerjiyi ihraç eden ülke konumuna gelmeyi başaran İsrail, Avrupa ülkelerine taşınmakta olan doğalgaz ve petrol rezervleri bakımından aracı bir ülke olmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Kıbrıs Rum Yönetimi ile yaptığı MEB antlaşmasını bölgede daha güçlü bir koridora sahip olmak için Yunanistan ile bir araya gelip Doğu Akdeniz Boru Hattı (EastMed) antlaşması noktasında mutabık kalmışlardır. Bu antlaşma çerçevesinde Doğu Akdeniz bölgesinde

çıkarılacak olan hidrokarbon rezervlerini boru hatları aracılığıyla Yunanistan'a ulaştırmayı amaçlamakta ve daha sonrada Avrupa'ya dağıtımını hedeflenmektedir (Kaya, 2016).

Tamar ve Leviathan bölgelerinde çıkartılan doğalgaz rezervleri noktasında en önemli konulardan biri bölgedeki rezervlerin Avrupa'ya nasıl taşınacağı ile alakalı konuyu teşkil etmektedir. Bu minvalde bölgede Türkiye ile son dönem yürütülen ilişkilerin kötü olması nedeniyle alternatif geçişlere yönelmektedir. Mısır'ın doğalgaz terminallerini kullanma noktasında girişimlerde bulunmuştur. Türkiye ve Libya arasında uluslararası hukuka uygun olarak deniz yetkilendirme sınırlandırılması anlaşması imzalanması, İsrail, Yunanistan ve GKRY arasında imzalanmış olan boru hattı kurma antlaşması imkânsız hale gelse de boru hattının inşa edilme noktasında yeni bir antlaşma imzalanmıştır (Kaya, 2016).

3.6. Yunanistan'ın Bölge Üzerinde İzlediği Politikalar

Avrupa'nın Doğu Akdeniz bölgesine en yakın konumda bulunan bağımlılığını azaltıp, ekonomik olarak büyüme amacıyla yeni enerji politikaları üretmek ve efektif hamleler yapabilmek için bölgede etkin rol oynamaktadır. Avrupa Birliği ülkesi olarak 2008 Mortgage krizinden de etkilenen Yunanistan bulunduğu coğrafi konumun avantajlarını da düşünerek enerjinin üretim ve aktarımı noktasında ilgili birçok girişimde bulunmuştur. Yunanistan'daki akademik çevre bölgede enerjinin ihraç edilmesinde ülke olarak etkili bir rol oynamanın elzem olduğunu düşünmektedir. Köprü ülke konumunda olmanın bölgeye değer katacağını ifade etmektedirler.

Doğalgaz ve petrol ihracatından ziyade Batı Avrupa bölgesindeki diğer ülkeler gibi enerji ithalat miktarı yüksek olan bir ülke olduğundan ekonomik olarak büyük bir yük altına girmektedir. Doğalgazın büyük bir bölümünü Rusya'dan ithal etmekte, petrol ithalatının birçoğunu Arap ülkelerinden gerçekleştirmektedir. Uluslararası alanda da sürekli Orta Doğu ülkeleriyle karşılıklı olarak efektif ve yapıcı politikalar izlemiştir. Orta Doğu bölgesinde İsrail'in hukuki olarak tanınması noktasında bölge ülkelerinden Türkiye'nin askeri ve ekonomi noktasında yapmış olduğu antlaşmalar Yunanistan'ın Ege ve Akdeniz'de gücünü kaybetme noktasında endişelendirmiştir. Türkiye- İsrail arasındaki dış politikada yaşanan krizler ve özellikle Filistin sorunu ile ilgili yaşanan siyasi krizler ülkeler arasındaki gerilimi arttırmıştır. Bu krizi fırsata çevirmeye çalışan bir ülke profili çizen Yunanistan, İsrail ile yakınlaşmaya çalışmıştır (Özersay, 2004).

İsrail ile Yunanistan arasındaki ikili ilişkilerin güçlenmesi noktasında en önemli nedenlerden biri de GKRY ile Doğu Akdeniz ve diğer bölgeler ile ilgili konularda ortak bir uzlaşıda olmasından kaynaklanmaktadır. Doğu Akdeniz bölgesinde de GKRY ile İsrail arasında MEB antlaşması imzalanması bölgede Avrupa'ya enerjinin taşınması için köprü görevi görmek isteyen Yunanistan'ın hayalleri için önemli bir adımı ayrıca teşkil etmektedir. Hidrokarbon rezervleri noktasında dışa bağımlılığını azaltmak isteyen Avrupa bölgesi Yunanistan'ın bölgede izlediği politikaları da ayrıca desteklemektedir. Bölgede enerjinin taşınması adına Türkiye'yi saf dışı bırakma ve deniz yetki alanlarını sınırlandırmak amacıyla yaptıkları antlaşmalar bölgede yeni siyasi krizleri de ayrıca ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'yi bölgede sınırlayarak ekonomik ve siyasi üstünlüğü de eline geçmesini ayrıca politik olarak hedeflemektedir (SDE, 2019).

Şekil 3. 7. Yunanistan'ın Sözde Münhasır Ekonomik Bölge Sınırları ve Türkiye'nin Kıta Sahaneliği

Doğu Akdeniz bölgesinde nüfuz alanını genişletmek isteyen Yunanistan bölgede efektif politikalar izlemekte ve Doğu Akdeniz boru hattı projeleri ile ekonomik olarak ülke ve kıta çapında yeni bir dönüşümü gerçekleştirmek istemektedir. Çok uluslu şirketler de bölgedeki çalışmaları noktasında da Yunanistan'a destek vermektedir.

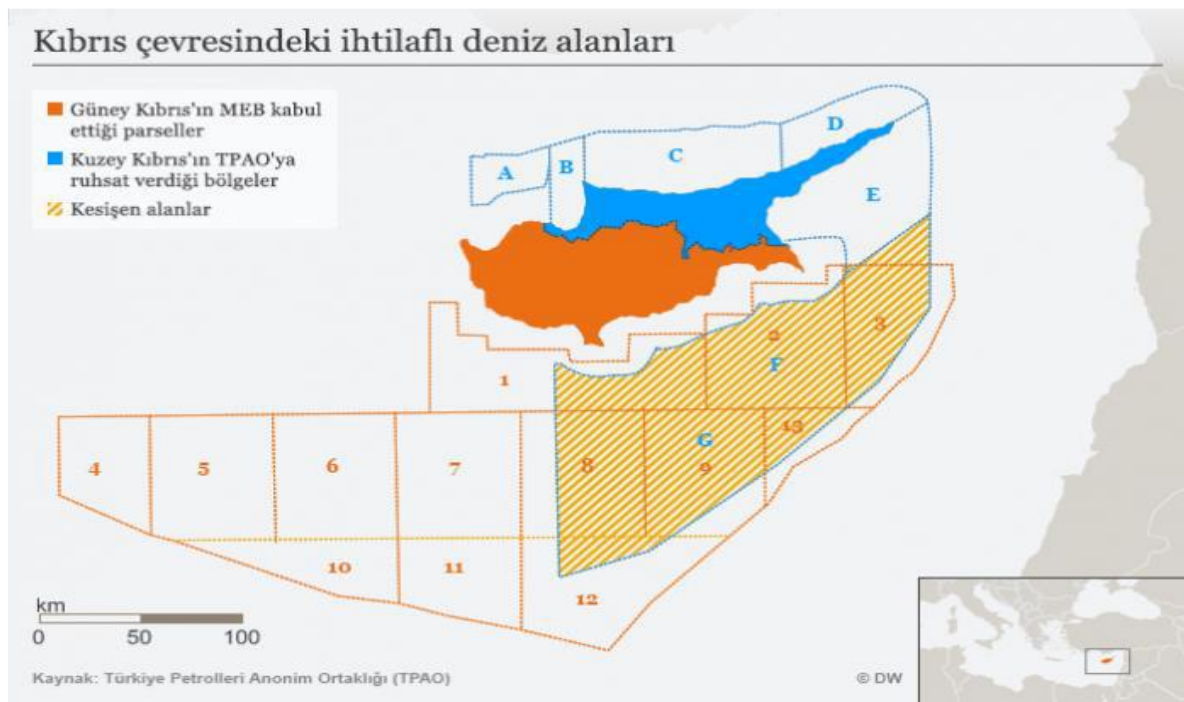
3.7. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Bölgedeki Politikaları

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Doğu Akdeniz bölgesinde egemenlik haklarını genişletme çabalarına 2000'li yıllarda başlamıştır. Bu minvalde Doğu Akdeniz'e kıyıdaş olan devletlerden Mısır ve Lübnan ile siyasi ve ekonomik temaslarla bölgede etkin bir devlet olmayı amaçlamıştır. Doğu Akdeniz bölgesine sınırı olan Suriye 2003'te, Lübnan 2010'da İsrail ise 2011 yılında münhasır ekonomik bölge ilanı vermişlerdir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ise bölgede daha fazla güçlü durabilmek için Avrupa Birliği'nin de desteğiyle birlikte Nisan 2004'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türkiye'nin bölgedeki egemenlik haklarını yok sayarak, Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında Birleşmiş Milletlere 200 millik bir sözde Münhasır Ekonomik Bölge ilanında bulunmuştur. İlerleyen süreç ile beraber Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, 2003 yılında Mısır, 2007 yılında ise Lübnan ile Münhasır Ekonomik Bölge antlaşması imzalamıştır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ise her fırsatta, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin ada üzerinde tam olarak yetkisi olmadığını ve uluslararası hukuka aykırı hareket ederek tüm ada üzerinde hak iddia etmesinin geçersiz olduğunu ifade etmiştir (Kedikli ve Deniz, 2015).

Mısır'ın bölgede Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile yaptığı antlaşma Kıbrıs Adası ile Kuzey Afrika sınır hattını çizerken Mısır'ın da haklarını fazlasıyla gözeterek bir antlaşma ortaya koyması iki ülke arasında uzlaşmayı desteklemiştir. Mısır'ın, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile yaptığı antlaşma eşit bir mesafe gözetilerek yapılsa da Mısır'ın deniz yetki alanı üzerinde bir sınırlamaya yol açmıştır. Türkiye ise Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Mısır arasında imzalanan bu antlaşmayı uluslararası hukuka dayanarak kendi haklarına tecavüz edildiği şekliyle yorumlamış ve tanımadığını ifade etmiştir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Lübnan ile yaptığı antlaşma hakkında da Türkiye, yapılan antlaşmanın deniz yetki alanları çerçevesinde, hakça ilkelere aykırı olduğunu ifade etmiş, bölgede Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin haklarının gözetilmediğini ifade etmiştir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tüm adayı temsil etme gibi bir yetkisinin olamayacağını vurgulamıştır (Ceyhun, 2014).

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Lübnan arasında yapılan antlaşma Rum Yönetimi tarafındaki mecliste onaylanmış fakat Lübnan meclisinde onaylanmamıştır. Bunun yanı sıra Lübnan devlet yetkilileri, 2011 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne gönderdiği mektup ile bölgede Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve İsrail devleti arasında yapılan antlaşmanın bölgede kendi egemenlik haklarının bir ihlali olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca

böyle bir antlaşmanın bölgenin barış ve güvenliği için bir tehdidi teşkil ettiğini ifade etmişlerdir. Bölgedeki durum Lübnan'ı haklı çıkarmakta İsrail'in egemenlik hakkı olarak öne sürdüğü münhasır ekonomik bölgenin, Lübnan'ın ilan ettiği münhasır ekonomik bölge ile ortalama olarak 8-9 kilometreye yakın bir oranda kesiştiği tarafları bölgede karşı karşıya getirmektedir. Bu kapsamda incelediğimizde bölgede hak iddia eden devletler ile antlaşma imzalayan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bölgede hakça ilkelere uygun bir süreci uluslararası hukuka aykırı hareket etmeyerek bölgedeki tüm kıyıdaş devletler ile ortak bir çözüm öne sürerek yapması gerekmektedir (Taşdemir, 2012).

Şekil 3. 8. GKRY'nin İlan Ettiği MEB Sınırlarının KKTC'nin MEB Sınırları İle Çakıştığı Bölgeler.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Mısır ve Lübnan ile yapmış olduğu antlaşmalarla bölgede kendisi için bir hukuki zemin oluşturma amacı taşımıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bölgede yaptığı antlaşmalar İsrail'in de bölgedeki çıkarlarıyla benzer olduğundan işbirliği yapmaları da aynı şekilde kolaylaşmıştır. İsrail'in bölgede Dolfın, Tanan, Şemson ve Leviathan bölgelerinde ortalama olarak yaklaşık 700 milyar m³ doğalgaz rezervi bulunduğu bölgede Rum yönetimi ile ikili işbirliğini daha da kuvvetlendirmek istemiştir. Rum yönetiminin bölgede Noble ve Delek şirketleri ile beraber aramaları hızlandırması bölgede ilerleyen süreçte yaşanacak mücadelenin uluslararası alandaki önemini ve boyutunu da gözler önüne sermektedir. İsrail'in bölgede bulunan deniz sahalarında hidrokarbon

kaynaklarının keşfinde önemli bir rol oynayan Noble Energy şirketi, 1998 yılından günümüze kadar Afrodit sahası dâhil birçok noktada hidrokarbon keşfi gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin bölgede Rum yönetimi ile yaşadığı siyasi ve hukuki sorunlarının bir benzerini de bölgede Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin İsrail'in bölgede araması için izni verdiği 13 ruhsat alanının 5 tanesinin (1,4,5,6,7 nolu bölgeler) Türkiye'nin deniz yetki alanları ile çakışması bölgedeki mücadelenin bir diğer çekişmeli boyutunu da ortaya koymaktadır. Bölgede İsrail ile beraber Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Türkiye'nin deniz yetki alanlarının sınırlanması üzerine bir politika izleyerek kendi sahalarını daha fazla büyötmek istemişlerdir. Bölgede izledikleri bu politikanın en büyük destekçileri Avrupa Birliği (AB), ABD ve Rusya olmuştur (Ceyhun, 2014).

Avrupa Birliği'nin bölgede Rum yönetimini desteklemesinin en önemli sebebi enerji ihtiyacı üzerinden kendisi için yeni alternatifleri oluşturmak amacı taşıması olarak ifade edilebilmektedir. İlerleyen süreç içinde bölgedeki çalışmalarını hızlandıran Güney Kıbrıs Rum Yönetimi 2011 yılında bölgede 12. Parsel olarak adlandırdığı yerde güçlü bir hidrokarbon rezervi bulunduğunu açıklamıştır. Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, bölgede Türkiye'nin münhasır ekonomik alanının yalnızca 41.000 km'lik bir alan olduğunu ifade etmiştir. Kendi münhasır ekonomik alanlarını ise 145.000 km'lik bir alana eş değer olduğunu ifade ederek bölgedeki çalışmalarına meşrutiyet kazandırmak istemiştir (Özersay, 2004).

Doğu Akdeniz havzasında enerji bakımından erken çalışmalarına başlayan ölkelerden biri olan İsrail, 1965 li yıllardan günümüze kadar petrol ve doğalgaz arama çalışmalarını hızlı bir şekilde ilerletmektedir. İsrail, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile siyasi ve ekonomik bir uzlaşıdan vazgeçmeyerek birlikte doğalgaz arama faaliyetleri için ikili antlaşmalara imza atmıştır. Ada üzerinde Limasaol'a bağlı Vasiliko'da doğalgaz çevrim santrali yaparak bölgedeki doğalgaz arama faaliyetlerini artırmıştır. Diğer bir taraftan bölgede kendi doğalgaz ve petrol arama tesislerinin güvenliğini sağlamak için askeri bir yapılanmaya da gitmiştir. Bu minvalde bölge için ortalama 1,4 milyar dolar tutarında savaş gemileri, insansız hava araçları ve radar sistemlerini satın almış ve tesislerde ileride üretime geçmeyi de planladığını ifade etmiştir. Bu çerçevede İsrail, denizaltı ağını daha fazla güçlendirmek için Almanya'dan Dolphin sınıfına ait denizaltılarını satın almıştır (Taşdemir, 2012).

İsrail, bölgede Gazze ve Mısırda ki Sina bölgesinden gelebilecek terör saldırıları olabileceği yönünde endişe duymaktadır. Bu çerçevede bölgedeki güvenliği tesis etme konusu İsrail için önem teşkil etmektedir. Bölgede Leviathan ve Tamar doğalgaz yatakları İsrail'in doğalgaz bakımından dışa bağımlılığını azaltmıştır. Bu iki havzanın gaz rezervleri ortalama olarak 800 milyar metreküp olduğu tahmin edilmektedir. Bölgede arama faaliyetlerini bu minvalde daha fazla arttırmak isteyen İsrail bölgede kendine stratejik olarak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni belirlemiş ve ekonomi ve siyasi politikalarını bu çerçevede yürütmüştür (Kandilli, 2012).

3.8. Mısır'ın Bölge Üzerinde İzlediği Politikalar

Mısır, Kuzey Afrika kıtasında ve Doğu Akdeniz bölgesinde jeopolitik konumu gereği stratejik bir konumda olan bir ülkedir. Bölgede Arap ülkelerinde meydana gelen siyasi karmaşadan kendisi de etkilenmiştir. Halk Mısır'da da siyasi otoriteye başkaldırmış, yönetim değişmiş ve 2012 yılında yeni bir iktidar başa gelmiştir. Yönetimdeki bu değişiklik birçok sebebe bağlansa da ekonomik ve istikrarsız bir ortam en önemli nedenler olarak ifade edilmektedir. Enerji konusunda yeni politikalar izleneceği ifade edilse de, Mursi hükümeti de enerjinin keşfi ve arzı noktasında bir varlık gösterememiştir. Mısır'da artan enerji ihtiyacı ekonomik sorunları da tetiklemiştir. Enerji ihtiyacının karşılanması noktasında devlet tekelinde bir sisteme sahip değildir. Ülke petrolünün %20'si devlet tarafından %80'i ise özel teşebbüslerden temin edilmektedir. Mısır'ın enerji çerçevesinde yaptığı anlaşmalar ile ihracat noktasında Arap Gaz Boru Hattı Projesi ile Suriye üzerinden Türkiye'ye, Türkiye aracılığıyla da Avrupa'ya taşımayı hedeflemektedir. Ancak 2012 yılında boru hattına yapılmış olan saldırılar ile beraber enerji arzı noktasında sıkıntılı süreç başlamış ve bölge ülkeleri için tehlikeli bir durum yaratmıştır. Mısır, İsrail ile bu anlamda ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Ayrıca 2005 yılında İsrail ile yapılan enerji ticareti antlaşmasına İsrail'in uymadığını düşündüğünden Mısır Hükümeti doğalgaz ihracatını tek taraflı olarak feshetmiştir (Kurt ve Tamçelik, 2015).

2014 yılına geldiğimizde ise Mursi'nin darbe ile devrilmesi sonucunda yönetim şekli değişmiş ve Mısır için yeni politikaları izleme fırsatı doğmuştur. Doğu Akdeniz konusunda da politikalarını farklı bir şekilde güncelleyen Mısır, İsrail ve Rum yönetimi ile yapmış olduğu MEB antlaşmaları Türkiye'nin de yürüttüğü güçlü diplomasi ile tam olarak uygulamaya geçmemiştir. Bu antlaşmalar Sisi'nin gelmesiyle beraber tekrar gündeme gelmiş ve uygulamada yer bulmuştur. Bölgede etkin siyasi adımlar atmaya çalışarak

denklemini kendi lehine çevirmeye çalışan Mısır kendi çıkarları doğrultusunda bölgede ki tüm kıyıdaş ülkeler ile karşılıklı bağımlılık çerçevesinde enerji politikalarını ortaya koymaya çalışmaktadır.

3.9. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Bölgede İzlediği Politikalar

Akdeniz de stratejik olarak büyük bir öneme haiz olan Kıbrıs adası aynı zamanda denizin en büyük üçüncü adası konumundadır. Ayrıca, Asya ve Afrika kıtaları arasında bir koridoru teşkil eden bir yapıya sahiptir. Anadolu'nun toprağı olarak varsayanların temel dayanağı bölgenin coğrafik ve jeolojik olarak yer şekillerin etkisi ile Anadolu'dan ayrılması olmuştur. Orta Doğu bölgesine yakın olması da bölgenin önemini arttırmaktadır. Tarihi olarak bakıldığında da bölge zaman içinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Mısır, Hititler, Asurlular, Persler ve İskender tarafından milattan önceki yüzyıllarda yönetilmiş bir bölge olmuştur. Bölge milattan sonrada Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiş, kutsal toprakların fethi için birleşen Avrupa ülkeleri yeniden Kudüs bölgesini almak için harekete geçmiştir. Kudüs seferinin stratejik noktalarından biri de Kıbrıs adası olmuştur. Kudüs'ten ayrılmak zorunda kalan Fransız, Venedikli ve Cenevizli tüccarların himayesi altına girerek ticari ve kültürel anlamda ilerleme sağlamışlardır (Bigaç, 2019)

Ticari ve kültürel gelişimlerin yanında bölgede bulunan insanların birçoğu Rum ve Latin halklarından oluşmaktadır. Bölge insanı dini noktada Rum halkının baskıcı bir yönetimi ile sürekli karşı karşıya kalmıştır. İstanbul'un Osmanlı tarafından fethedilmesiyle beraber Ortodoks Kilisesi'ne verilen ayrıcalıklar artmıştır. Bu durum Kıbrıs'ta yaşayan halk tarafından olumlu karşılanmıştır. Bölge 1579 yılında Osmanlı Devleti'nin kontrolü altına girmiştir. Daha sonraki süreçte bölgeyi İngiltere'ye teslim etmiştir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Türkiye'nin askeri ve siyasi bir süreci sürdürmesi sonucunda kurulmuştur. 1974 yılında adadaki Türklere, Rumlar tarafından yapılan mobbing ve ırkçı yaklaşımlar Türkiye'nin bölgeye 1974 yılında askeri hareket yapmasında temel rol oynamıştır. 2004 yılında Birleşmiş Milletler tarafından bölgede Kıbrıs adasının birliği için tek bir ülke olması konusunda ortaya yeni çözüm fikirleri atılsa da bu konuda bir ilerleme kaydedilememiş ve bu noktada Avrupa Birliği, Türkiye'ye karşı Yunanistan'ın girişimleriyle de bölgede Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni adanın tek bir gücü olarak birliğe üye olarak kabul etmiştir. Bu bağlamda düşünüldüğünde ifade edilebilmektedir ki Avrupa birliği ve Yunanistan, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olması sürecini sekteye uğratmaya

çalışmaktadır. Bölgede önemli bir konuma sahip olan GKRY, Doğu Akdeniz havzası üzerinde Türkiye'nin tüm itirazlarına rağmen enerji arama faaliyetlerini başlatmıştır. Tek taraflı ilan edilen sözde MEB bildirgelerinden sonra bölge ülkeleri ile karşılıklı antlaşmalar imzalamış ve KKTC'nin kendi sahasını da bile araştırmalar yapmıştır (Çakır, 2011).

Şekil 3. 9. Havzaya İlişkin Coğrafi Konum ve Anlaşma Bilgileri

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile beraber Türkiye, MEB antlaşması imzalamış ve bu antlaşma çerçevesinde ilan edilen MEB alanlarında bölgede araştırma yapma görevi TPAO'ya verilmiştir. Avrupa Birliği üyelik müzakereleri konusunda özellikle bazı bölümler noktasında Türkiye'nin bu hamlesi bölge üzerinde efektif bir rol oynamaya çalışan Yunanistan ve GKRY'nin üyelik sürecine bölgedeki enerji keşfi ve arzı noktasında önü kesildiğini düşündüğü için karşı çıkmaktadır. Bölgede arama çalışmaları noktasında geç kalmış bir KKTC ve Türkiye'nin varlığından ayrıca söz edilebilmektedir (Aksoy, 2016).

3.10. Lübnan'ın Bölgede İzlediği Politikalar

Doğu Akdeniz havzasına kıyıdaş olan devletlerden biri olan Lübnan, bölgede enerjinin arzı ve keşfi noktasında söz sahibi olmak için girişimlerde bulunmaktadır. 2007 yılında GKRY ile imzalamış olduğu MEB sınırlandırma antlaşması denklemin bir parçası olmasını sağlamıştır. Bölgede etkin bir güç olan Türkiye'nin yaptığı açıklama ile Lübnan Meclisi tarafından yapılan Lübnan hükümetinin 2007 yılında GKRY ile imzalamış olduğu MEB

antlaşması uygun görülmemiş ve onaylanmamıştır. Enerjide çalışmalarını hızlandırmak için meclis 2010 yılında sınırı bulunan denizlerde petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerini düzenleyen bir kanunu ayrıca kabul etmiştir. Bu minvalde Lübnan, kendi deniz yetki alanlarını belirleyen bir haritayı Birleşmiş Milletlere göndererek çalışmalar yapacağını göstermiştir. Aşağıdaki haritayı göz önünde bulundurduğumuzda bölgede yapılan MEB antlaşmaları çerçevesinde hareket ettiğini ifade edilebilmektedir. Ancak mevcut durumda İsrail ile belirli parsellerde çakıştığını ifade etmemiz gerekmektedir. Doğu Akdeniz bölgesinde rekabet ortamını tetikleyen bir durum bu minvalde İsrail ve Lübnan arasında da ayrıca yaşanmaktadır. Uluslararası hukuka göre hakça ilkelerin burada ne çerçevede işleneceği ayrıca sorun teşkil etmektedir (Sevim, 2019).

Şekil 3. 10. İsrail ve Lübnan'ın Bölgede İzlediği Politikalar

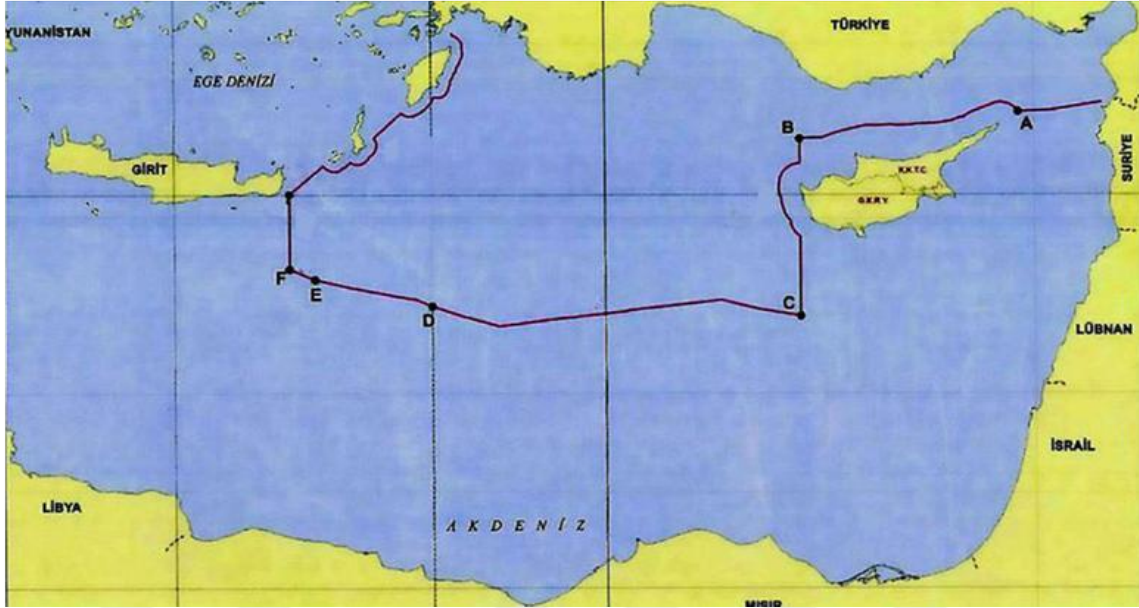
2017 yılına geldiğimizde bölgede arama çalışmalarını hızlandıran Lübnan, MEB sınırları çerçevesinde enerji arama faaliyetlerine başlamıştır. 4 ve 9. parsellerde ruhsat çalışmalarını hızlandırmıştır. Farklı ülkelerden arama faaliyetlerine de izin veren Lübnan, Rusya, İtalya ve Fransızlardan oluşan bir oluşuma ruhsat vererek arama çalışmalarına resmi şekilde başlamıştır. Hidrokarbon rezervleri ile ilgili ilerlemeleri, önümüzdeki dönem kamuoyuyla paylaşacağını ifade etmiştir (Şeker, 2019).

3.11. Libya'nın Bölgede İzlediği Politikalar

Doğu Akdeniz'e kıyısı olması bakımından önemli bir bölgeyi teşkil eden Libya, 1951 yılında Birleşmiş Milletler genel meclisinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlık sonrasında

bölge krallık ile yönetilmiştir. Bağımsızlıktan itibaren bölgede krallık olarak yönetilen Libya, Kaddafi'nin yaptığı askeri darbe ile yönetim olarak değişikliğe uğramıştır. Doğu Akdeniz'de söz sahibi olmak için Mayıs 2009'da Libya hükümeti uluslararası hukuk çerçevesinde MEB ilanında bulunmuştur. Birleşmiş Milletler genel sekreterliğine bildirdikten sonra, Libya karşılıklı kıyısı olan devletler ile deniz yetki alanlarının sınırlanmasına yönelik antlaşmalara açık olduğunu ifade etmiştir (Sağsen, 2019).

Yunanistan'ın bölgede Meis adası çerçevesinde bölgede hak iddiasında bulunduğunu varsayımından hareketle bölgede etkin bir rol oynamak isteyen Yunanistan, Avrupa'ya enerjinin arzı noktasında ana devletlerden biri olduğunu göstermek istemiştir. Bu sebeple bölgede sınırlayıcı antlaşmalar girişimlerinde bulunmuştur. Bu bağlamda Doğu Akdeniz bölgesinde Libya ile kıyıdaş ülke sınırlandırması yapma girişimlerinde ayrıca bulunmuştur. Yunanistan'ın bölgedeki girişimlerini kendi haklarının ihlali olarak değerlendiren Türkiye uluslararası hukukun tanınmadığı ifade ederek, bölgede hakça ilkeler kapsamında Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile MEB antlaşması imzalamıştır. Bu antlaşma ile bölgede stratejik bir ortak kazanan Türkiye ayrıca Libya'ya Ulusal Mutabakat Hükümeti'yle ayrıca siyasi ve askeri olarak da işbirliği içinde olacağını ifade etmiştir. Libya ve Türkiye arasında yapılan bu antlaşma ile bölgede efektif bir rol oynamaya çalışan Yunanistan'ın bölgede Türkiye'nin yaptığı hamle ile planları sekteye uğramıştır. Egemenlik hakları açısından bölgede GKRY ve İsrail'in, Yunanistan ile yapmış olduğu antlaşmalara karşılık olarak Türkiye'nin doğru bir hamle yaptığını ifade edilebilmektedir (İncekaya, 2019).

Şekil 3. 11. Libya ve Türkiye'nin Karşılıklı Münhasır Ekonomik Bölgeleri

3.12. Suriye'nin Bölgede İzlediği Politikalar

Bölgedeki diğer kıyıdaş devletlerin birçoğuna göre Doğu Akdeniz'de izlemiş olduğu çalışmalara kendine özgü bir adlandırmasıyla "Suriye Karasularında Ulusal Egemenliğin Belirlenmesi" yasasını çıkararak çalışmalara başlamıştır. Yasa hazırlanırken karasuların belirlenmesi noktasında BM ile süreç beraber yürütülerek hazırlanmıştır. Sismik çalışmaların yapılması noktasında özel şirketlerle antlaşmaya gidilmiş ve arama faaliyetlerinin yapılması adına bölgede ihale sürecinin başlatılması için karar alınmıştır. Süreç içinde tam istenilen bir potansiyele ulaşamamasın sebebi bölgede çıkan kriz olmuştur. Orta Doğu ve Arap ülkelerinin birçoğunda meydana gelen karışıklık ve iktidar sorunlarının ortaya çıkması ile beraber spill-over (yayımla) etkisinin görülmesi ve Suriye'yi de etkilemesinden dolayı Suriye bölgedeki araştırmalarına mecburen ara vermek zorunda kalmıştır. Doğu Akdeniz politikasını askıya almak zorunda kalmıştır. Stratejik açıdan önemli bir bölgeye haiz olan Doğu Akdeniz bölgesinde enerji güzergâhı açısından kilit bir noktada bulunan Suriye özellikle Lazkiye Limanı kapsamında bölgede stratejik açıdan önemli bir bölgeye sahiptir. Ancak mevcut durum kapsamında bölgeye intikal eden Rusya'nın Doğu Akdeniz bölgesinde etkin bir siyaset yapabilmesi noktasında Lazkiye ciddi bir öneme sahiptir (Güneş, 2018).

3.13. Küresel Güçlerin Doğu Akdeniz Bölgesinde İzlediği Politikalar

II. Dünya Savaşı ile beraber dünyada egemen devletler arasında yeni bir sistem oluşturularak denge siyaseti, iki kutuplu düzen ile sağlanmıştır. Dünya üzerinde II. Dünya Savaşı ile beraber stratejik noktaların dağılımı ABD ve SSCB arasında olmuş, Sovyetlerin yıkılmasıyla da, Fukiyama'nın ifade ettiği doğrultuda kapitalizmin komünizme galip geldiği realitesi, dünya üzerinde yeni bir küreselleşmenin ilk adımları sayılmış ve ABD'de buna öncülük eden devlet konumunda olmuştur. 21.yy'a geldiğimizde ise çok kutuplu sistem içinde devletler kendi aralarında işbirliklerini arttırmış ve yeni ittifaklar dünya sahnesinde yerini almıştır. Bu yeni dünya düzeni kapsamında ifade edilen küresel güçler, enerjinin keşfi ve sonrasında da arzı noktasında büyük mücadele içinde olmuştur. Ekonomik ve siyasi açıdan kazanımlarını maksimize etmek isteyen küresel güçler için Doğu Akdeniz bölgesi de ciddi önem teşkil etmektedir (Ercümen, 2016).

Gelişmiş ve gelişmekte olan devletler için daha önceden de belirttiğimiz gibi endüstriyel gelişim ve kalkınmaları için yenilenemez enerji (fosil yakıtlar) kaynakları özellikle de petrol ve doğalgaz çok önem arz etmektedir. Fosil yakıtların sanayide hali hazırda dahi kullanılan en yüksek oranı ihtiva etmekte ve enerji kaynaklarına duyulan ihtiyacın fazla olması ve bu kaynakların ise az olması ülkeler arasında çatışma ortamını doğurmaktadır. Bu çatışma alanlarının en önemlilerinden biri de Doğu Akdeniz bölgesidir. Bu minvalde bölge analiz edilirken sadece kıyıdaş devletlerin değil ayrıca küresel güçlerinden bölge siyasetinden etkilendiğini söylemek doğru olacaktır (Karapınar, 2015).

3.14. Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Avrupa Birliği

Dünya genelinde enerji tüketiminin sebepleri incelendiğinde nüfusun artışıyla enerjinin tüketimi arasında paralellik görülmektedir. Avrupa Birliği için ise bu durum daha farklı olmakta, nüfustan ziyade bölgedeki refah seviyesinin yüksek olması ve ağır sanayinin gün geçtikçe gelişip büyümesinden dolayı enerji kullanımında ciddi artışlar görülmektedir. Avrupa Birliği, Birleşik Krallığın birlikten çıkmasıyla beraber 27 üye devletin oluşturduğu yaklaşık 500 milyondan fazla nüfusu ile ulus üstü bir kuruluşu ihtiva etmektedir. Gelişmişlik seviyesi istatistiksel olarak da dikkat çekmekte, gelişmiş sanayi ve endüstriyel hareketlilikten dolayı dünyadaki toplam enerji tüketiminin %15'i oranında bir payı ayrıca kapsamaktadır. Özellikle fosil yakıtlardan petrol ve doğalgaz rezervi bakımından fazlasıyla dış kaynaklara bağımlıdırlar. AB'nin fosil enerji yakıtları çerçevesinden de enerji tüketimine

baktığımızda ise toplam enerjinin %60'nı bu kaynaktan sağladığı ifade edilebilmektedir (Güler, 2019).

1951 yılında Paris Antlaşması ile Avrupa Kömür Çelik Topluluğu kurularak, savaş sonrası süreçte yeni savaşlara fırsat vermemek için Avrupa kıtasındaki devletler girişimlerde bulunmuşlardır. Paris antlaşması çerçevesinde Avrupa'nın enerji rotası da ayrıca şekillenmiştir. Roma Antlaşması ile ilerleyen süreç, Avrupa Birliği'nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Avrupa Birliği'nin temel olarak politikalarında bireycilik bulunmaktadır. Ancak kıta olarak tüm ülkeler enerjiye yüksek oranda ihtiyaç duyduğundan enerji ile ilgili stratejik olarak farklı kaynaklardan faydalanmayı da rekabet açısından elzem görmektedir. Ayrıca enerji ihtiyacı için yeni politikalar yürütmekte, enerjinin arz güvenliği, enerjinin sürekliliği, ithalata dayalı enerji talebini en düşük seviyeye indirmeyi amaçlamaktadır. AB'nin dışarıda görünen enerji görünümü özellikle Rusya'ya bağlı bir birlik olarak görülmekte, enerji açısından yoğun olarak ithal konumunda olan bir birliği teşkil etmektedir. Bu nedenle bölge üzerinde 1973 petrol krizinin hemen akabinde Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) kurulmuştur. OECD'nin hemen ardından Uluslararası Enerji Ajansı (EIA) kurularak enerji açısından bölgesel bağımlılığı azaltma hedefi ortaya çıkmıştır. Özellikle 1974 yılında ortaya çıkan petrol krizi ile beraber enerji arzı noktasında güvenliği tehlikeye giren AB, alternatif enerji kaynaklarına yönelim sağlamıştır. 2004 yılında Ukrayna-Rusya krizi ile başlayan süreç, bölgeyi enerjinin tedarik edilmesi noktasında sıkıntılı bir duruma düşürmüştür (Güneş ve Arslan, 2018).

AB'nin uzun dönem içinde etkili bir enerji ticaretini yaptığı ülkelerden olan Rusya Federasyonu (RF), bölgesel olarak enerji kartını siyasi krizlerde öne sürmektedir. AB ile siyasi ve diplomatik işlemleri yürütürken enerji kozunu sürekli gündemde tutmaktadır. Rusya'dan sağladığı enerji kaynağı noktasında farklı zaman dilimlerinde yaşadığı sorunlar AB'nin farklı enerji kaynaklarına ve hatlarına yöneliminin elzem olduğunu göstermiştir. Rusya ile beraber bölgede yaşamış olduğu enerji ticaretini daha minimal boyutlara taşımak için alternatif enerji kaynaklarına özellikle de yenilenebilir kaynaklara yönelimini ciddi oranda arttırmaktadır. Genişleyici bir politika kapsamında bölgede Avrupa Birliği'ne yeni katılmış olan ülkelerin enerji üretim kapasitelerini arttırmak için yeni projeler üretmekte ve enerjinin arzı ve tedariki noktasında işbirliğini arttırmayı amaçlamaktadır. Eurostat verileri çerçevesinde AB'nin Rusya Federasyonu, OPEC ve Norveç'e enerji noktasında bağımlılığı

devam etmektedir. Özellikle doğalgaz noktasında bağımlılık oranı %60 iken, petrolde ise bu bağımlılık %80'leri bulmaktadır (Henderson, 2021).

LNG yöntemi ile de enerjiyi tedarik eden AB, enerjiyi ithal ettiği ülkelerde ortaya çıkan siyasi krizlerden ciddi oranda etkilenmektedir. Bu durumu Rusya Federasyonu fırsat bilmekte ve siyasi enstrüman olarak kullanmaktadır. AB özelinde anlattığımız bu süreç ve kriz dönemlerinde ülkelerin tepkileri, izlediği politikaları dünya sisteminde bir siyasi rekabet ortamını ayrıca doğurmaktadır. AB'ye üye ülkeler dünya enerji piyasasında yaşanan dalgalanmalardan ayrıca ciddi oranda etkilenmektedir. Endüstri ve ağır sanayide üretim olarak ciddi bir paya sahip olan AB ülkeleri yenilenemeyen enerji kaynaklarına yüksek oranda ihtiyaç duymaktadır. Rusya'nın bölgede ortaya koymuş olduğu tutum ve enerji kartını siyasi amaçları için kullanması AB'nin artık farklı enerji tedarik noktaları bulmasını tetiklemektedir. Farklı politikalar üreterek özellikle Avrasya bölgesinde tedarik zincirini ayrıca amaçlamaktadır (Aktaş, 2013).

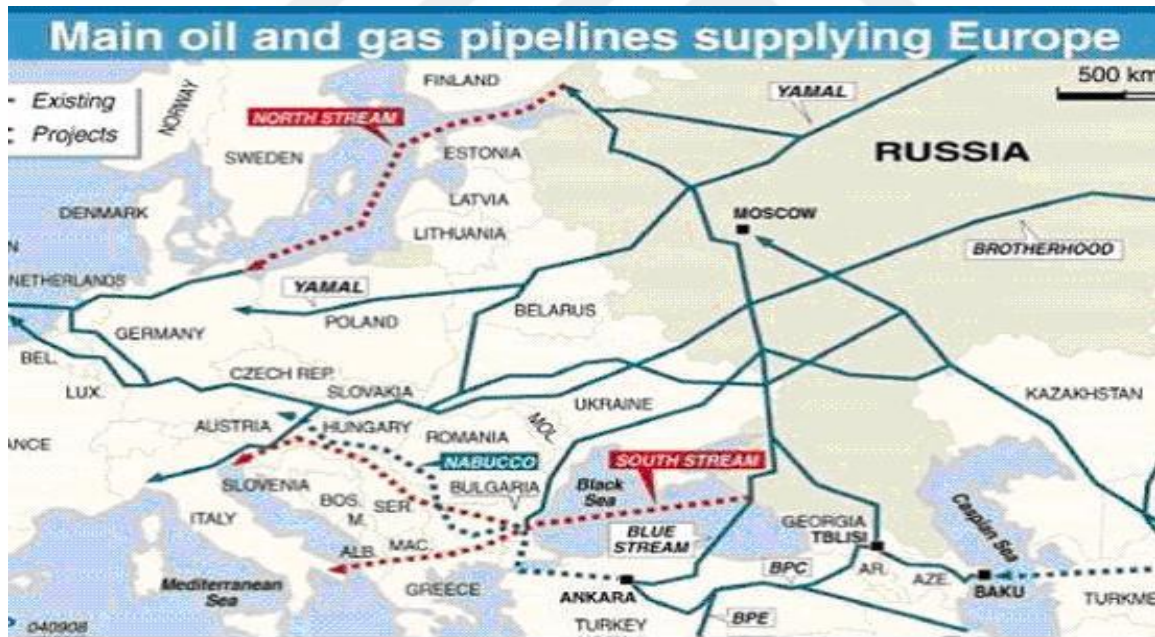
Orta Asya ve Hazar enerji kaynaklarının Avrupa'ya taşınması noktasında farklı boru hatlarını ayrıca devreye sokmaya çalışmakta bölgedeki ülkeler üzerinde ekonomik ve siyasi kazanımları elde etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda Sovyetler Birliği'nden ayrılan devletler ile eğitim, sağlık, ulaşım ve sanayi noktasında hibeler vererek enerji açısından bölgede farklı partnerler ile işbirliğine gitmek istemektedir. Ayrıca bu ülkelerde yaşanan askeri krizlerde de arabuluculuk görevi sürdürerek bölgede karşılıklı bağımlılık üzerinde efektif bir politika izlediği ifade edilebilmektedir (Aeasan, 2010).

Enerjinin tedariki noktasında bölgede yeni çözüm yolları arayan AB, 2004 yılında GKRY'nin birliğe üye olmasıyla birlikte farklı çözüm yollarını aramıştır. Bu minvalde Doğu Akdeniz bölgesinde yüksek orandaki doğalgaz rezervleri bölge üzerinde efektif bir politika izlemesine sebep olmuştur. Uluslararası alanda petrol şirketleri konusunda yeterli teknolojiye sahip olan gemileri ve ekipmanları bulunan şirketlere haiz olan birlik üyeleri Doğu Akdeniz bölgesinde de sondaj çalışmalarını yürütmeyi amaçlamaktadır. Bölgesel anlamda ise ekonomik ve teknolojik açıdan yeterli donanıma sahip olmayan kıyıdaş devletlerden GKRY ve diğer ülkeler kazan-kazan politikası çerçevesinde Avrupa Birliği'yle işbirliğine gitmiştir. Bölgede yalnız GKRY ile değil, aynı zamanda İsrail ve Mısır ile de enerjinin tedarik edilmesi noktasında ortak projelere imza atma girişimlerinde bulunmaktadır. Yüksek oranda enerji gereksinimine ihtiyaç duyması nedeniyle enerji

rezervlerinin artmasına paralel olarak enflasyonun düşürülmesi hedeflenmiştir. Rusya'nın mevcut durumda ekonomi noktasında elindeki en önemli enstrümanları hidrokarbon rezervleri olmuştur. 2000'li yıllarda özellikle ağır sanayide kullanılmak üzere petrol talebinde meydana gelen gelişmeler Rus ekonomisine ciddi katkısı olmuştur (Durmuşoğlu, 2015).

Rusya'nın ekonomik dengesi ağırlıklı olarak doğalgaz ve petrolün arz edilmesi noktasında gerçekleştiği için bu minvalde yapılan antlaşmaların uzun vadeli olması hedeflenmektedir. Bu noktada ihracatta uzun vadeli antlaşmalar Rus ekonomisini canlandırmaktadır. Teknoloji ve sanayi alanında yapılan gelişmeler ülkelerin fosil yakıtlara olan talebini de doğru oranda arttırmaktadır. Bu durumda Rusya için yeni pazarların oluşmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda Rusya, enerji boru hatlarını arttırmayı hedeflemektedir. Özellikle Rusya menşei Gazprom şirketi devletçi bir politika izleyerek Doğu Avrupa ülkelerinin enerji ihtiyacını yüksek oranda karşılamaktadır.

Şekil 3. 13. Rusya Federasyonu'nun Avrupa İle Enerji Ticaretine Konu Olan Boru Hatları

ABD'nin enerji bilgilendirme biriminin öne sürdüğü oranları analiz ettiğimizde 2014 yılında dünya genelinde 697 trilyon metreküp rezerv yer almaktadır. Bu rezervlerin ortalama 168 trilyon m³'ü Rusya'da yer almaktadır. Diğer bir deyişle Rusya, dünya üzerindeki doğalgaz rezervlerinin dörtte birine sahip durumdadır. Bu oranlarda bir rezerv miktarı ekonomik ve

politik açıdan Rusya'nın ekonomisine ölçek bazında ciddi katkılar sunmaktadır. Rusya'nın kendi bölgesinde izlemiş olduğu stratejiler zaman zaman bölgedeki enerji tedariki noktasında ciddi sorunları da beraberinde getirmektedir. Kırım'ın ilhaki süreci ve Ukrayna'nın fiilen işgali bölgede Rusya'nın yaptırımlarla karşılaşmasını tetiklemekte ve ekonomik olarak bölgedeki işleyişi ve tedarik sürecini zora sokmaktadır (Bayrak, 2019).

Petrol ve doğalgaz rezervleri bakımından bu denli bir öneme sahip olan Rusya, SSCB'den kalmış olan kötü imajını düzeltmek için bölge ülkeleri ile siyasi olarak yakın ilişkiler geliştirmeyi hedeflemektedir. Yalnızca Avrupa ülkeleri üzerinde değil aynı zamanda bölgede Orta Asya ülkeleri ile de ayrıca güçlü ilişkiler kurarak bölgesel olarak enerji geçişini tümüyle kontrolü altına almak istemektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin Basra Körfezi ve Orta Doğu bölgesinde izlemiş olduğu siyasi süreçlere genel anlamda pek bir karşılık veremeyen Rusya, özellikle de bölge üzerinde Suriye ve Doğu Akdeniz politikalarını daha kalıcı stratejiler üzerine kurmayı amaçlamaktadır. Bölge açısından önemli bir enerji geçiş koridoru olan Doğu Akdeniz bölgesinde efektif bir rol oynamak için Suriye'deki toprak bütünlüğü açısından mevcut hükümete desteklerini sürdürerek bölgedeki askeri varlığını ayrıca devam ettirmektedir. Güney Suriye bölgesi üzerinden Lazkiye Limanı üzerinden sıcak denizlere inme fikrini gerçekleştirmek istemektedir. Rusya'nın Orta Doğu ve Doğu Akdeniz politikası petrol ve doğalgaz pazarını kaybetmeme adına önlemler almasını ayrıca kapsamaktadır. Nitekim Avrupa ülkelerinin ithal ettiği enerjideki tedarik merkezinin değişmesini de istememektedir. Rusya; AB ve Uzak Doğu ülkelerine ihraç ettiği enerjinin kendi menfaatleri gözetilerek yapılması için her şeyi yapabileceğini ifade edilebilmektedir (Özbey, 2018).

3.16. Amerika Birleşik Devletleri'nin Doğu Akdeniz Bölgesinde İzlediği Politikalar

Küresel açıdan enerji pozisyonu olarak güçlü bir ülke olan ABD, enerji mücadelelerinde de başrol oynayan bir devlet rolünü ayrıca teşkil etmektedir. Farklı bir çerçeveden baktığımızda ise dünyanın birçok ülkesine göre güçlü endüstrisi ve sanayileşmesi enerjiye çok fazla ihtiyaç duyan devlet olmasına ayrıca katkıda bulunmaktadır. Dünyada rezerv bakımından güçlü rezerv oranlarına sahip olmasının yanında dünyadaki petrolün 1/5'ini de tüketen bir devlet pozisyonunda ayrıca yer almaktadır. Birleşik Devletler petrol ithal eden bir ülke olarak bilirse de aslında istatistiklere göre öyle değildir. Üretimin tüketimi karşılama oranı yaklaşık olarak %60 seviyelerine yakın olmaktadır. Bu durumu daha kısa bir şekilde

özetlersek durumun bu noktada olmasının en önemli sebebi ileri teknoloji seviyesinin sayesinde düşük rezerv oranına karşılık yüksek enerji üretiminden kaynaklanmaktadır.

Yüksek bir enerji tüketimine sahip olan ABD, dünya petrol fiyat endekslerinde bir dolarlık bir artıştan bile ciddi oranda etkilenmektedir. Böyle bir durumda dünyadaki enerji sektörünün, üretim ve arz süreçlerinin kontrolünün birçoğunu elinde tutmaya çalışan ABD, farklı politikaları ayrıca izlemektedir. Hidrokarbon rezervleri kapsamında tarihsel olarak analiz ettiğimizde II. Dünya Savaşı'na kadar dünyada uzun süre Birleşik Krallık hüküm sürmüştür. II. Dünya Savaşı'ndan sonraki süreci analiz ettiğimizde ise dünyanın süper gücü olarak tarih sahnesinde yerini alan ABD, küresel ve bölgesel olarak enerji mücadelelerinin ana aktörü olarak hareket etmektedir. Bölgesel olarak Orta Doğu ve Kafkasya bölgesinde enerji politikası olarak adımlar atmıştır (Ünver, 2019).

2000'li yıllara geldiğimizde ise enerjiye duyulan ihtiyaç sanayileşmenin artmasına paralel olarak yükselmiştir. Bu minvalde bölge üzerinde özellikle Körfez ülkelerinde ilk olarak askeri sonra siyasi ve en son ekonomik bir politika izleyerek bölgedeki rezervleri kendi ülkesine taşımıştır. Ortaya koyduğu siyasi argümanlar; Terörle mücadele ve demokrasiyi getirme söylemleri politikalarını bölge üzerinde meşrulaştırma amacı taşımaktadır. Bölgede bulunmasının diğer bir önemli sebebi dünya üzerindeki enerji ticaretinin sürdürülebilirliğini güvence altına almaktır. Özellikle Rusya ve OPEC ülkelerinin petrol ve doğalgaz üzerinde enerji kartlarını politik olarak sahneye sürmesini engellemek için uluslararası ekonomik sistem içinde kendi varlığını hissettirmektedir. Kafkasya ve Basra Körfezi üzerinde bir hegemon güç olmak istemektedir. Rusya ve İran'ın bölgede daha güçlü olması kendi stratejileri için engel teşkil edeceğinden AB ve Uzak Doğu ülkeleriyle işbirliğini artırarak enerjinin arzı noktasında destek vermektedir (Karapınar, 2015).

SSCB'nin yıkılması ile beraber Kafkasya bölgesinde bir siyasi boşluk içinde yer alan Orta Asya ve Kafkasya Cumhuriyetleri'nin siyasi olarak tekrar pozisyon olarak Rusya'ya yönelmesini engellemek ve liberalleşme adı altında Avrupa'ya dönmelerini sağlamak amacı ile bölge üzerinde liberalleşme politikası izlemektedir. Bölge devletleri için güvenli bir bölge oluşturmada özellikle enerji konusunda transit geçiş amacıyla NATO ülkesi olan Türkiye'nin üzerinden bir proje yürütülmesini ve boru hattı çalışmalarını desteklemektedir. Irak ve Suriye konusunda Rusya ve İran'ın bölge üzerinde efektif bir rol almasını engelleyerek bölgedeki enerji kaynaklarını kontrolleri altına almasına yönelik politikaları

sürekli bir şekilde devam etmektedir. Arap ülkelerinin geçmiş dönemlerde uyguladığı politikalar ve petrol ambargosu dünya ekonomisini ciddi oranda etkilemiştir. Bu amaçla ABD, bölge üzerinde dengeleri sağlamak için reel politik aksiyomları daha kararlı bir şekilde uygulamıştır (Ünver, 2019).

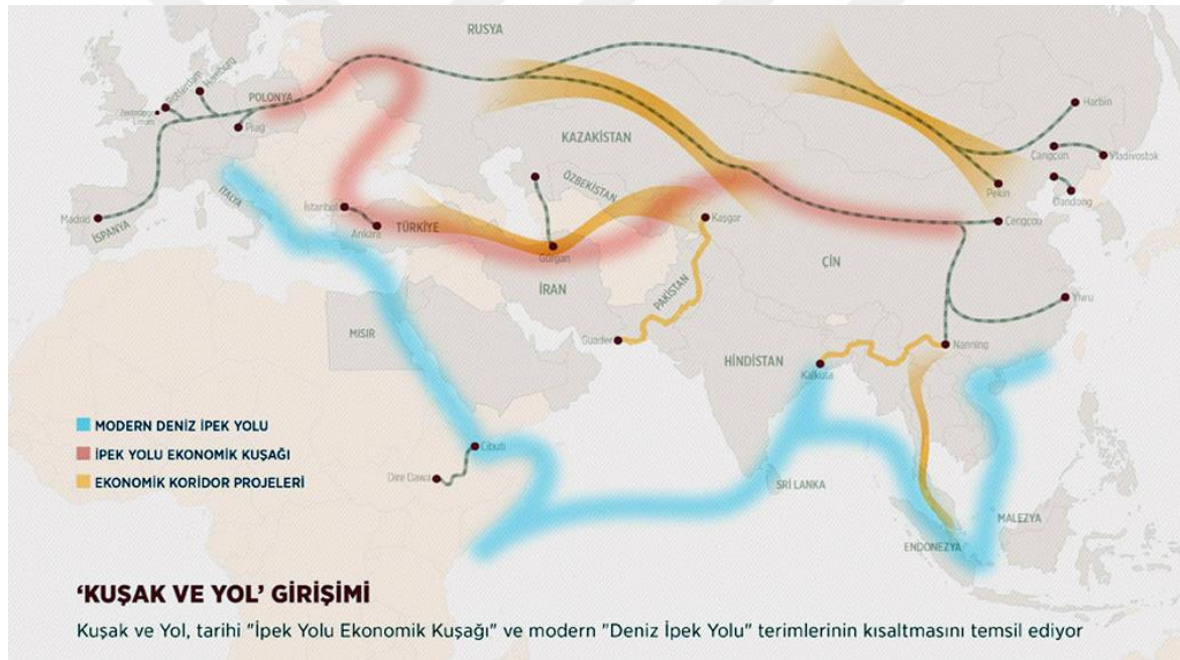
Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu dünya düzeni olarak da nitelendirilen uluslararası sistem içerisinde, Orta Doğu ve Kafkasya bölgesinde enerji keşifleri noktasında Rusya ve ABD'nin karşılıklı olarak yoğunlaşan politikalar sürdürdüğü ifade edilebilmektedir. Rusya ve ABD arasında sürdürülen bu enerji mücadeleleri ABD'nin dünyanın diğer farklı bölgelerinden uzaklaşmasına sebebiyet vermiştir. Orta Doğu ve Kafkaslar üzerinde yürütülen politikalar başka bölgelerde özellikle Doğu Akdeniz bölgesinde keşfedilmeye başlanılan hidrokarbon rezervlerin çıkarılıp taşınması noktasında bölgede direkt aktif rol oynayan ülkelerin enerjiyi keşfetmesinden sonra ABD'nin de dikkatini bölge üzerine çekmesine neden olmuştur.

3.17. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Bölge Üzerindeki Politikaları

Tarih boyunca ticaretin döngüsü Uzak Doğu ülkeleri için İpekyolu ve Baharat yolu üzerinden gerçekleşmiştir. Küresel ve bölgesel olarak bu yolları ele geçirme mücadelesi çağlar boyunca devam etmiştir. Dünya üzerinde sürdürülen ticaretin en önemli basamaklarından biri olan ipek ve baharat yolları, güzergâhı üzerindeki ülkeleri yıllar boyunca ekonomik olarak pozitif olarak etkilemiştir. Uzak Doğu bölgesinde son dönemlerde küresel bir güç olan Çin, ticaret ağını geniş bir çerçevede tutmuştur. Özellikle batı dünyasıyla kurmuş olduğu ticaret ağları endüstri alanında daha geniş yer almıştır. Ucuz işgücü ve ham madde pazarının birçoğunu elinde tutan Çin Halk Cumhuriyeti, bölgesel ve küresel olarak ekonomik olarak büyümeyi hali hazırda devam ettirmektedir (Putten, 2016).

Modern İpek Yolu projesi, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kendi sınırlarından başlayıp Süveyş Kanalı'nı geçerek Akdeniz sularından İtalya'ya ulaşan bir projeyi ayrıca ihtiva etmektedir. Siyasi ve askeri konulardan ziyade ekonomik güçle askeri bir gücü elde etmek isteyen Çin, önceliğini ekonomik olgulara vermiştir. 2013 yılında Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) projesini dünyaya tanıtan Çin, farklı güzergâhlar ile batıya daha hızlı erişmek ve ticaretini canlandırmak istemektedir. Ortalama olarak son 40 yıl boyunca küresel açıdan yüksek dış ticaret oranına sahip olan Çin son olarak hedeflerini 2035'e kadar 15 trilyon dolara çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu minvalde yeni ticaret yolları için girişimlerini arttırmak ve yeni projeler ortaya koymayı amaçlamaktadır (Shang, 2017).

Bu amaçla var olan kuşak ve yol projesini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Doğu Akdeniz bölgesini de kendisi için Avrupa'ya yönelik ticareti geliştirmesi amacıyla bölge üzerinde değerli olan limanların işletme hakkını elinde bulundurmak amacıyla bölgede yakın ilişkiler geliştirmektedir. Türkiye ile bölge üzerinde ılımlı bir politika inceleyen Çin, diğer taraftan bölgesel olarak siyasi kriz içerisinde olan İsrail ve Mısır ile de ayrıca antlaşmalar yaparak ticaret ağlarını daha da büyütmeyi amaçlamaktadır. Bölgede Hayfa Limanı'nın işletme ruhsatını satın alarak Süveyş Kanalı'nın yanında alternatif güzergâhları elde etme girişimlerinde bulunmuştur. Uzun yıllar ABD 6. Filosunun kullanımında olan Hayfa Limanı 2021 yılından bu yana Çin'in işletmesine geçmiştir. Bunların yanında Çin bölgesel olarak Yunanistan'ın Pire limanını satın alarak kuşak ve yol girişim projesinin bir başka adımını ayrıca gerçekleştirmiştir (Tsagas, 2014).

Şekil 3. 14. Çin'in Kuşak ve Yol Projesinin Güzergâhı

Siyasi olarak farklı mekanizma süreçlerini bölgesel olarak uygulayan Çin, uluslararası ilişkilerde ve ekonomik ilişkilerde sert güç üzerinden bir politika geliştirmek yerine yumuşak geçişli siyasi argümanları daha fazla tercih etmiştir. Ticaret hacminin gelişmesi için bölgesel ve küresel açıdan önemli bir alanı içeren Doğu Akdeniz Bölgesi'nde varlığını sürdürmek isteyen Çin'in bölgedeki kıyıdaş devletler gibi askeri unsurları da saha üzerinde bulundurması elzem olmaktadır. Ancak ticaret ağını geliştirmek için askeri unsurları bölgede ayrıca bulunduracağını söylemek şimdilik doğru bir çıkarımı barındırmayacaktır. Bölgedeki

kıyıdaş ülkelerin kabul edemeyeceği bir girişim özellikle de ABD tarafından ayrıca kabul görmeyecektir. Çin'in pazar hâkimiyeti kurmasına izin vermeyeceklerdir. Bu duruma karşı girişimlerde bulunacaklardır. Ayrıca Çin ve AB arasındaki ilişkiler her iki kesim içinde büyük fırsatları beraberinde getirmektedir. Bu işbirliği ile beraber bölgede bütünleşme ve kapsayıcı büyüme oranları, üçüncü kısım piyasaları da kendi içine katarak dünyada küresel olarak büyük bir gelişimi ayrıca tetiklemektedir. Çin ayrıca karayolları açısından güçlü bir lojistik ağı kurduğu AB'yle deniz üzerinden de bir ticaret ağı ayrıca kurmak istemektedir (İkiz, 2019).

AB dünya üzerinde deniz ticareti açısından ortalama olarak %45' e yakın bir oranı teşkil etmektedir. Avrupa kıtasındaki ülkelerin kademe olarak geliştirdikleri deniz ulaşımı ve ticareti, Çin'in küre üzerinde deniz stratejileri noktasında dikkatini çekmektedir. Örnek teşkil etmesi açısından ifade edersek Yunanistan'daki Pire Limanı'nın inşası, Çin'in Avrupa bölgesine ve Akdeniz kıtasına girmesi noktasında bir kapı olmuştur. Doğu Akdeniz bölgesi, içinde bulunduğu jeopolitik ve jeostratejik konum itibarıyla küresel güçler içinde önemli bir alan oluşturmaktadır. Geniş bir spektrumdan baktığımızda bölge ABD, AB, Rusya ve Çin için dikkat çeken bir bölge olduğu ifade edilebilmektedir (Yılmaz, 2019).

4. TÜRKİYE’NİN ENERJİ POLİTİKALARI AÇISINDAN DOĞU AKDENİZ BÖLGESİNDE İZLEDİĞİ STRATEJİLER

Türkiye, tarih boyunca içinde bulunduğu coğrafi konum itibariyle enerjiye sürekli ihtiyaç duymaktadır. 1980 sonrası dönemde sanayi ve endüstrideki gelişmeler enerjiye olan ihtiyacı gün geçtikçe daha da arttırmıştır. Hane halkının enerjiyi kullanma miktarı da nüfus ile beraber artınca enerji ithal oranları da zamanla daha fazla artış göstermiştir. II. Dünya Savaşı’ndan itibaren gelişmekte olan ülkelerin kalkınma ve büyüme hedefleri daha yüksek oranlarda olunca enerjinin keşfi ve üretimi de aynı şekilde önem kazanmaktadır. Ülkemizde de elektrik üretimi açısından kaynaklar analiz edildiğinde fosil yakıtların payındaki oranın yüksek olduğu görülmektedir (Yaycı, 2020).

Ülkemizdeki termik santrallerin enerjideki payı hidroelektrik santraller ve yenilenebilir enerji kaynaklarından daha fazla orandadır. Ülkemizdeki termik santrallerin enerjideki payının bu kadar yüksek olmasının nedeni enerji ithal oranlarımızın fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Termik santrallerimizin enerjiyi üretmedeki payı incelendiğinde kömür ve LNG’nin payının eşit şekilde dağıldığı ifade edilebilmektedir. Bu çerçevede baktığımızda görülen tabloda fosil yakıtlara olan talebimizin ilerleyen süreçte daha da artacağını söylemek doğru olacaktır. Fosil yakıtların ağır sanayi ve hammadde de bu kadar yüksek oranda kullanılması ülkelerin enerjide bağımsız olması için yeni keşiflere ihtiyaç duymasındaki ana nedeni teşkil etmektedir (Yaycı, 2020).

Doğalgaz ve petrol oranlarındaki ithalat ve dışa bağımlılık her geçen gün daha fazla artmaktadır. Son dönemlerde bağımsız ve milli bir enerji politikasını benimseyen Türkiye, yenilenebilir enerji kaynakları ve nükleer enerjiye de ayrıca önem vermektedir. Rüzgâr, güneş ve hidroelektrik santrallerinden faydalanılarak geliştirilmiş enerji üretim alanları inşa edilerek, devlet tarafından da güvence verilerek yenilenebilir enerji yapılanması özendirilmiştir.

4.1. Fosil ve Yenilenebilir Enerjinin Türkiye’deki Dağılımı

Dünya üzerinde yapılan araştırmalar çerçevesinde enerjinin kullanım yoğunluğunu ağırlıklı olarak fosil yakıtlar teşkil etmektedir. ABD ve AB ülkeleri fosil yakıt kullanımı noktasında en üst noktada bulunmaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkelerinde zaman içinde sanayilerinin gelişmesiyle fosil yakıtlara olan talepleri zamanla daha da artmaktadır. Bu durum küresel ve bölgesel açıdan enerjideki rekabetin ayrıca yükselmesine sebebiyet

vermektedir. 2020 yıllarına kadar batı eksenli enerjiye talep fazla iken, Çin ve diğer doğu ülkelerinin sanayi de ilerleyen bir ivme kazanması rekabet ortamını daha da çeşitlendirmektedir.

Türkiye'ye baktığımızda ise gelişmekte olan bir bölgesel güç olduğu varsayımıyla hareket edersek, artan sanayi ve nüfustaki yukarı doğru ilerleme, enerjiye duyulan talebi arttırmaktadır. Enerji ithalatının gün geçtikçe artması dış ticaret açığının yükselmesine sebebiyet vermektedir. Bu minvalde enerjide daha bağımsız olmak için öncelikle ihtiyaç duyduğu fosil yakıtlardan olan doğalgaz ve petrol arama girişimlerini son dönemde hızlandırmıştır. Doğu Akdeniz bölgesi de Karadeniz'de bulunan Sakarya havzası kadar elzem görülmektedir. Son dönemlerde özellikle sanayi alanında ciddi atılımlar gösteren Türkiye'de mevcut iç ekonomik dengeler ve nüfus olarak güçlü bir yapıda olduğundan Avrupa'nın birçok ülkesiyle karşılaştırdığımızda enerjiye daha fazla ihtiyaç duymaktadır. 2000'li yıllardan beri enerjiye duyduğu talep, Avrupa Birliği ülkelerinin birçoğundan daha fazladır (Oral ve Özdemir, 2017).

Türkiye'nin enerjideki payının birçoğunu fosil yakıtlardan; Kömür, Petrol, Doğalgaz karşılamaktadır. Kömürün enerjiye dönüşmesi süreci 1980'den itibaren yüksek oranda tercih edilmiştir. 2000'li yıllara geldiğimizde ülkenin ekonomisinin, hane halklarının ihtiyaçlarında ve ağır sanayide özellikle tercih edilmektedir. Ancak son dönemlerde ise kullanım miktarı zamanla azalmaktadır. Meskenlerin ısıtılması çerçevesinde doğalgazın son dönemlerde ülke çevresinde ağı genişledikten sonra kullanım oranı ayrıca azalmıştır. Ancak termik santraller ülkemizde elektrik üretimi konusunda günümüzde de güçlü bir alanı ihtiva etmektedir. 2015 yılından beri Türkiye'nin ortalama olarak 15 milyona yakın kömür miktarı halen rezerv olarak bulunmaktadır. Kömürün dünya üzerinde enerji alanında ilk kullanımları 1800'lü yıllara dayanmakta, sanayi devrimi ile artan kömür kullanımı günümüzde enerji üretimi noktasında eskisi kadar da olmasa da yine de enerjinin üretimi konusunda önemli bir alanı kapsamaktadır (Yılmaz, 2012).

Petrol'e baktığımızda ise ülkemizde ilk olarak doğu bölgesinde petrol arama çalışmaları sonuç vermiştir. 1940'lı yıllarda Raman kuyusunda petrol keşifleri olumlu sonuçlanmıştır. Türkiye'de petrol üretimi 1945'li yılında 545 ton ile başlanmış ve 1999 yılına geldiğimizde ise bu rakam 4.4 milyon ton seviyelerine gelmiştir. Son dönemde petrole duyulan ihtiyaç zamanla daha da artmakta sanayinin gelişmesi ile beraber Türkiye Petrolleri Anonim

Ortaklığı (TPAO), petrol üretiminin büyük bölümünü Güneydoğu bölgesinden karşılamaktadır. Dünya üzerinde en çok kullanılan fosil enerji kaynağı petroldür. 2017 rakamları kapsamında analiz ettiğimizde günlük ortalama petrol üretim kapasitemiz 2.5 milyon ton civarında olmuştur. Üretimin tüketimi karşılama oranı ise çok düşük bir orandadır. Ortalama olarak %7 seviyesindedir. Geri kalan ihtiyaç kısmı ise ithalat aracılığıyla karşılanmaktadır. İran, Irak, Rusya gibi ülkeler ağırlıklı olarak petrol ithal ettiğimiz ülkeleri içermektedir. Rafine tesisleri bakımından Batman, Kırıkkale, İzmit ve İzmir’de petrol rafinesi bulunmaktadır. Bu rafineler TÜPRAŞ bünyesinde yer almaktadır. Son yıllarda ise petrole duyulan ihtiyaç daha da artmaktadır. Üretim noktasında alternatif kaynakları değerlendiren SOCAR firması İzmir’e Star rafineri adında yeni bir rafine sitesi inşa etmiştir (Yorulmaz, 2019).

Doğalgaz açısından baktığımızda ise fosil yakıtlar içerisinde çevreye en az zarar veren bir yapıya sahip olduğunu ifade edilebilmektedir. Doğalgazın son yıllarda dünya genelinde gittikçe önemi artmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti içinde de son dönemlerde enerjinin arz ve talep denkleminde yerini güçlü bir şekilde almıştır. Ağırlıklı olarak Rusya’dan ithal ettiğimiz doğalgaz, elektrik üretimi, hane halkının ısınması ve ağır sanayide yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Dışa bağımlılıkta yüksek bir alanı oluşturan doğalgazın Türkiye’de ortalama olarak 60 milyar m³ civarında tüketildiği görülmektedir. Doğalgaza, petrolden daha fazla bağımlı olduğumuz ifade edilebilmektedir.

Yenilenebilir enerji kaynaklarını incelediğimizde ise Türkiye özellikle hidrolik ve biyokütle enerji kaynakları noktasında daha iyi durumda olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının mevcutta istenilen seviyeye gelmediğini söylemek doğru olacaktır. Ancak yapılan yeni çalışmalar ile yenilenebilir enerji kaynaklarının enerjideki payının artması hedeflenmektedir. Özellikle son dönemde rüzgâr ve güneş enerji santrallerinin enerjideki payı arttırılmaya çalışılmaktadır. Hidrolik enerji kapsamında baktığımızda ülkemiz potansiyel enerji olarak dünyanın %1’ine, Avrupa’nın ise %16’sına eşdeğer bir kapasiteye sahiptir (Bilge Adamlar Kurulu, 2013).

Avrupa’da Norveç’ten sonra en yüksek oranda hidrolik kapasitesi olan ülke Türkiye’dir. Türkiye hidrolik enerji kapasitesini kullanmada yeterli teknolojik sistemleri barındırmamaktadır. Atıl kapasite ile çalışmakta olan bu mekanizma yeterli seviyede kullanılırsa daha fazla kar elde edebilecektir. Türkiye üzerinde bulunan hidroelektrik

santralleri ağırlıklı olarak nehir kenarlarına toplanmıştır. Fırat ve Dicle bu akarsuların en önemli kısmını oluşturmaktadır. Bu amaçla kurulmuş olan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) faaliyetlerini sürdürmekte ve birçok yatırım yapmaktadır. Bölge elektrik üretimi konusu ve sulama noktasında önemli faaliyetlerde bulunmaktadır. Atatürk, Keban ve Karakaya barajları ulusal anlamda en büyük enerji üretim olanağını sunan barajları içermektedir. GAP bir diğer şekilde ülkedeki enerji üretimi ve tarım arazilerinin verimliliği noktasında önem arz etmektedir (Kumbur ve Özer, 2015).

Rüzgar enerjisi noktasında baktığımızda ise ekolojik bir çevrenin korunması noktasında gelecek kuşaklara güzel bir dünya bırakmak için yenilenebilir enerji kaynaklarından en temel olanlarından birini teşkil etmektedir. Artan enerji miktarının azaltılması için özellikle elektrik enerjisi noktasında dikkate değer bir katkı sunmaktadır. Türkiye'nin coğrafi konumu itibariyle kıyı kesimler ile dağlık bölgeler rüzgâr enerjisi üretme noktasında önemli konumdadırlar. Marmara, Ege ve Akdeniz bölgesi özellikle son dönemlerde ciddi katkılar sağlamaktadır. İzmir, Balıkesir ve Hatay Rüzgar Enerji Santralleri bakımından önde gelen şehirleri ihtiva etmektedir (Kumbur ve Özer, 2015).

Jeotermal enerjide ise kaynakların son dönemlerde potansiyel enerji kaynağına dönüşmesinin önemi süreç içinde artmaktadır. Sıcak hava basıncının elektriğe dönüşmesi ile ekonomik olarak bölgedeki şehirlere katkı sunabilmektedir. Denizli Sarayköy'de jeotermal enerji noktasında ülkemizdeki ana enerji santrallerinden birini teşkil etmektedir. Enerjinin kullanılması noktasında yaklaşık %75'i Batı Anadolu bölgesinde bulunmaktadır. Fay hatları üzerinde genelde yer alan jeotermal tesisler sağlık, turizm ve ısınma gibi alanlarda kullanılırken daha yüksek sıcaklıklar gösterenler ise elektrik üretimi için daha çok kullanılmaktadır (Kumbur ve Özer,2015).

Ülkemizde güneş enerjisinden faydalanma oranı yüksek bir ivme ile artmaktadır. Ülkemiz coğrafi konum olarak güneşi alma süresi özellikle yaz aylarında daha fazla artmaktadır. Fosil enerji kaynakları noktasında yeterli enerji miktarını bulamayan ülkeler için güneş enerjisi alternatif bir enerji kaynağını oluşturmaktadır. Türkiye'de özellikle Konya ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde güneş tarlaları kurulmaktadır. Teknolojik gelişmelere paralel olarak bu bölgelerde kaynaktan alınan gücün depolanması ile elektrik üretimi yapmaktadır. Ticari açıdan ülkemizde bu projelerin hayata geçirilmesi yüksek maliyetten dolayı çok fazla tercih edilmemektedir.

Yenilenebilir enerji kaynaklarında son olarak ülkemizde de önemli bir alanı biyokütle enerjisi almaktadır. Bu enerji çeşidini kısaca ifade edersek; bitkisel ve hayvan atıklarını, endüstriyel geri dönüşüm maddelerinin tamamını içeren atıkların geri dönüşüm yöntemi ile belirli işlemlere tabi tutularak katı, sıvı ve gaz enerji kaynaklarına çevrilmesidir. Genellikle biyodizel ve biyogaz bu alanda en çok kullanılan yenilenebilir enerji kaynaklarının başında gelmektedir. Biyokütle enerji kaynakları insanlık tarihinden itibaren kullanım sebebi çeşitlik göstermektedir. Isıl ve değişim işlemi sonrası elektrik ve enerjinin üretim işlevi modern bir biyokütle kullanımı şekli olarak bilinmektedir. Türkiye'nin biyokütle enerji kaynağının ülke içinde 8.6 milyon ton eş değer petrol ve üretilebilecek biyogaz miktarının ise 2 milyon ton eşdeğer petrol değerinde olduğu hesaplanmaktadır. Bu oranın %80'lik bölümü bitkisel atıkları içermektedir. Emisyon ve çevre açısından batıdaki ülkelerin geri dönüşüm ve atıklar üzerinden enerji üretme çabaları yenilenebilir olması açısından devamlılığı olan ve öngörülebilir enerji kaynaklarından birini ayrıca teşkil etmektedir. İnsan sağlığını ve yaşamını daha da kolaylaştıran bu kaynaklar yerli kaynak sınıfına girmektedir (Küçükaya, 2017).

4.2. Tarihsel Açıdan Türkiye'nin Enerji Politikası

Tarih boyunca devletler enerji üzerinde sürekli kendini güncellemekte, büyük ve gelişmiş ülkeler çağı yakalamak amacıyla politikalarını enerji noktasında sürekli güncellemektedir. Politikaları kapsamında devletler uluslararası arenada enerji çerçevesinde güçlü bir alanı ihtiva etmeyi amaçlamaktadır. Aslında enerji alanındaki mücadele tarihin ilk çağlarında başlamış, bireyden devlete bir analiz yaparsak bir bağlantının olduğunu söylemek ayrıca doğru olacaktır.

Jeopolitik olarak baktığımızda üzerinde bulunan coğrafyada tarih boyunca birçok devlet yaşamış ve tarihin sayfasında yer edinmiştir. Verimli topraklar ve bölgeler, akarsular, coğrafi şartlar Anadolu'nun ve özellikle de Akdeniz bölgesinin dikkat çekmesinde ana rolü oynamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgede egemen olduğu dönemlerde birçok yeraltı kaynağı keşfedilmiştir. Sanayi devriminden sonraki süreçte de teknolojinin gelişmesi ile beraber Avrupa kıtasındaki ülkeler sanayi için hammadde arayışlarına girmiştir. Sanayi devrimi ile beraber ticaret, sanayi ve diğer birçok alanda büyük inkılaplar gerçekleştirilmiştir. Yer altı kaynakları bakımından zengin olan topraklarda yaşayan imparatorluklar, sanayisi gelişmiş olan ülkelerin sömürsü haline gelmiştir. Osmanlı devletinin yıkılması ile birlikte kurulan Türkiye Cumhuriyeti, yerli ve milli bir enerji

politikası izlemeyi amaçlamıştır. Bu minvalde ülke ekonomisini yabancı sermayeden arındırmayı ilk politikası olarak benimsemiştir (Peker ve diğerleri, 2019).

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1935 yılında yaptığı en temel girişimlerden biri Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü'nü (MTA) kurması olmuştur. II. Dünya Savaşı sürecinin bitmesiyle beraber 1945 yılında MTA'nın sürdürdüğü çalışmalar sonuç vermiş, Raman'da ilk petrol kuyuları bulunmuştur. İlerleyen süreç ile beraber 1950'li yıllarda siyasi konjonktürün değişmesiyle beraber Türkiye'nin enerji politikası da etkilenmiştir. Adnan Menderes ve ekibinin ortaya koymuş olduğu liberal politikalar, özel yatırımların artmasını sağlamış ve yabancı sermayenin desteğiyle enerji politikaları çeşitlendirilmek istenmiştir. Devletçi politikanın yeni bir boyutuna geçilmiş ve liberal bir piyasanın ülkedeki refah seviyesini arttıracığı ifade edilmiştir. Teknolojik yatırımların artırılmış olması ve bilginin paylaşımı ile beraber üretim kapasitesi artırılmıştır (EPDK, 2020).

Bu minvalde 1962 yılında alınan bir kararla enerji politikaları çerçevesinde 1965 yılında Petrokimya Endüstri Genel Müdürlüğü (PETKİM), 1966 yılında ise doğalgazın dağıtım işleri kapsamında İpragaz kurulmuştur. 1973 yılında milli şirketler ile birlikte petrol arama ve çıkarma işlemlerinin yetersiz olması sebebiyle yabancı sermayenin petrol ve doğalgaz araması için izin verilmiş ve bu kapsamda Petrol Reformu imzalanmıştır. Aynı süreç içinde Türkiye'nin özel konumunun önemine vurgu yapılarak enerji mallarının taşınması için bir koridor olması yönünde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Boru Hatları ile Petrol Taşıma (BOTAS) ve Denizler üzerinde petrolün arzı sağlanması için DİTAŞ kurulmuştur.

1980 sonrası dönemde ise Türkiye'nin özel sermaye, yabancı yatırımcı ve devlet eli olan yatırımların yerini kar ve zarar arasındaki dengenin korunması ve daha fazla kar elde edebilmek için özelleştirmeler başlamıştır. Arama, çıkarma, üretim, ulaştırma, dağıtım pazarlama ve satış süreçlerinde etkin olması için özel teşebbüsler de ayrıca desteklenmiştir. 1980-1990 yılları arasında o dönem için mevcut şartlar irdelediğinde enerji sektöründe orta çıkan daralma için tam olarak bir etkisi olmasa da efektif olarak etkin bir politika izlenmiştir. Ayrıca Türkiye'nin son dönemde ortaya koyduğu ve kendi ifadesiyle de beyan ettiği yerli ve milli enerjinin gelişimi için doğru bir karar olarak ifade edilebilmektedir (EPDK, 2020).

Dünya üzerinde enerji kaynakları bakımından zengin kaynakları barındıran Türkiye Cumhuriyeti, jeopolitik olarak stratejik bir konumda yer almaktadır. Batı ve doğu arasında

bir köprü görevi gören bölge, enerjinin transferi noktasında da önemli bir geçiş noktasıdır. Bu durum Türkiye'nin enerjiyi transfer etme noktasında elini güçlendiren bir durum ortaya koymaktadır. Enerji rezervlerinin taşınması noktası güçlü bir jeopolitik konumu bulunan Türkiye, uluslararası ticaretin canlanması içinde girişimlerde bulunmaktadır. Sürdürülebilir bir enerji arzı konusunda girişimlerini arttıran Türkiye enerji ekonomisi açısından da güçlü ticaret ağlarını destekler politikalar yürütmektedir. Enerji politikası açısından batı ve doğu arasında taşınacak olan rezervin geçişi noktasında merkezi rol almayı amaçlamaktadır. Avrupa Birliği ile yürüttüğü projeler ile güney gaz koridorunu hayata geçirilmesi, çevre kirliliğinin en aza indirilmesi ve enerji çeşitliliğini artırılması noktasında tüm süreçler içerisinde yer almaktadır. AB'nin bölgesel ve küresel alanda enerjiye ihtiyaç duyması, Türkiye ile işbirliğini enerji ekonomisi noktasında gerekli kılmaktadır. Bu amaçla Türkiye-Yunanistan doğalgaz işbirliği, Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı, Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattı projeleri işleme geçirilmiştir. Trans Anadolu Gaz Boru Hattı(TANAP)'ta ayrıca hayata geçirilerek koridor olma görevini Türkiye'nin üstlenmesi amaçlanmaktadır (ETKB, 2016).

Türkiye'nin bir diğer enerji politikası ülke içerisinde sonsuz kaynak olarak da ifade edilen yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik izlediği politikalarla 2005 yılında yenilenebilir enerji kaynaklarının, enerjideki payını yükseltmek için ilgili kanun yürürlüğe girerek hukuki sorunlar da aşılmıştır. Bu kanunun yayınlamasıyla beraber, Türkiye'de enerjiyi teşvik edici girişimler hızlı bir ivmeyle arttığı ifade edilebilmektedir. Taban fiyat uygulaması, KDV istisnası, kurulum masrafları için hibe, diğer vergi muafiyetleri bu çalışmalardan sadece bazıları için örnek teşkil etmektedir. Enerjinin rolünde efektif olarak bir ilerleme sağlamak için, AB ile koordineli olarak çalışmalar yapılarak yapılan plan ve program sayesinde bazı gerekli tedbirler alınmaktadır.

Bu çerçevede bireyden devlete bir analiz yapıldığında ve elektriği en çok kullanılan yerler tespit edildiğinde, %40 oranında olan hane halkının enerji kullanımı en yüksek oran olarak göze çarpmaktadır. Enerjinin israfının önlenmesi için ısıtma, aydınlanma, soğutma noktasında alternatif yenilenebilir enerji kaynakları teşvik edilmiştir. Binalardaki kullanılan enerji oranının azaltılması için ve tasarrufu arttırmak için dış yalıtım ve ısınmak için güneş enerjisinden faydalanma noktasında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın çalışmaları teşvik edilmektedir. Bir diğer enerji kolu olarak önemli bir alanı kapsayan nükleer enerji çalışmaları ayrıca teşvik edilmiş ve Mersin Akkuyu'da Rusya ile beraber nükleer enerji

santrali kurulmaya başlanmıştır. Bu santrale elektrik üretme lisansı sağlanarak projenin çalışmaları başlanmış halde devam etmektedir. 2018 yılında güvenlik testleri başarıyla geçildikten sonra 2023 yılında hedeflenen santral ile beraber Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk nükleer enerji santrali çalışmaları planlanmaktadır (ETKB, 2016).

Ayrıca Sinop'ta da Japonya ile ortak kurulması planlanan bir diğer santral projesi mevcut olarak bulunmaktadır. Nükleer enerji santralleri elektrik üretiminin dışında teknolojik olarak da ülkedeki iç piyasanın yanında dış ticaret hacmine de ciddi katkı sunacağı ifade edilmektedir. Enerjide dışa bağımlılığı azaltmak için nükleer enerjinin ne denli önemli olduğunu Fransa örneğinde de ayrıca görülebilmektedir. Fakat nükleer tesislerin barındırdığı tehlikelerin mevcudiyeti de ayrıca ifade edilebilmektedir. Japonya'da 2011 yılında yaşanan Fukushima nükleer tesisinde ki patlamadan sonra akıllarda bir soru işareti bıraktığını söylemek mümkün olacaktır.

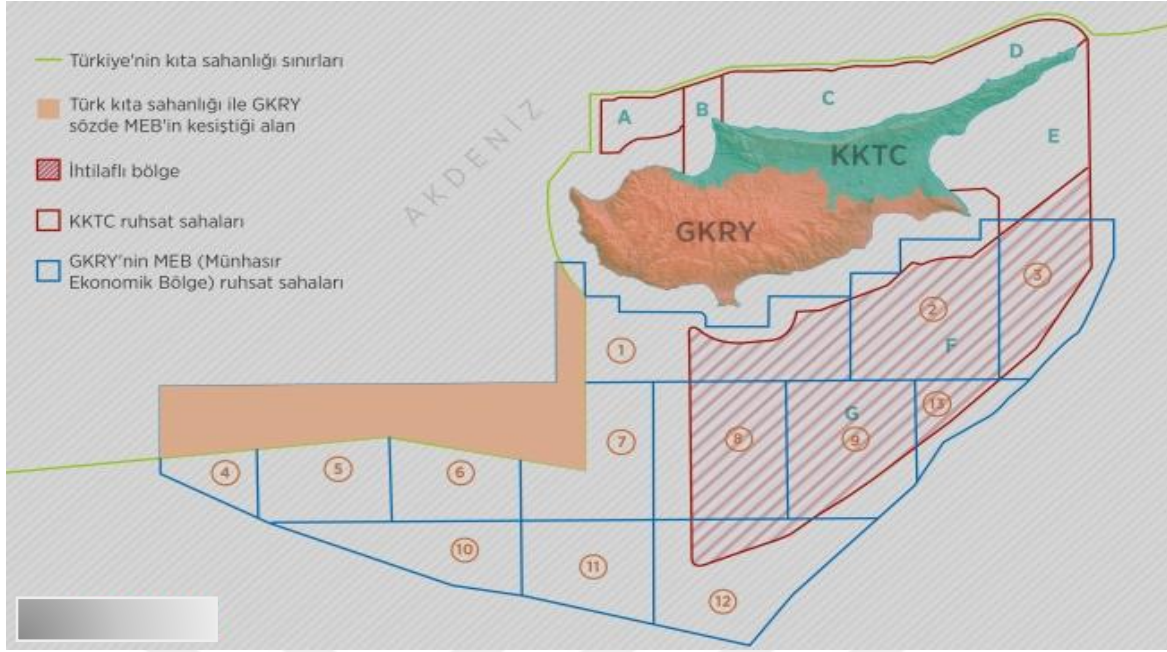
4.3. Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikası

Türkiye'nin enerji alanında tarihsel açıdan kademeli olarak nasıl bir süreç izlediğini ifade ettikten sonra Türkiye'nin Doğu Akdeniz bölgesinde izlediği politikaları da ayrıca ifade etmek gerekmektedir. Akdeniz bölgesi ticari, siyasi ve askeri açıdan önemli bir bölgedir. Bölgenin stratejik ve jeopolitik öneminden dolayı tarih boyunca devletler arasında mücadelelere şahitlik etmiştir. Akdeniz bölgesi havzası Afrika, Asya ve Avrupa üçgeninde kalmaktadır. Doğu Akdeniz bölgesi de özellikle batı ile doğu arasında önemli bir köprü görevi görmektedir. Bölge tarih boyunca etnik, dini, siyasi olarak zor dönemlerden geçmiştir. Orta Doğu coğrafyasına da yakınlığından dolayı derin sularında güçlü hidrokarbon rezervlerini bulundurmaktadır.

1500'lü yıllarda Osmanlı devletinin kontrolünde olan bölge daha sonra bölgede güçlü olmak isteyen diğer devletlerinde girişimlerde bulunmasından dolayı ciddi mücadelelere şahitlik etmiştir. Yakın dönemde bölgedeki en önemli süreçlerden biri olan Kıbrıs Barış Harekâtı, bölgede Türkiye'nin de elini güçlendiren temel argümanlardan olmuştur. Geldiğimiz süreci analiz ettiğimizde Doğu Akdeniz bölgesi, uluslararası örgüt ve kuruluşların, büyük devletlerin ve küresel açıdan güçlü enerji şirketlerinin kendi çıkar ve politikalarını sürdürdüğü bir alanı teşkil etmektedir. Doğu Akdeniz bölgesi kıyıdaş devletler için ne kadar önemliyse Türkiye için daha da fazla önem arz eden bir alandır (Özgür, 2017).

Türkiye 2019 yılına kadar bölgede sadece KKTC ile kıta sahanlığı antlaşması imzalamıştır. Bölgede kıyıdaş devletlerin kendi aralarında imzaladığı antlaşmalar Türkiye'nin kendi alanında sınırlandırılmış olduğunu göstermektedir. Türkiye bölgede şeffaf, hukuka uygun ve siyasi ahlak çerçevesinde bir politika izlenmeyi hedeflemektedir. Ayrıca bölgede KKTC'nin haklarının korunması noktasında uluslararası hukuka uygun şekilde kendi alanlarını kullanmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır. Ayrıca uluslararası hukuka göre bölgedeki diğer kıyıdaş devletlerin kendi aralarında yapmış oldukları münhasır ekonomik bölge antlaşmalarının hükümsüz olduğunu ifade etmiştir (Duman, 2019).

2004 yılında GKRY ile Mısır arasında imzalanan sınırlandırma antlaşmaları çerçevesinde antlaşmayı tanımadığını ifade etmiştir. Deniz yetki alanlarının ihlali sonucunda KKTC ve kendi haklarının saklı tutulacağını Birleşmiş Milletlere bildirmiştir. Tüm ülkeler için genel bir çözümün olmasının gerekliliğini ifade etmiştir. Kıbrıs sorununun çözümü için bölgede çalışmaların ivedilikle başlatılmasının ve bölge üzerinde enerjinin keşfi noktasında yapılan münhasır ekonomik bölgele antlaşmalarının hakça ilkeler çerçevesinde yapılmasının bölgenin güvenliği için elzem olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'nin bölge üzerindeki denklemlerde uluslararası hukuka göre hareket edilmesini savunmasına rağmen, GKRY ise bölgede antlaşmalar yapmaya devam etmiştir. 2007 yılında bölgeyi kendi politikaları çerçevesinde 13 parçaya ayıran GKRY, bölgede araştırma yapmaları içinde küresel ölçekteki enerji şirketlerine ruhsat vermiştir. 13 parçaya ayrılmış olan bölgenin tek taraflı bir hukuki işlemle yapılmasının yanlış olduğunu tüm platformlarda dile getiren Türkiye Cumhuriyeti 1, 4, 5 ve 6 numaralı parsellerin kendi MEB sınırları ile çakıştığını ifade etmektedir. Aynı zamanda bölgede 2, 3, 8, 9, 12 ve 13 numaralı alanlar ile KKTC kara suları ile çakıştığını beyan etmiştir (Kütükçü ve Kaya, 2016).

Şekil 4. 1. Türkiye Kıta Sahanlığı

Bölgedeki münhasır ekonomik bölge antlaşmaları noktasında fikir uyuşmazlığından dolayı Türkiye, sahada etkin bir rol oynamak için askeri gücünü bölgeye sürmekten kaçınmamaktadır. Bölgede arama işlemleri noktasında Türk gemilerinin yanında hava ve deniz kuvvetleri de günlük devriye atmaktadır. 2019 yılında bölgede Doğu Akdeniz tatbikatı olarak da ifade edilen askeri harekât yapılmıştır. Bu tatbikat ile NATO ve dost ülkeler arasında bir gövde gösterisi olduğu ifade edilmektedir. Bölgeye kıyıdaş olan devletlerin aralarında yaptıkları antlaşmalar bölge üzerinde izlenen genel politika noktasında önem arz etmektedir. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku açısından incelediğimizde hem tek taraflı MEB hem de başka bir devlet ile karşılıklı MEB ilan etme durumu ayrıca söz konusu olmaktadır. Bu minvalde bölgede İsrail-GKRY-Yunanistan arasında imzalanan antlaşmaya karşılık olarak bölgede Libya Meşru Hükümeti ile Türkiye arasında imzalanan Münhasır Ekonomik Bölge antlaşması, Türkiye'yi bölgede tekrardan güçlü bir konuma getiren hamleyi teşkil etmiştir (Çaşın, 2019).

Şekil 4. 2. Türkiye - Libya Münhasır Ekonomik Bölge Sınırları

Libya Meşru Hükümeti ile yapılan bu antlaşma ile birlikte önceki dönemlerde kıyıdaş ülkelerin aralarında yaptıkları antlaşmalar emsal olarak gösterilmiştir. Birleşmiş Milletler Deniz Hukukuna göre yapıldığı ifade edilerek Türkiye'nin kendi haklarını savunmasının hakça ilkeler doğrultusunda olduğunu ifade edilmektedir. Ancak Libya'da süren iç savaş ve siyasi boşluktan kaynaklanan olaylardan dolayı bölgede mevcut sınır hattı antlaşması bölgesel ve küresel ölçekte devletler tarafından kabul edilmemektedir. Bu ölçekte baktığımızda Libya meşru hükümetinin her daim yanında olduğunu uluslararası platformlarda sürekli anlatan Türkiye Cumhuriyeti bölgeye askeri ve insani yardımda bulunmaktadır.

Doğu Akdeniz bölgesindeki zengin hidrokarbon kaynakları ile ilgili olarak ifade ettiğimiz şekilde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bölgede Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin fikrini almadan bölgede Türkiye'nin de kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge alanlarına da girerek adanın sözde tek sahibi olarak Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında Mısır, Lübnan ve İsrail ile Münhasır Ekonomik Bölge sınırlandırma antlaşmalarını imzalaması bölgedeki mücadeleleri ve siyasi sorunları daha da artırmıştır. Türkiye Dışişleri Bakanlığı, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Noble Energy şirketine Kıbrıs'ın güney bölgesinde sondaj çalışmaları için izin vermesinin akabinde Türkiye'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Antlaşması imzalamıştır. Sonraki süreçte dönemin

başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, bölgede kıta sahanlığı gözetmeden araştırma yapan diğer petrol şirketlerini ülkedeki enerji ihalelerine girmekle tehdit etmiştir. Antlaşma sonrasında bölgede Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı(TPAO), ilk olarak Koca Reis gemisi ile Afrodit sahasında sismik araştırmalar yapmıştır. Bu çalışmalar bölgede Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin güneydeki ruhsat verdiği diğer bölgeler ile de çakışmaktadır (Yaycı, 2019).

Türkiye Dışişleri Bakanlığı, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz havzasında 1, 4, 5, 6 ve 7 no'lu alanların sahalılarının Türkiye'nin kıta sahanlığı çerçevesinde kendi bölgesi olarak ilan ettiği yerlerle çakışması sebebiyle yapılan aramaların egemenlik haklarının ihlali olduğunu ifade etmiştir. Özellikle bu doğrultuda yapılan açıklamalar ile *“Türkiye bu alanlarda, yabancı şirketlerin izinsiz petrol/doğal gaz faaliyetlerinde bulunmalarına, ... hiçbir şekilde izin vermeyecek ve kıta sahanlığındaki hak ve menfaatlerini korumak için gerekli her türlü tedbiri alacaktır.”* diye ifade etmiştir (MFA, 2012).

Bölgeye kıyıdaş olan bir diğer devlet İsrail ile ikili ilişkileri 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelmesiyle artan bir ivmeyle bozulmuştur. Filistin'in haklı mücadelesinin yanında olduğunu sürekli ifade eden iktidar partisinin, 2010 yılında Mavi Marmara kriziyle İsrail ile ilişkileri iyice bozulmuştur. İsrail'in Gazze Şeridi'nde düzenlemiş olduğu askeri operasyonların uluslararası hukuka aykırı olduğunu ifade eden Türkiye ile İsrail arasında Doğu Akdeniz bölgesinde bir Münhasır Ekonomik Bölge anlaşması yakın dönemde imkân dâhilinde gözükmemektedir. Bölgede yer alan enerji kaynakların Avrupa'ya taşınmasında kilit bir konumu olan Türkiye'nin İsrail ile olan ilişkilerinin düzeltilmesi bölgedeki enerji arzı açısından batı devletleri için önem teşkil etmektedir (Yaycı, 2020).

2010 yılında itibaren Doğu Akdeniz havzasındaki enerji kaynakları, enerji ithalatı sebebiyle ortalama yılda 65-70 milyar dolar açık veren Türkiye için önem teşkil etmektedir. Bu minvalde Türkiye'nin bölgedeki siyasi ve ekonomik politikaları enerjiiyi temin etme ve hem de enerji arzı açısından enerji koridoru olma konusunda isteklerini açıkça gözler önüne sermektedir. Ancak Türkiye'nin bu isteklerinin gerçekleşmesi kolay olmayacak gibi görünmektedir. Çünkü bölgede bulunan Mısır, Lübnan, GKRY, Suriye, İsrail ve Ürdün gibi diğer kıyıdaş devletlerin varlığı kıta sahanlığı sorununu da beraberinde getirecektir. Şüphesiz bölgedeki sorunlar uluslararası hukuka göre hakça ilkeler açısından değerlendirilip çözüme kavuşturulmalı ve bu minvalde çözüm politikaları üretilmelidir. Bölgedeki enerji kaynaklarının varlığı diğer devletler kadar Türkiye için de hayati öneme haizdir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin siyasi ve hukuki adımlarına karşılık bölgede kıyıdaş olan iki devletten Türkiye ve Suriye'nin içinde bulunduğu şartlara bakıldığında, özellikle en uzun kıyıya sahip olan Türkiye'nin anlaşma dışında bırakılması kabul edilir değildir. Çünkü 1982 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 55.ve 56. Maddelerine göre; *Kıyıdaş devletlerin kara sularının bittiği hattan itibaren 200 millik alan içerisinde deniz yatağındaki sulara, deniz yatağında ve bunların toprak altında doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi ve korunması ile ilgili diğer devletlerin haklarını göz önünde bulunduracak şekilde faaliyetlerde bulunması hakkı vardır.* (BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, 1982).

Sonuç olarak bölgede Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Rum Yönetimi, deniz yetki alanlarındaki kaynaklarını kullanma hususunda ortak bir noktada buluşabilirlerse ilerleyen dönemlerde bölgede yaşanan Kıbrıs sorunu uyuşmazlığına da bir çözüm üretebileceklerdir. Doğu Akdeniz bölgesi enerji arzı ve güvenliği açısından da son dönemlerde bölgesel ve küresel açıdan önemli bir bölgeyi ihtiva etmektedir. Rezerv olarak güçlü hidrokarbon rezervlerini barındıran bölge güç mücadelelerine şahitlik etmektedir. Bölgeye kıyıdaş olan ülkelerden Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, kendi karasularında egemenlik haklarını sonuna kadar kullanacağı noktasında bildirimde ayrıca bulunmuşlardır (Yaycı, 2020).

4.4. Türkiye'nin Akdeniz üzerinde Askeri ve Siyasi Olarak Yapılanması

Türkiye Cumhuriyeti, uluslararası hukukun getirdiği kuralların dışına çıkmadan, hakça ilkeler doğrultusunda Doğu Akdeniz havzasında enerji-politiği noktasında politikalar yürütüp güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu önlemler fiili açıdan diğer ülkelerin tehditkâr adımları sonucu alınmaktadır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz havzasında kendi çıkarlarının yanı sıra başka ülkelerin egemenlik haklarına müdahil olacak şekilde hatlarını belirlemesi karşısında Türkiye'de bölgede kendinin ve garantör devlet pozisyonunu taşıdığı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin haklarını sonuna kadar korumak için bölgede askeri ve siyasi açıdan güçlenmek için efektif politikalar izlemektedir.

Tarihsel olarak bölgede sürekli bir siyasi krizin olması nedeniyle, bölgedeki güvenlik ve istikrarın sağlanması için sürekli çözüm arayışlarını da beraberinde getirmiştir. 2000'li yıllardan beri Annan Planı ve Birleşmiş Milletlerin çözüm sürecinde Türkiye Cumhuriyeti destek vermiştir. Zamanla bölgede yaşanan sorunların asıl sebebinin çözüm arayışı olmadığı

yapılan diğer siyasi hamlelerle de açıkça ortaya konmuştur. Rusya'nın bölgede sürekli enerji arzı noktasında tekel bir güç olması, Avrupa'nın bölgede alternatif kaynaklarına yönelmesine sebebiyet vermiştir. Bölgede enerji politikaları noktasında alternatif kaynaklar noktasında Doğu Akdeniz bölgesi hidrokarbon rezervleri noktasında değerli olduğu için Türkiye'yi dar bir alana hapsedme çalışmaları bölgede yeni dinamiklerin oluşmasını da ayrıca tetiklemiştir (Yaycı, 2019).

KKTC ve Türkiye arasında imzalanan kıta sahanlığı antlaşması ile TPAO, bu bölgede hidrokarbon ruhsatını elde ederek sahaya inmiştir. Türk Deniz Kuvvetleri ve havadaki unsurlar ile bölgede çalışmalarını sürdüren Fatih ve Yavuz sondaj gemileri sahada da Türkiye'nin de olduğunu gösteren temel unsurları teşkil etmiştir. 2019 yılında yapılan askeri tatbikat ile Türkiye bölgede diğer devletlere gözdağı niteliğinde olan bir tatbikatı gerçekleştirmiştir. Libya ile bölgede yapılan karşılıklı antlaşmalar hem bölgesel hem de Avrupa devletleri tarafından ciddi tepkileri de getirmiştir. Libya'daki meşru hükümete karşı Hafter tarafından yapılan darbe girişimlerinin engellenmesi, Türkiye'nin bölgede elini güçlendiren diğer hamleleri de beraberinde getirmektedir.

Trablus'un işgali noktasında meşrulaştırma çabaları, darbeye karşı ve siyasi yardımda bulunma gibi eylemler içinde bulunan devletlere karşı Türkiye Libya meşru hükümetine askeri ve siyasi açıdan ekonomik yardımlarda bulunmuştur. Türkiye, savunma sanayi noktasında ilerleyen teknoloji ile birlikte kendi geliştirmiş olduğu askeri teçhizatlar ile birlikte siyasi olarak bölgede ortak bir süreç izlediği devletlere yardım etmektedir. Bölgede meşru hükümete karşı duran Hafter'in haklı olduğunu savunan Batı Avrupa ülkeleri, Brüksel de yapılan toplantı ile Türkiye'nin bölgede Libya ile yaptığı antlaşmanın uluslararası hukuka aykırı olduğunu ifade etmiştir. Bu antlaşmanın bölgedeki kıyıdaş olan üçüncü devletlerin haklarının ihlal edilmesi anlamına geldiğini ifade etmişlerdir (Yaycı, 2020).

4.5. Hukuki ve Siyasi Çözüm Arayışı

Türkiye Cumhuriyeti bölgede hukuki olarak Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin ortaya koyduğu ilkeler çerçevesinde hareket ettiğini tüm platformlarda ifade etmiştir. GKRY'nin bölge üzerinde tek taraflı olarak yaptığı Münhasır Ekonomik Bölge antlaşmaları ekonomik bölge ilanı sonrasında kendi karasularının dışında da hidrokarbon rezervleri arama girişimleri ve bu minvalde özel arama şirketlerine ruhsat vermesi bölgenin siyasi olarak daha fazla çıkmaza girmesine sebebiyet vermektedir. Türkiye, 2004 yılında

GKRY ile Mısır arasında gerçekleştirilmiş olan münhasır ekonomik bölge antlaşması hakkında BM'ye gönderdiği notayla bölgedeki antlaşmanın hakkaniyet ilkesine aykırı olduğunu ifade etmiştir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin yalnızca bölgenin tek temsilcisi olarak hareket etmeye devam ederse karşılığını hem askeri hem de siyasi olarak göreceğini ifade etmiştir.

Doğu Akdeniz bölgesinde daha önceden alınan kararların Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku hükümlerine göre ve uluslararası hukuka uygun şekilde ortak bir payda da buluşarak, akılcı bir diplomasi aracılığıyla yapılmasının önemine vurgu yapmaktadır. Doğu Akdeniz bölgesinde alınacak olan kararların tek bir merkezden çıkmasının hakça ilkelere aykırı olduğunu tekrardan tüm platformlarda ifade edilmiştir. Çözüm arayışları noktasında en fazla kıyı şeridinde sahip olan Türkiye'nin bölgede ortak bir çözüm dışına çıkılsa dahi lehine olacağını ifade etmesi bölge ülkeleri üzerinde bir caydırıcılığı da ortaya koymaktadır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz bölgesinde hukuki olmayan durumlar için elinden alınacak deniz yetki alanları sonucunda 41 bin km'lik alana hapsedilmesini isteyen GKRY, Yunanistan ve İsrail'in siyasi hamleleri bölgede siyasi rekabeti arttırmakta ve bölgenin güvenliğini tehlikeye sokmaktadır (Kısacık ve Erenel, 2019).

Yunanistan ile adalar üzerinde özellikle de II. Dünya Savaşı'ndan itibaren kıta sahanlığı noktasında yaşanan krizlerde Türkiye, Ege denizi üzerindeki yer alan adaların Türk topraklarının bir devamı olduğunu ifade ederek, kıta sahanlığı noktasında adım atmayacağını ifade etmiştir. Yunanistan'ın tavrı noktasında konu Birleşmiş Milletlere taşınmış ve sorunların müzakere ile çözülmesi amaçlanmıştır. Bölge üzerinde yer alan aynı adalar ayrıca Doğu Akdeniz bölgesindeki deniz yetki alanlarının paylaşılması noktasında krize neden olmuştur. Bölgede kanıtlanmış rezervleri çıkartma konusunda İsrail'in yürüttüğü politikalar Türkiye'nin aleyhine sonuçlar doğurmaktadır. Uluslararası alanda enerji çıkaran şirketler GKRY'nin ilan ettiği MEB antlaşmaları çerçevesinde 12. Parsel içerisinde rezerv arama çalışmalarında bulunmuşlardır (Şafak, 2019).

Bu minvalde Türkiye Cumhuriyeti yapılan antlaşmanın uluslararası hukuka aykırı olduğunu belirterek nota vermiştir. Yapılan açıklama ile anlaşma gereği Türkiye'nin ve KKTC'nin egemenlik haklarına saldırı niteliği taşıdığı ifade edilmiştir. Bu anlaşmalar GKRY'nin, adada KKTC'yi yok sayması anlamına gelmektedir. 2021 yılına kadar ilerleyen süreçte Türkiye'nin son dönemde İsrail ve Mısır ile ilişkilerini düzeltmeye başlaması ile Doğu

Akdeniz bölgesinde söz sahibi olma noktasında elini daha güçlü kılmaktadır. Türkiye, Doğu Akdeniz bölgesinde hidrokarbon araştırmalarını hızla sürdürmekte, arama ekiplerine eşlik etsin diye askeri donanmayı da sahada bekletmektedir. Libya ile yapılan antlaşma ile birlikte dengeler değişmiş olup bölgede çıkartılacak olan rezervlerin pazara ulaşımı noktasında Türkiye jeopolitik konumunu etkin olarak kullanmayı amaçlamaktadır (Sağsen, 2019).

Doğu Akdeniz bölgesinde çıkartılması amaçlanan hidrokarbon rezervlerinin LNG ve boru hattı projeleri ile Türkiye'ye ulaştırılarak buradan yine boru hattı ve kara yolu ile Avrupa ülkelerine ulaştırılması hedeflenmektedir. Avrupa'nın kuzey bölgelerinden özellikle Rusya'dan ihraç ettiği gaz her ne kadar düşük maliyetliyse de Türkiye alternatif bir maliyet oluşturarak piyasayı kendi lehine çevirmek istemektedir. Doğu Akdeniz bölgesinde yaşanan süreçlerin etkilenmesinde ana rolü oynayan temel argümanlardan biri de Orta Doğu bölgesinde yaşanan siyasi sorunlar olmaktadır. Özellikle Filistin meselesi üzerinden İsrail ile ikili ilişkilerde sorun yaşayan devletlerin başında Türkiye gelmektedir. Bu meselelerin doğrudan olmamakla beraber dolaylı yoldan Doğu Akdeniz üzerinde etkisi olduğunu ifade edilebilmektedir. Aynı şekilde coğrafya üzerinde Mısır'da Mursi'nin kurmuş olduğu hükümete karşı darbe yapılması noktasında Türkiye'nin farklı bir pozisyon alması, Doğu Akdeniz üzerinde Türkiye ile Mısır arasında bir mutabakatı engelleyen bir durumu teşkil etmiştir (Birsnel ve Duman, 2015).

Geniş bir spektrumda analiz ettiğimizde yalnızca bölgesel olarak değil, küresel alanda da devletlerin çok yakın bir şekilde takip ettiği ve müdahil olduğu Doğu Akdeniz havzası farklı siyasi mülahazaları barındırmaktadır. Rusya'nın sıcak denizlere inme politikasının önemli bir ayağını teşkil eden bölge, Suriye'de yaşanan siyasi çıkmazın bir parçası olmakla beraber Orta Doğu'da yaşanan tüm karmaşaları da içerisinde barındırmaktadır. Türkiye'nin bölgede uluslararası hukuka uygun şekilde bir politika sürmesi bölgede elini daha da güçlendirmektedir (Bayraç, 1999).

4.6. Doğu Akdeniz Bölgesinde Yaşanan Krizler Çerçevesinde Askeri Çözüm Arayışı

Stratejik olarak devletler kendi güvenliklerine ve egemenlik haklarına zarar geleceğini düşündüğü andan itibaren kendi güvenlik politikalarını hayata geçirmek için yoğun çaba vermektedir. Sahada ve masada oluşturmuş oldukları stratejilerini hayata geçirmeye çalışmaktadırlar. Türkiye Cumhuriyeti ise bulunduğu konum itibarıyla terör unsurları ile 1970'li yıllardan itibaren güçlü bir şekilde mücadele etmiştir. 1974 yılında yapılan

operasyonda Kıbrıs Barış Harekâtı kapsamında Türk Silahlı Kuvvetleri başarılı bir operasyon gerçekleştirerek bölgedeki varlık gücü günümüze kadar da yükselen bir ivmeyle devam ettirmiştir. Güçlü bir silahlı kuvvet mekanizmasının varlığı sınırların ötesinde de Türkiye'ye tehditler noktasında güven sağlamaktadır. Deniz, hava ve kara kuvvetlerinin bölge devletlerine oranla daha fazla askeri personele ve daha gelişmiş teçhizata sahip olan Türkiye, güvenlik tedbirleri noktasında askeri tatbikatlar düzenleyerek küresel ve bölgesel ölçekte gözdağı vermektedir. Doğu Akdeniz bölgesinde de politikalarını uluslararası hukuka göre sürdürmekte kararlı olan Türkiye'nin hukuk normlarının başka ülkeler tarafından tanınmayıp bölgede hakça ilkelere riayet edilmediği durumlarda da egemenlik haklarını koruyacağını ifade etmesi bir nevi gerekirse çekinmeden askeri gücünü de kullanacağı anlamına gelmektedir. Bu minvalde Türkiye Cumhuriyeti, Doğu Akdeniz havzasında ortaya çıkan siyasi ve hukuki çıkmazlara karşılık askeri önlemlerini arttırmaktadır. Irak ve Suriye coğrafyasında ortaya çıkan terör unsurları ile mücadele TSK'yı hem teçhizat bakımından hem de stratejik açıdan güçlendirmiştir (Barun,2020).

Doğu Akdeniz'de Libya ile yapılmış olan karşılıklı MEB ilanları sonrası savunma ve güvenlik çerçevesinde iş birliği antlaşması imzalanmıştır. Libya'daki meşru hükümetin egemenlik haklarını korumak için Libya ulusal hükümetine askeri teçhizat ve yardımda bulunmaktadır. Bölgede insansız hava araçları konuşlandırılarak KKTC ve Libya'nın güvenliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Türkiye, askeri üs ve hava sahalarına da teçhizat takviyesinde bulunarak Yunanistan, GKRY ve İsrail denklemine karşılık güçlü bir birlikteliği sağlamaya çalışmıştır. Güvenliğini her bölgede esas kılan bir Türkiye, İHA ve SİHA'lar noktasında olduğu gibi deniz donanması ve sondaj gemileri noktasında da güçlü bir ülke konumuna gelmiştir.

Kısaca ifade etmek gerekirse yeni sanayi atılımlarının da gerçekleştiği Türkiye'de özellikle savunma sanayisi alanında son yıllarda bağımsız bir politika izlenerek millileşme ve yerleşmede yüksek oranda gelişme gösterilmiştir. Libya ulusal hükümeti tarafından yapılan açıklamalar ile beraber, Türk askeri Trablus'a hava savunma sistemleri yerleştirmiştir. Türkiye, son dönemde AB Komisyonu ile sürdürdüğü müzakereler çerçevesinde Yunanistan ile bölgede ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemiştir. Askeri gerginliğin bölgede hiçbir ülkenin çıkarlarına fayda sağlamayacağını ifade ederek, diplomatik yollarla çözülmesinin daha doğru olacağını belirtmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle beraber küresel ve bölgesel açıdan yaşanan sosyoekonomik gelişmeler enerjiye duyulan ihtiyacı da arttırmıştır. Sanayinin gelişmesiyle beraber, enerji gereksinimi kademeli olarak artmıştır. Enerji ihtiyacını karşılamak isteyen devletler arasında yaşanan mücadele uluslararası politığe ve küresel alanda devletlerin ortaya koyduğu stratejilerini de direkt olarak etkilemektedir. Enerji kaynakları açısından zengin olan devletlerin, siyasi bir krizde enerji kartlarını öne sürmesi, enerji açısından bağımlı olan devletlerin yeni stratejiler izlemesini kaçınılmaz kılmaktadır. Sanayi devrimi ile başlayan enerjiye dayalı üretim, yenilenemez enerji (fosil yakıtlar) kaynaklarına olan talebi her geçen gün arttırdığı için yeni enerji keşifleri devletler için önemli bir politikayı ayrıca gerekli kılmaktadır.

Daha geniş bir açıdan bakıldığında diğer ülkeler gibi Türkiye'de endüstriyel ve teknolojik alanda ilerlemesini sürdürmeye devam etmektedir. Bu noktada Türkiye, endüstriyel gelişimin sağlanması açısından enerji arz güvenliğini noktasında dışa bağımlı bir ülke konumundan, enerjiyi ihraç eden bir ekonomik güç olmayı hedeflemektedir. Jeopolitik açıdan güçlü bir bölgede yer alan Türkiye, enerji arz güvenliği noktasında da doğu-batı, kuzey-güney denkleminde önemli bir geçiş noktasıdır. Siyasi ve ticari mülahazalar noktasında uluslararası toplum tarafından kabul gören birçok enstrümanı da ayrıca barındırmaktadır. Bu minvalde dışa dönük, cari açığın az olduğu bir ekonomi modeline geçmek isteyen Türkiye için enerjide dışa bağımsız olması elzemdir.

Yapılan bu çalışmada, ilk bölümde enerji kaynaklarının ekonomik açıdan ne ölçüde değerli oldukları hakkında bilgi verilmiş ve enerji rezervlerinin taşınması noktasında hangi usullerin ne ölçüde önemli olduğu ifade edilmiştir. İkinci bölümde ise Doğu Akdeniz havzasının jeopolitik ve jeostratejik önemi incelenerek, tarihsel açıdan devletler açısından bölgenin niçin önemli olduğu ifade edilmiştir. Kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge antlaşmaları hakkında genel bir tanımlama yapılarak, çıkış sebepleri ve bölge üzerinde ne ölçüde etkili oldukları ülkeler arasındaki mevcut antlaşmalarla ifade edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bölge üzerinde oluşturulması ihtimal olan taşıma yöntemleri incelenerek ekonomik ve siyasi açıdan ne tür sonuçları olacağı ifade edilmiştir. Aynı zamanda sadece bölgesel olarak değil küresel aktörlerin de bölge üzerinde sürdürdükleri reel politik aksiyonlar incelenerek, küresel bir rekabet ortamının Doğu Akdeniz bölgesinde de ne şekilde sürdüğü açıklanmaya çalışılmıştır.

Son bölümde ise Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihsel olarak izlediği enerji politikaları tahlil edilmiştir. Günümüze kadar yaşanan süreçte, Türkiye'nin bölgesel açıdan yürütmüş olduğu politikalar incelenmiştir. Enerji açısından dışa bağımlı bir ülke olan Türkiye'nin bölge üzerinde sürdürmekte olduğu politikalar analiz edilerek, Doğu Akdeniz bölgesinde izlediği politikalar ile karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Çalışmada ayrıca Türkiye'nin bölgede sürdürmüş olduğu diplomatik ve siyasi çözümler ele alınmıştır. Çalışmanın ana konusunu enerji ekonomisinin önemi ve uluslararası hukuka uygunluk açısından Doğu Akdeniz bölgesinde yaşanan sürecin analizi oluşturmaktadır.

Son dönemlerde Doğu Akdeniz havzası içinde yapılan araştırmalarla bölgenin yüksek oranda hidrokarbon rezervlerini barındırdığı ifade edilmiştir. Özel şirketler ve devlet yetkililerinin yaptıkları açıklamalardan sonra bölge üzerine yönelik dikkat ve önemde artmıştır. Bölgeye kıyıdaş devletlerden İsrail'in siyasi çıkarları noktasında Münhasır Ekonomik Bölge antlaşması imzalaması, AB ve ABD tarafından da destek görmüştür. Türkiye ve KKTC'yi çok dar bir alana hapseden bu antlaşmalar bölgesel açıdan yeni krizlere ve enerji politikası noktasında siyasi mücadelelere neden olmaktadır. Uluslararası hukukun gerektirdiği ölçüde kıta sahanlığını kullanan Türkiye, Libya Meşru Hükümeti ile MEB antlaşması yapmasından sonra bölgedeki dinamikler tekrardan değişmiştir. Bu antlaşmayı daha dinamik ve sağlam yapabilmek için Libya topraklarında, ekonomik ve askeri politikalar daha efektif bir duruma getirilmiştir.

Bölgedeki dinamikleri kendi lehine çevirmek isteyen Türkiye, bölgede Mısır ve İsrail ile ikili ilişkilerini diplomatik yollarla çözerse bölgede söz sahibi olma noktasında daha güçlü bir duruma gelecektir. Bu durum Yunanistan'ın bölgede daha güçlü olma adına ortaya koyduğu politikaları da etkisiz kılacaktır. Münhasır Ekonomik Bölge girişimleri noktasında girişimlerini sürdüren Türkiye bölgede kendini dar bir alanda sınırlamaya çalışan devletlere karşı yeni güçlü bir politika ortaya koymuştur. Lübnan ve İsrail'in ilerleyen dönemlerde müttefik olma girişimleri ayrıca bölgede enerji-politiği açısından yeni mücadeleleri de beraberinde getirecektir.

Devletler arasında ciddi bir mücadeleye şahitlik eden Doğu Akdeniz bölgesinde Türkiye'nin izlediği strateji tamamen uluslararası hukukun öne koyduğu ilkeler çerçevesinde şekillenmektedir. Yunanistan ve GKRY bölgede hakça ilkelere riayet etmeyen iki devlet profil çizmektedir. Yunanistan, GKRY ve İsrail'in bölgenin yegane temsilcileri olarak

hareket etmesi ve de söylevlerinin daha sert ve illegal olması bölgedeki tansiyonu ayrıca tetiklemektedir. Türkiye'nin bölgede izlediği strateji karşılaştırmalı bir analiz yapıldığında yerinde bir stratejiyi ortaya koymaktadır. İzlediği stratejilerin temelini Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku'nun ortaya koyduğu ilkelere dayandırarak, bölgesel ve küresel tüm platformlarda bunu duyurmaya devam etmektedir. Yunanistan ile bölgede bir uzlaşımın iki ülke için en iyi çözüm yolu olduğunu ayrıca Yunan yetkilere belirtmektedir.

Doğu Akdeniz bölgesinde enerji mücadeleleri birçok ülke açısından önemli bir dış politika konusunu içermekle beraber, bölgedeki bilinmeyen denklemler alanını daha güçlü siyasi bir arenaya çevirmektedir. Bu doğrultuda özellikle bölgede ilerleyen süreçte çıkartılacak olan hidrokarbon rezervlerinin ne boyutta pazara aktarılacağı da ayrıca tartışılmaktadır. Satranç tahtası gibi farklı hamlelerin ileride şekillendireceği coğrafya, küresel alanda güçlü olan ABD, Rusya ve Çin gibi devletlerinde bölgeye dâhil olmasıyla beraber çok farklı bir boyut almaktadır. Avrupa Birliğince enerjideki akışı sağlamak için Yunanistan, İsrail ve GKRY arasında antlaşma sağlanarak EastMed boru hattı projesi hayata geçirilmek istenmiş ancak ekonomik olarak mesafenin uzun olması maliyetleri daha fazla kıldığından proje askıda kalmıştır. Mısır limanları ve LNG taşımacılığının yetersiz kaldığı düşünüldüğünde Avrupa kıtasına taşımacılık için en iyi yolun Türkiye olduğu açıkça görülmektedir.

Enerji arzı noktasında güvenlik açısından da Türkiye önemli bir bölge olarak ortaya çıkmaktadır. Bulunduğu jeopolitik konum itibariyle Türkiye Cumhuriyeti'ni bölgedeki Ortadoğu coğrafyasındaki diğer devletlerden ayıran en temel özelliği laik, demokratik ve hukuk devleti olmasından kaynaklanmaktadır. Dış politikada da bu doğrultuda hareket etmesi konjonktür açısından elzemdir. Mısır bölgesinde Türkiye'nin geçmiş dönemde Mursi hükümetine destek vermesi Mısır'ın mevcut hükümeti ile arasının açılmasına sebebiyet vermiştir. Türkiye'nin ulusal çıkarlarını gözeterek, Birleşmiş Milletlerin desteklediği meşru hükümetlere yönelik bir politika izlemesi bölgedeki işbirlikleri açısından önem arz etmektedir. Kısacası bölgedeki siyasi denklemleri analiz ederken Türkiye, kendi çıkarları neyi gerektiriyorsa o doğrultuda hareket etmesi gerekmektedir. İdeal politik aksiyonlardan kaçınıp reel politik aksiyonlara yönelmesi daha gerçekçi bir politika izlemesini sağlayacaktır. Küresel açıdan baktığımızda ise Doğu Akdeniz bölgesinde ABD, Rusya ve Çin bloğunun batı pazarını ele geçirmesi tehlikesine karşılık olarak bölge üzerinde donanma bulundurmaktadır. Türkiye'de bu tehlikeye karşı ikili ticari ilişkiler bakımından Rusya ve Çin ile ekonomik işbirliklerini hızlandırmayı hedeflemektedir.

Geniş açıdan baktığımızda bölgesel bir güç olan Türkiye'nin ilerleyen dönemlerde küresel bir güç olmasını sağlayacak en önemli nokta dışa bağımlılığını azaltmak olacaktır. İkili işbirliklerini arttırmanın yanında ihracat ve ithalat dengesinde de dış ticaret fazlası vermeyi ana hedef olarak amaçlaması gerekmektedir. Ülkedeki ithalatın yüzdeler olarak büyük bir bölümünü kapsayan enerji ithalatı noktasında bağımsız olmayı sağlayacak adımların atılması gerekmektedir. Doğu Akdeniz bölgesi içinde bulundurduğu düşünülen rezervlerin çıkarılmasıyla Türkiye'nin dışa bağımlılığını azaltacak ve kalkınmasını sağlayacaktır. Etkin ve kararlı stratejilerle şekillenecek Doğu Akdeniz politikası, Türkiye'ye birçok alanda güçlü kazanımlar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acer, Y. (2005). Doğu Akdeniz’de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, (01-02), 83-104.
- Adaçay, F. R. (2014). Türkiye için enerji ve kalkınmada perspektifler. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 87-103.
- Aksar, Y. (2013). Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması: Doğu Akdeniz Uyuşmazlığı. *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler*, (2), 225-238.
- Aktaş, S. (2013), “Doğu Akdeniz’de GKRY - İsrail Yakınlaşmasının Türkiye Açısından İncelenmesi”, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Aesan, P. J. (2010). The Law of Maritime Delimitation and the Russian-Norwegian Maritime Boundary Dispute Fridtjof Nansen Institute Report.
- Alodalı, M., & Usta, S. (2017). Enerji diplomasisi ve Türkiye. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 33(19), 163-168.
- Armaoğlu, F. (1991). Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988), 2. Baskı, *Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*.
- Article 76, UNCLOS. *Article 76*. <https://www.unclosuk.org/article-76>, Accessed on: 15.06.2021.
- Aydın, L. (2014). *Enerji ekonomisi ve politikaları: kuram ve kavramlar, piyasalar, modeller, politikalar*. Seçkin Yayınları.
- Bahgat, G. (2005). Energy partnership: Israel and the Persian Gulf. *Energy Policy*, 33(5), 671-677.
- Barun, İ. K. (2020). *Doğu Akdeniz'deki enerji mücadelesi kapsamında Türkiye'nin stratejik yapılanması* (Master's thesis, Kırıkkale Üniversitesi).
- Bayraç, H. N. (1999). Uluslararası doğalgaz piyasasının ekonomik analizi. *Türkiye’deki Gelişimi ve Eskişehir Uygulaması, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir*.
- Bayrak, Y. (2019). Doğu Akdeniz Bağlamında Rusya, TESPAM, <https://www.tespam.org/dogu-akdeniz-baglaminda-rusya-yahya-bayrak/>, (Erişim Tarihi: 20.04.2020).

- Bigaç, O. (2019). Avrupa Birliği'nin Ortadoğu Politikası, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzincan, s.1.
- Bilge Adamlar Kurulu Raporu (2013). Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye Rapor No:59 Ankara Bilgesam Yayınları Stratejik Araştırma Merkezi.
- Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, (2001). 18 Aralık 2015. <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>.
- Birsel, H. & Duman O. Ö. (2015). Kıbrıs ve Doğu Akdeniz Enerji Sorunları, Uluslararası Tarih kongresi, Lefke Avrupa Üniversitesi, Lefke, s.8.
- Braudel, F. (2015). *Akdeniz: Tarih, Mekan, İnsanlar ve Miras*. (A. Derman, & N. Erkut, Çev.) Metis Yayınları.
- Çaşın, M. H. (2019). Türkiye-Libya anlaşmasının hukuki ve stratejik boyutları, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-libya-anlasmasinin-hukuki-ve-stratejik-boyutlari/1668270>, (Erişim Tarihi: 08.01.2020).
- Ceyhun, G. Ç. (2014, Eylül). Türkiye, Kıbrıs ve İsrail Üçgeninde Doğu Akdeniz'in Güvenlik Sorunları, Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Çalışkan, Ş. (2009). Türkiye'nin enerjide dışa bağımlılık ve enerji arz güvenliği sorunu. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(25), 297-310.
- Çakır, R. (2011). 2000'lerden İtibaren Doğu Akdeniz'de Enerji Alanında Yaşanan Gelişmelerin Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Sorunlarına Etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. Kara Harp Okulu/Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cankara, Y. (2016). DOĞU AKDENİZ'İN ARTAN PETROPOLİTİK ÖNEMİ VE TÜRKİYE'NİN KUZEY KIBRIS SİYASETİ. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (47), 18-35.
- Çelikpala, M. (2014). Enerji Güvenliği: NATO'nun Yeni Tehdit Algısı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10(40), 74-99.
- Dalar, M. (2019). Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasının hukuksal dayanakları. XI. *Uluslararası Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi "Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Temel Gelişme ve Dinamikleri*, 14-15.
- Demiryol, T. (2016). Enerjide Karşılıklı Bağımlılık ve Uluslararası Çatışma. In H. Çomak, C. Sancaktar, & S. Demir, *Uluslararası Güvenlik- Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar*, 1. Baskı İstanbul: Beta Yayınları. 227-247.

- Duman, S. (2019). Doğu Akdeniz'de Emperyal Girişimler ve Türkiye. *Karadeniz Araştırmaları*, (62), 213-230.
- Dural, H. (2015). Doğu Akdeniz Enerji Kaynakları. Erişim Tarihi: 02.03.2017, <http://docplayer.biz.tr/8686275-Dogu-akdeniz-enerji-kaynaklari.html>.
- Durmuşoğlu, S. (2015). *Türkiye'nin enerji politikaları ve komşu ülkeler ile uluslararası ilişkilerine etkileri* (Master's thesis, İstanbul Ticaret Üniversitesi).
- Ece, N. J. (2017). Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge: Sınırlandırma Anlaşmaları, Paydaşları ve Stratejiler. *Journal of ETA Maritime Science*. 5(1), 81-94.
- Ercümen, M. A. (2016). "Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti, İnsani Ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, Araştırma Rapor No.23, İstanbul.
- Erdoğan, S. (2016). Enerji arz güvenliği bağlamında Türkiye'de nükleer enerji. *Liberal Düşünce Dergisi*, (82), 79-98.
- EPDK. (2020a). Doğalgaz Piyasası Sektör Raporu. Ankara.
- EPDK. (2020b). Petrol Piyasası Sektör Raporu. EPDK, Ankara
- Erdal, L.& Karakaya, E. (2012). Enerji arz güvenliğini etkileyen ekonomik, siyasî ve coğrafi faktörler. Uludağ
- ETKB. (2016). Dünya ve ülkemiz enerji ve tabii kaynaklar görünümü. T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. Strateji Geliştirme Başkanlığı. Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 31(1), 107-136.
- Girgin, H. (2018). *Doğu Akdenizde münhasır ekonomik bölge sorunu ve Türkiye açısından değerlendirilmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Gözgüzelli, E. (2019). Doğu Akdeniz'de hidrokarbon faaliyetleri ve projeler. *Center for Middle Eastern Studies*(229), 3-13.
- Güneş, B. (2018). Libya İç Savaşı ve Kriz Yönetimi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(2), 263 – 291. doi:10.28956/gbd482076.
- Güler, G. (2019). Türkiye, AB ve Rusya'nın Son Süreçteki Doğu Akdeniz Politikası, Türkiye Uluslararası İlişkiler Ve Strateji Merkezi, 15.09.2019, <http://turksam.org/turkiye-ab-ve-rusyanin-son-surecteki-doguakdeniz-politikasi>, (Erişim Tarihi:06.03.2020).
- Güneş, Ş. (2007). "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 56, Sayı 1, s. 1-37.

Güneş, M. & Arslan T. (2018). Enerji Bağımlılığında Avrupa Birliği, Rusya, Türkiye Üçgeni ve Doğu Akdeniz Alanı, *International Journal of Humanities and Education*, 4(4), 32-60.

Gürel, A. Mullen, F., & Tzimitras, H. (2013). *The Cyprus hydrocarbons issue: Context, positions and future scenarios*. Oslo: Peace Research Institute Oslo (PRIO).

Gürdeniz, C. (2009). Deniz Güvenliğinin Enerji Arz Güvenliği Üzerindeki Rolü. Enerji Güvenliğine Ortak Çözüm Arayışları: Uluslararası Sempozyum İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi, 207-260.

Heal. (2016). *Fosil Yakıt Teşvikleri ve Halk Sağlığı*. Brüksel: Heal. <https://www.env-health.org/wp-content/uploads/2018/06/fosil-fuel-subsidies-and-health-briefing-turkish.pdf>

Henderson, (2021) S. Seismic Shift: Israel's Natural Gas Discoveries. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/seismic-shift-israels-natural-gasdiscoveries>, Accessed on: 04.06.2021.

İkiz, A. (2019). Tek Kuşak Tek Yol Projesi ve Türkiye'ye Olası Etkileri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(72), 1688-1700. Erişim Adresi: www.esosder.org.

İncekaya, G. (2019). Libya ile varılan anlaşma Doğu Akdeniz'de dengeleri değiştirecek <https://www.aa.com.tr/tr/libya/libya-ile-varilan-anlasma-dogu-akdenizde-dengeleri-degistirecek/1662149>, (Erişim Tarihi: 04.04.2020).

İnternet: BM Deniz Hukuku Sözleşmesi URL: <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, Son Erişim Tarihi: 11.05.2022.

İnternet: GKRY'nin Açtığı İkinci Uluslararası Hidrokarbon İhalesine Dair Basın Açıklaması, URL: <http://www.mfa.gov.tr/no-43-15-subat-2012-gkry-nin-actigi-ikinci-uluslararasi-hidrokarbon-arama-ihalesi.tr.mfa>, Son Erişim tarihi: 11.05.2022.

İnternet: Meb Kıta Sahaneliği, URL: <https://www.stratejikortak.com/2019/12/meb-kita-sahanligi-farklar.html>, Son Erişim Tarihi: 26.05.2022

İnternet: Doğu Akdenizdeki Gaz Yatakları, URL: <https://www.stratejikortak.com/2020/01/dogu-akdenizde-gaz-yataklari.html>, Son Erişim Tarihi: 15.06.2022

İnternet: Libya Türkiye Meb Muhtırası, URL: <https://www.enerjigunlugu.net/turkiye-libya-meb-muhtirasi-yururluk-tarihi-08-aralik-35249h.html>, Son Erişim Tarihi: 15.06.2022

İnternet: TPAO'nun Doğu Akdenizde Petrol Aradığı Yerler, URL: <https://m.borsagundem.com/haber/iste-tpaonun-dogu-akdenizde-petrol-aradigi-yerler/1495444>, Son Erişim Tarihi: 15.06.2022

İnternet: Türkiye'nin Enerji Ticaret Merkezi, URL: http://idealimforum.blogspot.com/2017/11/turkiyenin-enerji-ticaret-merkezi_19.html, Son Erişim Tarihi: 17.06.2022

İnternet: Uluslararası Hidrokarbon Arama İhalesi, URL: http://www.mfa.gov.tr/no_-43_-15-subat-2012_-gkry_nin-actigi-ikinci-uluslararası-hidrokarbon-arama-ihalesi.tr.mfa, Son Erişim Tarihi: 17.06.2022

İnternet: Kuşak Yol Girişimi, URL: <https://www.setav.org/asya-yuzyili-kusak-ve-yol-girisimi/>, Son Erişim Tarihi: 17.06.2022

Kandilli, A. (2012), “Doğu Akdeniz Doğalgazı ve İsrail’in Tutumu”, <http://www.yeniturkiye.org/dogu-akdeniz-dogalgazi-ve-israilin-tutumu/yenibolge/398>, Erişim Tarihi: 15.02.2014.

Karaçin, B. B. (2012). Doğu Akdeniz’de Siyasi Dengeleri Değiştirecek Yeni Bir Denklemi mi oluşuyor, *Analist*, 21, 10-11.

Kaya, Ş. (2007). Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz’in Hukuki Statüsü ve Türkiye Cumhuriyeti için Stratejik Önemi, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5(9), 19-55.

Karagöl, ET., Ateş, S., Kaya, S., & Kızılkaya, M. (2016). Türkiye'nin Enerjide Merkez Ülke Olma Arayışı. SETA. İstanbul: Turkuvaz Matbaacılık Yayıncılık.

Karagöl, E. T & Kaya, S. (2016). LNG'nin dünya enerji ticaretindeki yeri. *Seta Yayınları*, 73(1).

Karapınar, N. (2015). Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Alanlarına İlişkin Bazı Kavramlar. *Doğal Kaynaklar ve Ekonomi Bülteni*. (20), 13-21.

Karbuç, S. (2015). Enerji Merkezli Mısır, Kıbrıs ve İsrail Üçgeni, *Enerji Panorama*, 3(27), 44-46.

Karbuç, S. (2019). Doğu Akdeniz'de ne kadar doğalgaz var? *Bilkent Enerji Notları* (12), 1-10.

Kaya, İ. S. (2014). Uluslararası Deniz Hukuku çerçevesinde Doğu Akdeniz'deki petrol ve doğalgaz kaynakları ile Türkiye'nin hukuki konumu.

Kaya, M. (2016). Petrolün Kısa Tarihi, Petrol Gerçekleri ve Türkiye. *Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı(TPAO)*.

- Kazancı, B. A. (2015). *Son dönemlerde değişen enerji politikalarının Türkiye'ye yansımaları* (Master's thesis, Kırıkkale Üniversitesi).
- Kedikli, U. & Deniz, T. (2015). Enerji Kaynakları Mücadelesinde Doğu Akdeniz Havzası, *Alternatif Politika*, 7(3), 399-424.
- Keser, Ulvi, "Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Kıbrıs Adası'nın Stratejik Pozisyonu," *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, C.2, S.1, 2012, ss. 57-80.
- Keser, U. & Akgün, S. (2015). Stratejik Güvenlik Bağlamında Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Adasının Stratejik Pozisyonu Üzerine Bir Değerlendirme, *Kıbrıs-Akdeniz Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları*, 1-14.
- Kısacık, S. (2013). Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Yatakları: Yeni Bir Jeopolitik Mücadele Sahası mı? Erişim Tarihi: 10.02.2017. <http://politikaakademisi.org/2013/08/16/dogukad-enizde-hidrokarbon-yataklari-yeni-bir-jeopolitik-mucadele-sahasi-mi/>.
- Kısacık, S. & Erenel, F. (2019). Doğu Akdeniz Güvenlik Algılamaları Bağlamında, Kalıcı Yapılandırılmış İşbirliği Savunma Anlaşması (The Permanent Structured Cooperation- PESCO) ve Enerji Güvenliği Meselelerinin Avrupa Birliği- Türkiye İlişkilerine Olası Yansımalarını Anlamak, *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 2(1), 54.
- Kurt, E. Tamçelik, S. (2015), Değişen Doğu Akdeniz denkleminde Mısır'ın hidrokarbon politikası ve Türkiye'ye yansımaları, <https://www.researchgate.net/publication/312057557> (24.08.2018).
- Kumbur, H. Özer, Z. (2005). "Türkiye'nin Geleneksel ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Potansiyeli ve Çevresel Etkilerinin Karşılaştırılması", *Mersin Üniversitesi*.
- Küçükkaya, E. (2018, Kasım 6). *Yenilenemez enerji (fosil yakıt) Kaynakları Nelerdir?* Enerji Portalı: <https://www.enerjiportali.com/yenilenemez-enerji-kaynaklari-nedir/> adresinden alındı.
- Küçükkaya, E. (2017, Temmuz 29). *Biyokütle Nedir ?* Enerji Portalı: <https://www.enerjiportali.com/biyokutle-enerjisi-nedir/> adresinden alındı
- Kütükçü, M.A. & Kaya, İ.S. (2016). 'Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye'nin Hukuki Durumu', *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt:6, sayı:2/1, ss.81-06
- Oral, M & Özdemir, Ü. (2017). Küresel enerji jeopolitiğinde Türkiye: fırsatlar ve riskler. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(4), 948-959.
- Özbey, H. G. (2018). Kıbrıs'ın Afrodit'i İsrail'in Leviathan'ı Mısır'ın Zohr'u, *Gerçek Hayat*, 05.03.2018, <http://www.gercek hayat.com.tr/dunya/kibrisin-afroditi-israilin-leviathani-misirin-zohru/> (Erişim Tarihi: 05.03.2020).

- Özekin, M. (2020). Doğu Akdeniz’de değişen enerji jeopolitiği ve Türkiye. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16(33), 1-51.
- Özersay, K. (2004). Annan Planı ve Federal Yasaları Çerçevesinde Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 59(3), 203-230.
- Peker, H., Oktay, K., & Şensoy, Y. (2019). Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanları ve enerji kaynakları çerçevesinde Türkiye’nin enerji güvenliği. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 8(1), 85- 106.
- Pirinççi, F. (2021). *Turkey’s Eastern Mediterranean Policy: A Geopolitical Assessment*. SETA. İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık.
- Putten, F.P. (2016) Infrastructure and Geopolitics: China’s Emerging Presence in the Eastern Mediterranean. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 18(4), 337-351, DOI: 10.1080/19448953.2016.1195978.
- Sağsen, İ. (2019). Türkiye-Libya anlaşması: Doğu Akdeniz’de jeopolitik denklem değişiyor <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-libya-anlasmasi-dogu-akdeniz-de-jeopolitik-denkleme-degisiyor/1661248>, (Erişim Tarihi: 07.04.2020).
- SDE. (2019). *Doğu Akdeniz’de Yükselen Gerilim: Siyasi, Askeri ve Ekonomik Açıdan Yapılması Gerekenler*. Stratejik Düşünce Enstitüsü, Ankara.
- Sevim, C. (2010). Petrol Rezervlerinin Zirve Noktasının Enerji Güvenliği Açısından Büyük Enerji Pazarları (ABD, AB, Çin ve Hindistan) Üzerindeki Etkileri, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 6(11), 53–72.
- Shang, C. (2017). “Bir Kuşak Bir Yol” Projesi ile Türkiye. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şafak, E. (2019). ‘Doğu Akdeniz’de Enerji Bağlamında Değişen Dengeler’. *Yakın Doğu Enstitüsü*, Rapor no:2.
- Şeker, BŞ. (2019). Doğu Akdeniz enerji güvenliği eksenini Yunanistan-GKRY’nin muhtemel politikalarının analizi ve Türkiye’nin tutumu. In A. Y. Deniz Güler, *Yeni Deniz Güvenliği Ekosistemi ve Doğu Akdeniz* İstanbul: TASAM Yayınları.280-32.
- Taşdemir, F.(2012), Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları, *Ankara Strateji Enstitüsü*, Ankara
- Tsagas, I. (2014). Greece is China’s Gateway to Europe, *Pv. Magazine*, Erişim Adresi: https://www.pv-magazine.com/2014/06/23/greece-is-chinas-gateway-toeurope_100015501/ - axzz3649QBpDV.

- Tuğrul, B. (2018). Doğu Akdeniz'in Enerji Jeopolitik Açısından Önemi. In O. Orhan, Akdeniz'de Fırsatlar; Ekonomi, Enerji, Güvenlik 1. Baskı. TASAM Yayınları. 15-23.
- Turhan, A. (2016). Doğu Akdeniz ve Karadeniz'de meydana gelen jeopolitik kırılmalar ve Türkiye Jeopolitiği. Uluslararası Afro- Avrasya Araştırmaları Dergisi(2), 19-25.
- Ünver Noi, A. (2019). Doğu Akdeniz'de ABD, AB ve Türkiye İlişkileri Nereye? . EURO Politika, 3 (2) , 13-16. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/europ/issue/60585/892199>
- Varlı, İ. (2018). Leviathan'dan Afrodit'e Doğu Akdeniz'de Enerji Savaşı", Birgün, <https://www.birgun.net/haber/leviathan-dan-afrodit-e-d-akdeniz-de-enerji-savasi-231128>, (Erişim Tarihi:05.03.2020).
- Yaycı, C. (2012). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi . Güvenlik Stratejileri Dergisi , 7 (14) .
- Yaycı, C. (2012). Doğu Akdeniz'de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye. Bilgi Strateji.4(6),170.<http://agris.fao.org/agrissearch/search.do?recordID=TR2016008818>
- Yaycı, C. (2012). 'Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılma Sorunu ve Türkiye'. Bilge Strateji, 4:6, ss.1-72.
- Yaycı, C (2019). Türkiye-Libya Arasındaki Anlaşmanın Sonuç ve Etkileri, <https://kriterdergi.com/dis-politika/turkiye-ve-libya-arasindaki-anlasmanin-sonuc-ve-etkileri> (Erişim:24.12.2019).
- Yaycı, C. (2019). Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur: Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü. ASAM: İstanbul
- Yaycı, C. (2020). Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Yorulmaz, R. (2019). Doğu Akdeniz'de Yeni Denklemler, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, <https://orsam.org.tr/tr/dogu-akdenizde-yeni-denklemler/>, (Erişim Tarihi: 07.03.2020).
- Yıldız, D. (2006). Akdeniz Havzası'nın Hidrojeopolitiği ve Türkiye, Su Politikaları Kongresi, Ankara.
- Yılmaz, S. (Ed.) (2019). Bir Kuşak Bir Yol Projesi Kavramlar, Aktörler, Uygulamalar. Ankara: Astana Yayınları.
- Yılmaz, M. (2012). "Türkiye'nin Enerji Potansiyeli ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Açısından Önemi", Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi, 4(2), 33-54.

teknoversite **AYRICALIĞINDASINIZ**

İSTE

